

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

obor sociální a kulturní ekologie

Bc. Denisa Špetlíková

**Případová studie
zahrádkářské osady Chvalka**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Arnošt Novák

Praha 2015

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci zpracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly citovány.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 20. 6. 2015

Denisa Špetlíková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu doktoru Arnoštu Novákovi a panu doktoru Ivanu Ryndovi za pomoc s touto prací, své úžasné rodině za psychickou podporu a neutuchající pozitivní přístup, svým prarodičům, za neustálé povzbuzování, svému příteli BcA. Alexanderu Šafaříku-Pštroszovi za čas věnovaný opakovanému čtení a korekturám této práce a mé velké díky patří rovněž mým respondentům v čele s panem doktorem Břetislavem Voženílkem, jež mi pomohl také mnoha konzultacemi.

OBSAH

Abstrakt	6
Abstract	6
TEORETICKÁ ČÁST	
1 Úvod	7
2 Důležité pojmy	10
2.1 Zahrádkářská osada.....	10
2.2 Environmentální chování	10
2.3 Trvale udržitelný rozvoj.....	11
3 Zahrádkářské osady v Evropě – stručná historie a současný stav	12
3.1 Německo	13
3.2 Velká Británie	13
3.3 Další evropské země	14
4 Zahrádkářské osady v českých zemích	15
4.1 Zahradní města, eubiotika	15
4.1.1 Eubiotika S. Růžičky	16
4.2 Počátky pěstování, první organizace.....	17
4.3 Český svaz zahrádkářů – minulost a současnost.....	17
4.3.1 Dělení zahrádkářských osad	19
4.3.2 Evropská unie zahrádkářů, Mezinárodní seminář zahrádkářů.....	20
4.4 Zahrádkářské osady v českých zemích a v Praze.....	21
4.5 Zahrádkářské osady a právo, územní plánování	23
4.5.1 Územní plánování a zahrádkářské osady	23
4.5.2 Zahrádkářský zákon.....	26
5 Chvála zahrádkářům!	27
5.1 Čím přispívají ZO městu a jeho obyvatelům?.....	29
5.2 Čím přispívají ZO životnímu prostředí?	31
5.3 Problémy zahrádkářských osad.....	33
6 Chovají se zahrádkáři pro-environmentálně?	35
6.1 Osobní vztah k přírodě	36
6.2 Hodnoty.....	37
6.3 Dobrovolná a záměrná skromnost, ekologický luxus	38
7 Trvale udržitelný rozvoj a zahrádkářské osady	40
7.1 Ekonomický pilíř trvale udržitelného rozvoje.....	41
7.2 Environmentální pilíř trvale udržitelného rozvoje	42
7.3 Sociálně-politický pilíř trvale udržitelného rozvoje.....	42

7.4	„Lidský“ pilíř trvale udržitelného rozvoje	42
8	Metodologie.....	43
8.1	Teoretická část	43
8.2	Praktická část – výzkum.....	43
8.2.1	Výzkumné otázky	43
8.2.2	Kvalitativní výzkum, případová studie	44
PRAKTICKÁ ČÁST		
9	Zahrádkářská osada Chvalka	53
9.1	Chvalka – nádrž a budoucí moštárna	53
9.2	Historie osady Chvalka a její umístění.....	55
9.3	Osadní řád a vedení ZO Chvalka	59
10	Zahrádkáři - respondenti	60
11	Zahrádkáři – co, proč, jak ... aneb analýza proběhlých rozhovorů.....	65
11.1	Zahrádkáři – člověk a společenství	65
11.1.1	Být zahrádkářem	65
11.1.2	Druhy zahrádkářů	66
11.1.3	Vztahy v osadě a mimo ni.....	67
11.1.4	Zahrádkáři a bezdomovci, zloději a narkomani.....	70
11.1.5	Hodnoty zahrádkářů.....	72
11.2	Zahrádkáři a příroda	73
11.2.1	Vztah k přírodě venku a k přírodě na zahrádce	73
11.2.2	Pěstování na zahrádce	77
11.2.3	A co vzhled?	80
11.3	Zahrádkáři a jejich komunita.....	81
11.3.1	Vedení osady.....	81
11.3.2	Společné brigády.....	84
11.3.3	Zahrádkáři, společnost, instituce	85
11.4	Zahrádkáři a finance	85
11.4.1	Kolik to stojí?.....	85
11.4.2	Doprava.....	86
11.4.3	Ekonomická stránka zahrádek	86
12	Závěr.....	87
13	Seznam použité literatury a internetových zdrojů	92
14	Seznam obrázků, grafů a příloh.....	99
15	Přílohy	

Abstrakt

Diplomová práce *Případová studie zahrádkářské osady Chvalka* se ve své první části věnuje historii a současnému stavu zahrádkářských osad ve vybraných evropských státech a především pak v České republice. Dále se zabývá pro téma důležitými teoriemi – teorií zahrádkových osad jako příznivého modelu společnosti dle Jana Kellera, teorií postmateriálních hodnot Ronalda Ingleharta a teorií dobrovolné a záměrné skromnosti Hany Librové. Celou práci rovněž prostupuje teorie trvale udržitelného rozvoje s jeho čtyřmi pilíři. Dále zde nalezneme metodologickou část, která osvětluje postupy, s nimiž byly získány informace v teoretické části a metody, jež byly využity při výzkumu. Ve výzkumné části se pak práce zaměřuje především na osadníky a zkoumá jejich motivace k zahrádkaření, jaké funkce jim zahrádka plní, jaké vyznávají v osadě hodnoty ad. Také se zabývá tím, zda a jakým způsobem ovlivňuje zahrádkaření zahrádkářovo smýšlení o přírodě. Práce tak přináší ucelený obraz života v osadě Chvalka s podrobněji představenými zahrádkáři a jejich mezilidskými vztahy. Ve svém výsledku nastiňuje přínosy, jež zahrádkářské osady společnosti přináší a následky, jež na zahrádkářích zanechává jejich rušení. Práce poukazuje také na možný navazující výzkum.

Klíčová slova

Zahrádkové osady, Chvalka, Praha, udržitelný rozvoj, hodnoty, případová studie, environmentální chování

Abstract

This thesis Case Study of the Garden Allotment Chvalka is in its first part focused on the history and current status of allotment in selected European countries and especially in the Czech Republic. The study also deals with the important theories for this topic – Theories of garden allotment as a positive model of society according to Jan Keller, Theories of post-materialistic values of Ronald Inglehart and Theories of voluntary and deliberate modesty by Hana Librova. The entire study also permeates the Theory of sustainable development with its four pillars. Further in the thesis we can find a methodological part, which explains the procedures that were used to obtain information in the theoretical part and the methods that were used in the research. In the research part, the thesis focuses on the settlers and examining their motivation for gardening, what features has garden for them, which values they profess in the settlement, etc. The thesis also examines whether and how is influenced the gardeners thinking about nature by the gardening. This thesis gives a comprehensive picture of life in the settlement Chvalka with detailed presentation of gardeners and their relationships. This thesis in its result outlines the benefits that garden settlements brings to society and the consequences that are left on gardeners because of their interference. The thesis also points to possible follow-up research.

Keywords

Garden allotments, Chvalka, Prague, sustainable development, values, case study, environmental behavior

TEORETICKÁ ČÁST

1 Úvod

Chvalské zahrádky

*Ty naše zahrádky Chvalské,
jsou pohodové a hezké.
Kytičky, záhonky túje,
sluníčko se s nimi raduje.
Pěstujeme celer, révu i brambory,
záda nás pak dost bolí.
Máme tu salát i cibuli,
petržel, mrkev, levanduli.
Také okurky, rajčata a dýně,
to všechno do naší kuchyně.
Ty naše zahrádky v zeleni,
jen ten má komu se nelení.
Ptáci nám při práci zpívají,
a větve stromů zas mávají.
Taková je to pohoda a také idyla,
buďme jak jedna rodina!*

Duben 2015, nástěnka osady Chvalka, autor neznámý

Zahrádkářské osady jsou součástí mnoha evropských měst již několik století, avšak právě v dnešních dobách, kdy velké evropské metropole zahrádkářské osady rozšiřují a všemi způsoby ochraňují, se o jejich zachování či zrušení vedou v České republice vášnivé debaty. Přínosy, jež zahrádkářské osady přinášejí, ať už svému městu, jeho obyvatelům či životnímu prostředí, jsou bagatelizovány a zdůrazňována jsou především jejich negativa. Nejčastěji tak od odpůrců osad slýcháme, že se jedná o *nepotřebný přežitek z minulosti, pozůstatek socialismu, falešnou zeleň, či vřed na kráse města*. Tato práce však ukazuje zahrádkářské osady v reálném světle, se všemi jejich přínosy i s problémy, jež je provázejí. Výzkumem zahrádkové osady v této práci navazuji na tradici doktora Arnošta Nováka na katedře Sociální a kulturní ekologie, kde již několik prací věnujících se zahrádkářským osadám pod jeho vedením vzniklo. I když je složité vstupovat na již prozkoumanou půdu, zvolením zatím neprozkoumané osady tato práce přinese zcela nové poznatky. Jako zástupce pro výzkum jsem si zvolila pražskou zahrádkářskou osadu, jež se nachází v městské části Horní Počernice. Tato osada aktuální hrozbu zrušení nepocítuje, je proto možné zkoumat ji bez vlivu, jež toto nebezpečí na zahrádkáře jistě má.

Toto téma jsem si pro svou diplomovou práci vybrala z mnoha důvodů, jelikož zahrádkářskou osadu Chvalka navštěvuji velice často (moje rodina zde má v nájmu jednu ze zahrádek), zaujal mě život osady již dávno. Osada je totiž protikladem uspěchané moderní doby, každý si zde v klidu dělá své, neslyšíme tu žádný křik a hluk města,

připadáme si zde jako na, velkým městům velmi vzdálené, vesnici. Pokud bychom však vykáceli těch několik stromů „chránících“ osadu před civilizací, viděli bychom z našich zahrádek hned 2 dálnice, jedno z největších sídlišť Prahy (Černý Most) s jeho dominantami- největšími obchodními centry, kam denně dojíždí tisíce lidí, a za ním pak obrovskou Prahu, jako na dlani. Stromy zde však jsou a stojíme-li tak na jedné ze zahrádek, krásně upravené, protože vedení osady si na estetické stránce zahrádek velice zakládá, vidíme pouze z 3 stran osady zeleň, z další strany pak rodinné domky. Hluk dálnic sem doléhá pouze za určitého proudění větru. Kdo by se tedy zahrádkářům divil, že sem utíkají *do přírody* a smývají tu ze sebe hektický běh života, který jim město ukládá?

Ale podívejme se na osadu i optikou sousedů, kteří obývají výše zmíněné rodinné domky. Když se ráno probudí, pohlédnou z okna, nevidí, jako mnoho jiných, další domy, či rovnou paneláky. Vidí krásně upravenou zeleň, malé chatičky, o které se zahrádkáři pečlivě starají, kvetoucí květiny a zastřížené keře. I jim tak osada může přinést potěšení, i kdyby jen to, že nemusí koukat na neupravené pole ležící ladem, které na osadu navazuje, a jistě by tak bylo i místo ní, kdyby zde nebyla. Pro zahrádkáře a sousedy osady je tak Chvalka jejich zelenou oázou, která si své hlubší prozkoumání zcela jistě zaslouží – a právě tomu se budeme věnovat v této diplomové práci.

Vraťme se tedy k jejímu úvodnímu představení. V první části práce si představíme hlavní pojmy, jež nás budou čtením doprovázet, tzn. pojmy zahrádkářská osada, environmentální chování a trvale udržitelný rozvoj. Dále se pak podíváme na stručnou historii zahrádkářských osad v Evropě a ukážeme si i jejich současný stav. Poté se budeme hlouběji věnovat historii osad v českých zemích, poukážeme na první zmínky o zahradních městech (jež osadám předcházely), a představíme si i koncepci eubiotiky Stanislava Růžičky. Naším dalším hlubším průzkumem projdou organizace, jež zahrádkářské osady od jejich počátků provázejí, nejpozorněji se pak budeme věnovat Českému zahrádkářskému svazu, který funguje dodnes. Dalším bodem práce pak bude hlubší prozkoumání zahrádkářských osad v České republice, především pak v Praze. Následovat bude kapitola o vztahu zahrádkářských osad a právních norem, hlouběji se podíváme především na zahrádkářský zákon, jež doposud ČR nemá (oproti jiným zemím Evropské Unie). Pozastavíme se také u územního plánování, jež v současné době zahrádkářské osady nejvíce ohrožuje.

V další části práce pak představíme článek Jana Kellera, jež zahrádkářské osady ukazuje jako malý zárodek modelu, který je v dnešní době velice žádoucí pro vznik zdravé společnosti. Na pozitiva uváděná Kellerem pak navážeme přínosy, jež zahrádkářské osady přinášejí svému městu a jeho obyvatelům, dále se pak zaměříme na přínosy pro životní prostředí. Posléze si poukážeme na hlavní problémy, jež zahrádkářské osady v současné době provázejí.

Další část práce bude věnována vztahu zahrádkářů k přírodě a k ochraně jejich životního prostředí, s čímž souvisí jimi uznávané hodnoty. Proto si představíme teorii R. Ingleharta o postmateriálních hodnotách a následně také dobrovolnou a záměrnou skromnost Hany Librové, jež rovněž téma doplňují. Také zde poukážeme na její teorii ekologického luxusu, který také se zahrádkářstvím souvisí.

Poslední teoretická kapitola práce pak bude věnována trvale udržitelnému rozvoji, jež by se měl stát součástí všech lidských činností, tudíž i zahrádkaření. Jelikož definice trvale udržitelného rozvoje jsou uvedeny již v první kapitole této práce věnující se důležitým pojmům, nejsou zde opakovány. Seznámíme se tak spíše s praktickou částí udržitelného rozvoje. Nejprve se budeme věnovat hlavnímu tvrzení trvale udržitelného rozvoje *mysli globálně, jednej lokálně*, jež uvádí Rynda, a jeho rozšíření Philem Mcnaghtenem. Uvedeme si, jak může právě zahrádkaření pomoci ztotožnit se lidem s praxí trvale udržitelného rozvoje, a jak toho je možné dle Mcnaghtena docílit díky každodenním činnostem, jež lidé dělají. Dále si v kapitole uvedeme teorii 3 pilířů trvale udržitelného rozvoje, stejně tak možnost přidání pilíře čtvrtého (dle Ryndy), a následně si uvedeme tyto 4 pilíře s jejich obsahem. U každého ze čtyř pilířů si také uvedeme jejich kontext se zahrádkářskými osadami.

Další kapitola se zcela věnuje metodologii, jež byla při psaní této práce a následném výzkumu použita. V první řadě si zde uvedeme postupy, jež byly využity při psaní teoretické části. Dále se pak budeme věnovat už jen části praktické – tedy výzkumu a jeho analýze. Důležitá je zde podkapitola věnovaná výzkumným otázkám, na něž by měla diplomová práce odpovědět. Poté si uvedeme informace o kvalitativním výzkumu a také jeho výhody a nevýhody, poukážeme také na problematiku zaujetí výzkumníka. Dále si přiblížíme metodu případové studie, na níž je výzkum osady založen. Další kapitola práce se pak věnuje způsobům výběru respondentů, jež jsem při výzkumu využila, a přibližuje čtenáři osobu *gatekeepera*, který mi v počátcích výzkumu pomohl s přístupem k respondentům. Následující kapitoly jsou pak věnované získávání dat metodou polostrukturovaných rozhovorů (hlouběji se podíváme na problematiku vedení interview a pokládaných otázek), metodou zúčastněného a nezúčastněného pozorování a metodou studia dokumentů. Také si zde řekneme základní informace o provedených rozhovorech. Dále navazujeme popisem metody interpretace dat (kódování). V poslední kapitole této části se pak budeme věnovat kvalitě a etice výzkumu.

Prioritní částí práce je pak její praktická výzkumná část, ve které si uvedeme v první řadě informace o osadě Chvalka, o její historii, jejím vedení a o důležitém dokumentu provázejícím zahrádkáře *na každém kroku* – Osadním řádu. Poté si představíme všechny respondenty. Na tuto kapitolu navazuje analýza proběhlých rozhovorů. Kapitoly jsou zde členěny podle čtyř pilířů trvale udržitelného rozvoje. První část *Zahrádkáři – člověk a společnost* se věnuje aspektům, jež souvisí s lidský pilířem, druhá část *Zahrádkáři a příroda* pak s pilířem environmentálním, část třetí *Zahrádkáři a jejich komunita* s pilířem sociálně-politickým a poslední část *Zahrádkáři a finance* s pilířem ekonomickým.

V závěru práce si uvedeme jednotlivé odpovědi na výzkumné otázky a celkové zhodnocení proběhlého výzkumu. Poukážeme také na další možné okruhy zkoumání.

Následuje již jen seznam použité literatury, seznam obrázků, grafů a příloh a poté samotné přílohy přibližující život v osadě a proběhlý výzkum.

2 Důležité pojmy

2.1 Zahrádkářská osada

Při zkoumání zahrádkářských osad se setkáváme s označením zahrádkářská či zahrádková osada či kolonie. Označení kolonie se však v současné době již příliš neužívá, jelikož odkazovalo na majoritní hospodářské využití osady, tato funkce však v dnešní době mnohdy již pro zahrádkáře hlavní není a proto bylo časem nahrazeno výrazem osada. (Miovská 2009; 5) Proto jsem se rozhodla v práci používat jen označení zahrádkářská/zahrádková osada. Tyto dvě varianty označení osad jsou pak totožné.

Zahrádkovou osadu definuje návrh zahrádkářského zákona z roku 2009 (viz kapitola 4.5.2 *Zahrádkářský zákon*, celé znění návrhu zákona viz Příloha č. 1) jako „soubor zahrádek, staveb a zařízení se společným oplocením a společnou přístupovou cestou k veřejné komunikaci“, přičemž zahrádkou se rozumí pozemek v ZO sloužící k zahrádkářské činnosti o výměře do 400m², na kterém smí stát pouze zahrádkářská chata (tj. jednopodlažní, případně podsklepená stavba o zastavěné ploše do 25m², která slouží k výkonu zahrádkářské činnosti) a skleník. (Návrh zahrádkářského zákona 2009) Ač je na stránkách Českého zahrádkářského svazu již k dispozici přepracovaný návrh zahrádkářského zákona, rozhodla jsem se v práci používat návrh starší (2009), protože legislativním procesem už prošel, a kdyby nebyl vetován prezidentem V. Klausem, byl by v současné době již platný. Pro úplnost si ale uvedme i definici zahrádkové osady z nového návrhu, který bude vládě letos teprve předložen: „Zahrádkovou osadou je komplex jednotlivých zahrádek vzájemně souvisejících, ve společné správě jejich uživatelů, včetně staveb a zařízení nebo bez nich, se společným oplocením a společnou přístupovou cestou k veřejně přístupné pozemní komunikaci.“ (Láník 2015)

Český zahrádkářský svaz na svých internetových stránkách dále uvádí, že přijetí zákona s definicí těchto (a dalších) pojmů je nutné, protože definice zahrádkové osady není v současném právním řádu České republiky nikde definována. (Láník 2015) Avšak dle Generelu zahrádkových osad z roku 2009 (Miovská) „Ministerstvo financí ČR považuje v právním řádu za osadu jednu nebo několik menších a stavebně nesrostlých lokalit současně zastavěného území obce mimo jeho hlavní sídelní část. Rozsah, charakter zástavby a skutečný účel užití staveb lokality není podle stavebního zákona určen výhradně nebo převážně objektům pro individuální rekreaci, tj. rekreačním či zahrádkářským chatám. Za rekreační nebo zahrádkářskou osadu se podle téhož zobecnění považují lokality současně zastavěného území obce, které byly k takovému konkrétnímu účelu užití určeny podle stavebního zákona vydaným územním rozhodnutím nebo stavebním povolením.“ (Miovská 2009; 5)

2.2 Environmentální chování

Abychom mohli zkoumat environmentální chování obyvatel naší zahrádkářské kolonie, musíme si nejprve definovat, co to environmentální chování je: „Environmentálním chováním je (...) to chování, které významně působí na životní prostředí.“ (Krajhanzl 2010; 244) Dále pak autor uvádí, že toto chování jedince může být nezáměrné a nereflektované, tedy že si jedinec své environmentální chování ani neuvědomuje (např.

kupování řezaných květin), či autor naopak hovoří a chování záměrném nebo přímo o environmentálním *jednání*, kdy si je jedinec svého chování jasně vědom (např. vyvážení odpadu do přírody). (tamtéž) Tomuto tématu se budu dále věnovat v kapitole 6 a samotný výzkum nám poté ukáže, zda se zahrádkáři chovají proenvironmentálně (to Krajhanzl popisuje jako „ekologické chování“, tedy „chování šetrné k přírodě“), zda je jejich chování nezáměrné či záměrné, a jaké má jejich chování důvody. (tamtéž)

2.3 Trvale udržitelný rozvoj

V této kapitole si uvedeme některé ze zásadních faktů o TUR a také důležité definice. Tématu, a jeho spojitosti se zahrádkářskými osadami, se pak hlouběji budeme věnovat v kapitole 7.

Pro trvale udržitelný rozvoj nejdůležitější dílo *Naše společná budoucnost* vydané roku 1987 pod vedením norské předsedkyně Gro Harlem Brundtlandové. Navazuje na myšlenky díla *Meze růstu* (Meadowsovi 1972), kde je prokázáno, na základě rozboru hospodářských trendů od počátku 20. století až do roku 1970, že hlavním viníkem znečištění životního prostředí je hospodářský růst samotný a doporučeno, že proto má být zcela zastaven. *Naše společná budoucnost* však toto tvrzení neuznává, naopak dodává, že se ekonomický rozvoj zastavit nesmí a že právě v jeho urychlení je naděje. Naprosto zásadní je ale změnit podobu tohoto rozvoje, který se musí stát udržitelným a jež Brundtlandová definuje následovně: „Trvale udržitelný rozvoj je takový způsob rozvoje, který uspokojuje potřeby přítomnosti, aniž by oslaboval možnosti budoucích generací naplňovat jejich vlastní potřeby.“ Librová (1994) uvádí, že idea trvale udržitelného rozvoje byla přijata s nadšením a dodnes figuruje jako ústřední bod světové ekologické politiky. (Moldan 2001; 23, Rynda 2000, Librová 1994; 161)

Koncepce trvalého rozvoje od 80. let 20. století prošla již dlouhým vývojem, uveďme si proto ještě novější definici profesora Ivana Ryndy (2000), která se zdá být syntézou všech předchozích definičních snah: „Trvale udržitelný rozvoj je komplexní soubor strategií, které umožňují pomocí ekonomických nástrojů a technologií uspokojovat sociální potřeby lidí, materiální i duchovní, při plném respektování environmentálních limitů. Aby to bylo v globálním měřítku současného světa možné, je nutné nově redefinovat na lokální, regionální i globální úrovni jejich institute a procesy.“ (Rynda 2000)

Koncept trvale udržitelného rozvoje stojí na 3 pilířích, jež definice obsahuje: ekonomickém, environmentálním a sociálním. Moldan (2009) uvádí, že žádný z pilířů nemá zvláštní prioritu a důležité je hledat mezi nimi rovnováhu. (Moldan 2009; 98) Sociální pilíř je možné rozdělit pro lepší uchopení jeho podstaty na „společenský“ a „lidský“, jak vidíme v definici výše (Rynda 2000), v té souvislosti se poté hovoří o 4 pilířích trvale udržitelného rozvoje, tomuto tématu se však budeme hlouběji věnovat až v kapitole 6.

V České republice byl trvale udržitelný rozvoj definován na popud prvního československého ministra životního prostředí Josefa Vavrouška zákonem č. 17/1992Sb., o životním prostředí jako: „Trvale udržitelný rozvoj společnosti je takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní

životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů.“ (Moldan 2009; 262) ČR pak přijala svou Strategii udržitelného rozvoje v roce 2004, ta vytyčuje základní cíle v rámci tří pilířů a tří průřezových oblastí (Věda a vzdělávání, Mezinárodní souvislosti, Správa věci veřejných). (Moldan 2009; 97) V roce 2010 byla strategie aktualizována a přejmenována na Strategický rámec udržitelného rozvoje České republiky. Nový dokument obsahuje 5 prioritních os, ve kterých jsou stanovené cíle (též v rámci 3 pilířů) obsaženy: Společnost, člověk a zdraví; ekonomika a inovace; rozvoj území; krajina, ekosystémy a biodiverzita; stabilní a bezpečná společnost. (MŽP 2010)

3 Zahrádkářské osady v Evropě – stručná historie a současný stav

Touto a následující kapitolou bych ráda současné zahrádkaření zasadila do širších souvislostí, proto si ve zkrácené podobě uvedme něco z historie zahrádkaření a zahrádkářských osad.

Pěstování rostlin provází společnost už od nepaměti a cílené pěstování plodin a později zemědělství pak můžeme poprvé pozorovat až 9 tisíc let př. n. l. Pěstuje se stále více plodin (ovoce, zelenina, vinná réva) a postupně tak vznikají základy nového oboru, zahradnictví a s ním spojená zájmová činnost – zahrádkaření. (Ambrožová 2011; 8)

Zahrady tak provázejí člověka téměř celou jeho historií a v průběhu času se, stejně jako on, mění a vyvíjejí. Jejich funkce však tradičně byly zejména zásobitelské a hospodářské, již ve starověku se však zahrady využívaly i jako prostředí skýtající odpočinek a naplňovaly také estetické potřeby člověka. (Burgová 2014; 6) Za zmínku v historii zahrad jistě stojí starověké zahrady čínské, nabitě skrytou symbolikou a inspiraci hledající ve skutečné krajině, miniaturní či obrovské, avšak vždy skýtající jistou intimitu. Dále zahrady antické, které se stávají nedílnou součástí obydlí, vil i prostých domů, společenských i kulturních staveb a dodnes jsou inspirací v budování naučných a rekreačních zahrad či parků. (Burgová 2014; 6-7) Zahrady ve středověku pak byly typické malé čtvercové uzavřené promenády a v renesanci pak nesou prvky inspirované starověkými řeckými zahradami, které byly budovány na terasách a svazích a obsahovaly vymoženosti pro zábavu návštěvníka - kaskády, vodotrysky, vodní varhany apod. Francouzské zahrady 17. století se se svým pojetím stříhaných, umně tvarovaných keřů, záhonů a přítomností ptačích voliér přidržely zásady „umění má zdobit přírodu“. (Librová 1987; 45)

Vraťme se ale zpět k zahrádkaření a vznikajícím zahrádkářským koloniím. Ty zaznamenávají nejvyšší rozmach v období průmyslové revoluce, kdy se kvůli urbanizaci hromadí ve městech velké množství lidí zvyklých žít na venkově, tedy v přírodě. Tito lidé si sebou přinášejí způsob života, který jim však dělnické kolonie, či malé byty v městských činžácích neumožňují a to tak zvyšuje jejich touhu po vlastní zahradě. (Macl 1999; 14)

3.1 Německo

S prvními zahrádkářskými osadami se setkáváme v roce 1820 (jiné zdroje dokonce uvádí rok 1814) v Německu, kdy město Kiel pronajímá chudým lidem pozemky pro pěstování zeleniny, jako opatření proti hladu. Ústřední postavou, která se v Německu o šíření zahrádkářského hnutí zasadila, je lipský lékař Daniel Gottlieb Moritz Schreber, který svými spisy propagoval význam výchovy dětí v přírodě a jejich pobyt na čerstvém vzduchu, do reálné podoby je poté uvedl jeho zeť, ředitel školy, Dr. Ernst Innocenz Hauschild. Kromě výše zmíněných pozitiv viděli zahrádky také jako líheň nových mezilidských vztahů, která byla v době urbanizace velmi potřebná. Dodnes se i česku setkáváme s označením zahrádkářských osad jako *Schreberovy zahrádky*. V roce 1901 má Německo obecních zahrádek, velkých průměrně 420m², přes dva a půl tisíce a o deset let později už přes 10 tisíc. Nejdůležitější roli však zahrádky hrají v období 1. a 2. světové války, kdy jsou pro mnohé zahrádkáře a jejich rodiny, či „lokality“, které zásobují z přebytků, hlavním zdrojem potravy. (Rasper 2014; 23, Macl 1999; 14, Keyzlarová 2007; 22, Drescher 2001)

Krátce po 2. světové válce se tak počet zahrádek pohybuje okolo 200 tisíc jen v Berlíně (poté už jejich počet začíná klesat, avšak roku 2001 je jich stále ještě 80 tisíc). V současné době má Německo jako celek téměř milion zahrádek (o průměrné velikosti 370m²) na celkové ploše 46 640 hektarů a využívá je přes 5 mil. lidí. Ve svém výzkumu z roku 2001 A. W. Drescher uvádí, že poté, co zahrádky ztratily svou důležitost v zásobitelství potravinami, staly se mnohem důležitější pro rekreaci a stejně jako v českých dokumentech se setkáváme především s poukázáním na důležitost ZO pro seniory a rodiny s dětmi.¹ Všechny německé zahradnické spolky sdružuje *Bundesverband Deutscher Gartenfreunde* (či také BDG), který funguje podobně jako náš Český zahrádkářský svaz (o němž práce pojednává později). V současné době má asi 1 milion členů a zaštiťuje 20 regionálních organizací a 14 tis. různých sdružení. BDG je členem Evropské unie zahrádkářů (o EUZ níže). (Macl 1999; 14, Drescher 2001, Bundesverband Deutscher Gartenfreunde 2015)

3.2 Velká Británie

Zakládání osad v Anglii bylo vyprovokováno knihou „Zahradní města budoucnosti“ stenografa Ebenezera Howarda (více v kapitole 4.1), který zde propagoval osídlení, kde by obyvatelstvo mohlo žít v klidném prostředí zahrad, poblíž zelených ploch určených pro zemědělství, ale především další rekreaci. V roce 1900 tak Společnost pro stavbu měst získala ve vzdálenosti 30km od Londýna 600 hektarů půdy, kde roku 1906 započala stavbu prvních sídlišť se založenými zahrádkami. Vznikla zahradní osada Hampstead, zahradní město Bournwill či kolonie v Port Sunlight nebo v Harburnu. O budování zahrádkových osad, sloužících k trvalému bydlení, se zasloužili i mnozí majitelé továren (totéž platí také pro zahrádkové osady Německa a Francie), kteří

¹ Ve výzkumu také autor srovnává, jaké funkce zahrádky plní pro migranty z jiných zemí a pro původní Němce, zjišťuje, že migranti mnohem více pěstují ovoce a zeleninu, zatímco Němci pěstují spíše květiny a na zahrádce především relaxují. Zahrádka tak pro ně plní zcela jiné funkce – pěstitelské vs. estetické a rekreační. (Drescher, 2001)

vybudováním obydlí pro své zaměstnance dosáhli ještě užšího připoutání zaměstnance k podniku. Také, samozřejmě, existencí zahrádky, kde se mohl dělník realizovat, přestovat si s rodinou potraviny (kterých měl mnohdy nedostatek) v době, kdy jinou práci neměl, či kde mohl relaxovat, dosáhl majitel továrny jeho lepší duševní či zdravotní pohody, která v důsledku vedla ke zlepšení jeho pracovního výkonu. (Harding, Taigel 1996; 238, Macl 1999; 14, Gibas in Idnes 2013) Stejně jako v ostatních zemích, i v Británii znamenaly světové války nejprve velký rozvoj zahrádkaření, uvádí se (Phyl The Allotment Gardener), že do roku 1917 měla Anglie více než 1,5 milionu zahrádek. Do roku 1939 pak jejich počet klesl na 819 tisíc a do roku 1960 pak až na 500tis. Bylo to způsobeno také tím, že se sériově vyráběné potraviny staly levné a snadno dostupné. (Phyl The Allotment Gardener [2012])

Hlavní organizací, pečující o zahrádkářské osady v Británii, je *The National Society of Allotment and Leisure Gardeners Limited*, tzv. Národní zahrádkářská společnost, která zde působí už od roku 1901. V současnosti sdružuje přes 2422 spolků a 125 tisíc zahrádkářů z Anglie, Walesu a stále rostoucí je i zapojení zahrádkářů ze Skotska a Severního Irsku. Zajímavostí je, že od roku 2011 se stal patronem britských zahrádkářů Charles, princ z Walesu, který je, jak organizace na svých internetových stránkách uvádí, zaníceným zahradníkem a obhájcem „zelených otázek“. (OICTJF 2015, The National Allotment Society 2015)

3.3 Další evropské země

Francie je další z evropských zemích, které následovaly Německo v zahrádkářském hnutí. První známky o zakládání rodinných zahrádek ve Francii jsou již z roku 1837, kdy začala francouzská katolická charita rozdávat zahrádky chudým lidem a podporovala je tak v nouzi. Hana Librová (2003) uvádí jako další důvod pro vznik městských kolonií zmírnění nebezpečí velkoměstských svodů, které zde na přistěhovalé venkovany čekaly. (Librová 2003; 204) V této době vzniká také první francouzský zahrádkářský svaz *Ligue de coin de terre et de foyer*. V roce 1907 má Francie již 232 kolonií s více jak 10 tisíci zahrádkami. Poválečná euforie pak zájem o zahrádky utlumila, avšak v 70. letech se jejich obliba opět začala rozmáhat, např. díky obecnému odporu k chemizaci potravin. (Librová 2003; 204) V současné době zahrádkářské organizace ve Francii zaštiťuje *La Fédération Nationale des Jardins Familiaux et Collectifs* (Národní federace rodinných zahrad a kolektivů), která byla založena již roku 1896 a stará se o více než 300 členských spolků. Také Francii reprezentuje v Evropské unii zahrádkářů. O zahrádky je ve Francii stále velký zájem, především pak o jejich rekreační funkce. V Paříži se např. na volné místo v zahrádkové osadě čeká až deset let. (Gibas 2011;12, Macl 1999; 14, Miovska 2009; 7, Nussberger 2013, Jardins Familiaux et Collectifs 2015)

Dánsko založilo první osadu roku 1884, nyní je zde už od roku 1908 zastřešovací organizací *Kolonihaveforbundet* (Dánská federace pro volný čas a zahrádkářské osady), která v roce 2013 zahrnovala 400 spolků s celkovým počtem 39 500 zahrádkářů. (Nussberger 2013, OICTJF 2015)

Švédsko se přidalo roku 1895, *Koloniträdgårdsförbundet*, tedy Švédská federace zahrádkářů, vznikla roku 1921 a dnes zastupuje asi 260 místních spolků s 25 tisíci členy,

rozmístěnými po celém Švédsku. Pokud se zahrádkář ve Švédsku rozhodne zahrádku prodat, musí to svěřit organizaci, aby se zabránilo nepřiměřenému růstu cen. (Koloniträdgårdsförbundet 2015, OICTJF 2015)

První **Rakouská** zahrádková osada vznikla roku 1910, od roku 1916 byl založen *Zentralverband der Kleingärtner*, tedy Ústřední svaz zahrádkářů a malých chovatelů Rakouska, který v dnešní době sjednocuje 384 sdružení s 39 234 členy a spravuje téměř tisíc hektarů půdy určené k zahradničení. Roku 2013 mělo Rakousko ve svém hlavním městě, Vídni, celkem 235 zahrádkářských osad! (Nussberger 2013, Zentralverband der Kleingärtner 2015, OICTJF 2015)

Poslední z řady evropských zemích, o kterých bych se ráda zmínila, je **Finsko**, které první zahrádkovou osadu založilo roku 1916. Zastřešující organizace, *Suomen Siirtolapuutarhaliitto ry*, tedy Finská federace zahrádkářských osad, byla však založena až roku 1930. Dnes Federace zastupuje asi 32 místních sdružení po celé zemi a 4000 zahrádek. Ve Finsku se také nachází nejseverněji položená zahrádkářská osada, umístěná za polárním kruhem na okraji města Rovaniemi. (Nussberger 2013, OICTJF 2015)

4 Zahrádkářské osady v českých zemích

V této kapitole si uvedeme předchůdce zahrádkářských osad u nás, stručně si ukážeme počátky a historii zahrádkářských osad a některé z hlavních organizací provázejících zahrádkářství. Především však kapitola pojednává o současném stavu zahrádkaření u nás, hlouběji se pak zaměřuje na Český zahrádkářský svaz a probírá i Evropskou unii zahrádkářů. Také si ukážeme různé dělení zahrádkářských osad a dále probereme některé problémy, jež je provázejí v souvislosti s územním plánováním a se zákony.

4.1 Zahradní města, eubiotika

Jak už bylo výše řečeno, pro zahrádkářské hnutí nejen v Anglii byla důležitá kniha „Zahradní města budoucnosti“ stenografa Ebenezera Howarda². Ten je spolu s Shreberem a Hauschildem považován za duchovního otce dnešního trendu zahrádkaření. (Keyzlarová 2007; 22) Howard ve svém díle představil kvalitní životní prostředí města. Bohuslav Blažek ve svém článku „S úsměvem idiota proti ideologii“ ve čtvrtletníku Přítomnost uvádí, že zahradní města obvykle vznikají po okraji velkých měst, aby střední třídě umožnila kontakt s přírodou. Dále autor poukazuje na skutečnost, že jedna z částí Prahy nese dokonce druhové označení *Zahradní město* jako svůj název. (Blažek 2002;27) V jiném článku se pak dozvídáme, že za zástupce českých zahradních měst lze považovat Ořechovku nebo Spořilov v Praze. (Přívovníková, Tlustá in Černochová a kol. 2009; 14)

Spořilov se rozhodl založit vrchní ředitel Spořitelny roku 1925 s účelem „na principu zahradního města opatřiti méně zámožným vrstvám obyvatel Prahy zdravé a levné bydlení v rodinných domcích“. V dnešní době bychom však již těžko hledali principy, s kterými bylo „město“ založeno. Byl zde postaven jeden z hlavních dopravních

² O zahradních městech se zmiňuje i Keller (1997), který píše, že Bookchin je klasifikuje jako proměněná velkoměsta, jež jsou potravinově i energeticky relativně soběstačné. (Keller 1997; 125)

uzlů, kde se protínají hlavní tahy - prostřednictvím Severojižní magistrály, Jižní spojky a Spořilovské spojky dálnice D1, D5, D8 a dnes i D11. Negativa s tímto spojená - smog, hluk, odříznutí od rekreačního zázemí Krčského lesa, pak zcela ničí představy budovatelů o čistém, zdravém prostředí. (Linha 2012)

4.1.1 Eubiotika S. Růžičky

Zahradní města Ebenezer Howarda byla inspirací kromě zahrádkových osad také eubiotice, česky též *dobrožilství*, neboli nauce o správném způsobu života, která má své kořeny na počátku 20. století. Eubiotiku ustanovil jako novou vědní disciplínu profesor hygieny Stanislav Růžička a začlenil ji do sféry nauky o škodlivých vlivech životních podmínek a nauky o správném zrození člověka. Její vznik lze vztahovat k pokusům o vědecké řešení akutních problémů provázejících tehdejší společnost, jež jsou spjaty hlavně s intenzivní industrializací a dlouhodobými sociálními problémy. Hlásá, že lidé by se měli navrátit k přírodě a přirozenému způsobu života a tak by se obnovila harmonie života, která je ničena vědeckým, technickým a hospodářským pokrokem. (Vojtko 2011; 446) O Eubiotice píše v knize *Pěstí a zelení* i Hana Librová, uvádí zde, že eubiotika myšlenkově navazuje na zakládání a šíření zahrádkových osad, které zasáhlo do životního způsobu a ovlivnilo vztah obyvatel měst k půdě a přírodě až po dnešek. (Librová 1994; 95)

V eubiotice je velká pozornost věnována studiu vnějšího prostředí, jeho poznáním a následnou modifikací, má být dosaženo trvalého zlepšení životních podmínek. Stanislav Růžička ve své práci (1926) uvedl dvě hlavní eubiotické hypotézy, od kterých nadále odvíjel jak teorie, tak i praktické návrhy. První z nich se týkala nemocí a patologických stavů, jež vznikají z příčin, jež lze odstranit. Tím pádem, usuzoval Růžička, lze odstranit i tyto nemoci a patologické stavy. Pro naše téma je však důležitější hypotéza druhá „jako hygienik dospěl k závěru, že z celého komplexu příčin chorob představuje cca 80% nevhodný životní styl, který se vlivem průmyslového rozvoje a životem ve městech vychýlil od přirozeného způsobu života.“ K této hypotéze autor přidal i praktické řešení problému: „Životní styl, který by odpovídal eubiotickým představám, Růžička označil jako polozemědělský způsob života; dnes bychom jej mohli nazvat chalupářským životním stylem. Jeho součástí mělo být každodenní drobné hospodaření.“ (Vojtko 2011; 447-448)

Velkým propagátorem a posléze i Růžičkovým následovníkem se stal pedagog a spisovatel Eduard Štorch. Pojátkem jejich práce byl záměr vybudování Výchovné osady Růžičkov v Praze Tróji. Pro tuto práci, zkoumající zahrádkové osady, je zde představa autorů o prospěšnosti zahrad pro lidské zdraví, psychický stav a dobré sociální vztahy, jež podporuje naše domněnky (viz níže): „Osada měla být ‘jedinou velkou obydlenu zahradou‘. Polozemědělský způsob rodinného života měl vyřešit negativa života v průmyslových oblastech: dopolední tovární práce (spíše lehká manufakturní činnost) měla být střídána rodinně pospolitým, odpoledním obděláváním vlastní zahrádky. Rodina se tak měla v rámci možností navrátit zpět k přírodě a generačně se semknout společnou prací. Obdělávání vlastní půdy se tak mělo stát prostředkem pro udržování tradičního rodinného života, nenarušeného průmyslovým výrobním tempem.“ (Vojtko 2011; 462)

Záměr vybudovat osadu se prosadit nepodařil, avšak i tak Růžička se Štorchem přinesli důležité poznatky v oblasti prospěšnosti pobytu v přírodě, návratu k prostému životu a s tím souvisejícího zahradničení. (Vojtko 2011; 447) Librova v Pestrých a zelených uvádí, že dnešní náklonnost mladé generace Čechů k makrobiotické výživě může být posilována právě módou zdravého životního stylu, kterou prošli díky Růžičkovi jejich prarodiče. (Librová 1994; 95)

4.2 Počátky pěstování, první organizace

Nyní se však přesuňme k dlouhé historii zahrádkářského hnutí u nás, které se má tato kapitola věnovat především. Pěstování ovoce má v České republice velice dlouhou historii, s prvními zmínkami o něm se setkáváme již v desátém století v zakládacích listinách klášterů – např. Ostrovský klášter u Davle založil ovocné zahrady už roku 994. Skutečný počátek rozkvětu ovocnictví v našich zemích se však datuje až od dob Karla IV., kdy Bartoloměj Klaret v letech 1355-1374 sepsal velký latinsko-český slovník, jehož kapitoly „O stromech“ a „O plodech“ pojednávají o mnoha plodinách, které se v té době v Čechách pěstovaly (např. jablka, třešně, broskve, mnohé druhy ořechů, olivy, fíky či třeba maliny). Tento rozkvět ovocnářství byl později přerušen husitskými bouřemi, ale za dob Jiřího z Poděbrad se opět ovocnářství rozvíjí. Začátkem 17. století je již české ovocnictví na tak vysokém stupni dokonalosti, že se naše ovoce stává proslulým na celém světě. Třicetiletá válka však české ovocnictví ničí a až do Vestfálského míru tak sady pustnou a nové nevznikají. (Macl 1999; 7-8)

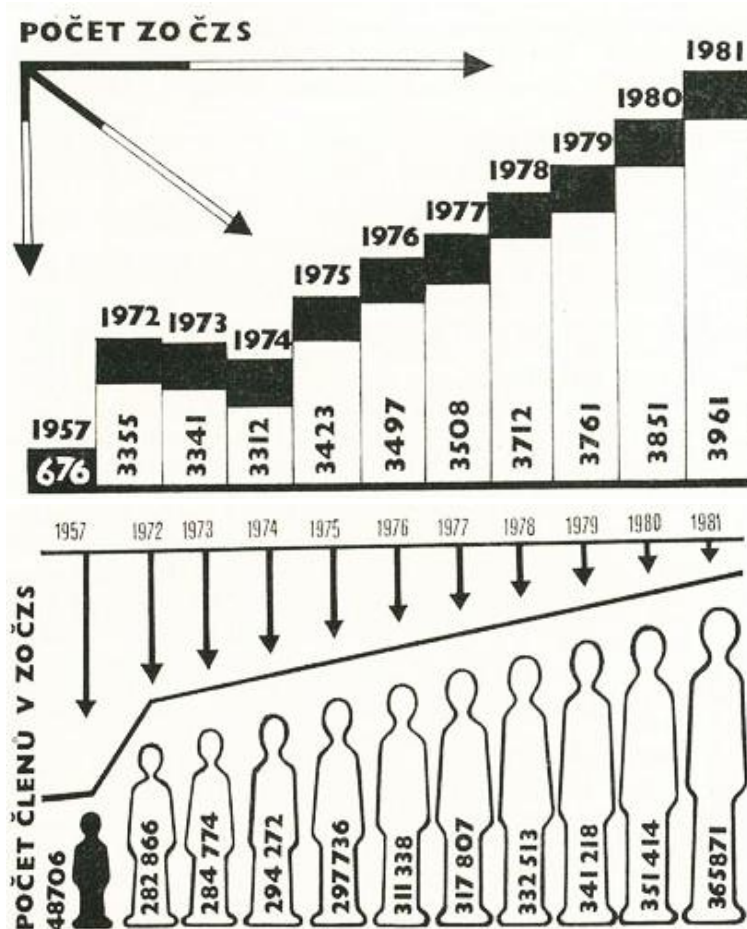
V dalších letech a stoletích se pak české zahrádkářství stále s občasnými přestávkami (např. doba husitství) vyvíjí, vznikají první zahrádkářské instituce (např. roku 1880 Spolek českých zahrádkářů) a vynikají také první veličáni českého ovocnictví (např. Eduard Proche, který postavil ovocnářství na vědecký základ a ukázal cestu k provádění promyšlené hybridizace rostlin). (Macl 1999; 8-10, Macl 2011; 36-38) Důležitým mezníkem v zahrádkářství jsou také Okrašlovací spolky, které v českých zemích existovaly od druhé poloviny 19. století. Vznikaly ve městech různé velikosti a jejich úkolem byla především realizace a údržba zeleně v městech či obcích (tzn. okrašlování měst). Právě v těchto spolcích byly mnohdy založeny *Kluby zahrádkářů*. Počet spolků až do roku 1914 stoupá, později se jejich počet postupně snižuje (jednak z finančních důvodů, jednak kvůli nedostatku podpory ze strany úřadů), až je roku 1951 na valné hromadě okrašlovacích spolků konstatována jejich dobrovolná likvidace. (Librová 1987; 61-63, Macl 2011; 11-12, Macl 2002; 5)

4.3 Český svaz zahrádkářů – minulost a současnost

Přímým předchůdcem dnešního Českého zahrádkářského svazu je *Svaz zahrádkářů pro Čechy a Moravu*, který měl za doby Protektorátu Čechy a Morava shlukovat všechny zahrádkářské spolky do jedné organizace. Jelikož se ale jednalo o tlak okupační mocnosti, mnoho organizací se rozhodlo svou činnost raději dočasně přerušit, než do Svazu, který měl kontrolovat spolčování lidí, vstoupit. Po osvobození se však spolkový život opět rozvíjel a v roce 1947 byl Svaz přejmenován na *Jednotu zahrádkářů*, začleněnou do *Jednotného svazu českých zemědělců*, který však byl později zrušen a JZ se tak dostala pod vliv Ministerstva zemědělství a Československé zemědělské akademie, než budou

vytvořeny podmínky pro vznik celostátní zahrádkářské organizace. K tomu dochází 29. 9. 1957, kdy byl na svém I. celostátním sjezdu *ustaven Česko-slovenský svaz zahrádkářů a ovocnářů*. Svaz má v té době 48 706 členů v 676 ZO. (Macl 2011; 12, Macl 1999; 17-18)

Obrázek 1: Vývoj počtu základních organizací (ZO) a jejich členů sdružených v Českém zahrádkářském svazu.

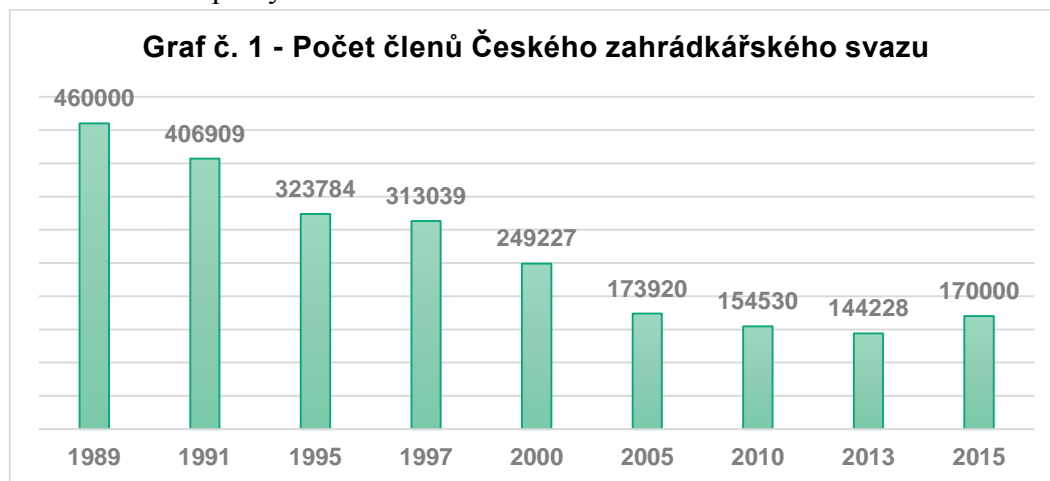
Zdroj: Peleška 1982, převzato z Klouparová 2009

V dalších letech se pak konalo mnoho sjezdů svazu a událo se mnoho vnitřních změn, za povšimnutí stojí především rok 1969, kdy došlo k rozdělení svazu na českou a slovenskou část a kdy začal vycházet časopis *Zahrádkář*, který vychází dodnes. Roku 1979 mění svaz název na název současný, tedy *Český zahrádkářský svaz* a jeho základna členů stále stoupá, v době svého největšího rozmachu (kolem roku 1984) dosáhne téměř na půl milionu členů (přesněji 408 840) a postupně kvůli mnohým problémům (uvedme si pro příklad majetkové poměry pozemků, na nichž zahrádkové osady stojí a z nich mnohdy vznikající nejistotu, či prosté osamostatnění osad od svazu a pokračování „na vlastní pěst“) klesala až na dnešních zhruba 170tis členů. (Macl in Rukověť (2007) 2006; 1, ČZS 2015)

V současné době sdružuje Český zahrádkářský svaz svých 170 tis. členů v 2660 základních organizacích. Všichni členové jsou povinni svazu platit roční členský příspěvek. V roce 2015 činil 100Kč, které se rozdělují mezi organizační složky svazu

následovně: 40 Kč zůstává osadě, v níž je člen registrován, 30 Kč je určeno územnímu sdružení, pod které ZO spadá, 25Kč provozu Ústředí Českého zahrádkářského svazu, 4 Kč do fondu rozvoje a 1Kč je dána do rizikového fondu (využívá se např. při povodních). (ČZS 2015) Výše členského příspěvku se již několikrát změnila, v roce 1957 byl například 12Kč ročně (Macl 2011; 13), roku 1991 byl 20Kč, v roce 1999 pak 50Kč a od roku 2003 se poplatek ustálil na 100Kč. (ČZS 2015) Jaké výhody členství ve svazu zahrádkovými osadám přináší, objasnil současný předseda Českého zahrádkářského svazu Stanislav Kozlík následovně: „Kromě toho, že získají naši podporu v případných sporech a nejistotě, nabízíme i odborné nebo právní poradenství. Získají jistotu velké stabilní organizace, která řeší spoustu záležitostí za své základní organizace na rozdíl od spolků, které se o sebe starají samy. Největší deviza je však už zmíněné odborné poradenství, které svým členům nabízíme zdarma. V každém krajském městě máme školicí středisko, kam lze zajít pro radu.“ (Floriánová 2015)

Graf 1: Mění se počty členů Českého zahrádkářského svazu v nedávné historii.

Zdroj: Miovská 2009, Deník.cz 2015, Peleška 1997 in Gibas a kol. 2013, ČZS [2015]

4.3.1 Dělení zahrádkářských osad

Český zahrádkářský svaz dělí své evidované základní organizace na zahrádkové osady a specializované organizace. Specializované organizace sdružují členy dle jejich zájmu, na něž se specializují. Mohou být buď regionální, nebo celorepublikové (to je pak jejich členská základna rozptýlena po celé republice). Pro příklad specializovaných organizací si uvedme Bonsai klub Haná, spolek Citrusáři či Rosa klub ČR (pěstitelé růží). (ČZS 2015) V Generelu 2009 (Miovska) se pak dočítáme, že dalším druhem základních organizací je ještě skupina *přídomní zahrádkáři* – tedy ti, kteří obhospodařují zahrádky u svých domů. (Miovska 2009; 4)

Další dělení zahrádkářských osad je rozdělení na osady, které jsou členy Českého zahrádkářského svazu a ty, které jimi nejsou. Ty, které členy nejsou, jsou nejčastěji formálně ukotveny jako občanská sdružení. Nikde neexistuje jejich celková databáze a tak není možné, oproti zahrádkám evidovaným u Českého zahrádkářského svazu, zjistit jejich přesný počet. Tyto osady spolu také kvůli chybějící databázi nemohou spolupracovat, jako je to v případě zahrádek patřících do svazu. (Miovska 2009; 4)

Miovská v Generelu (2009) dále uvádí rozdělení ZO dle Vágnera (2006) na osady funkčně zahrádkářské, převážně chatové, osady transformované na druhé bydlení a degradované. Poslední způsob rozdělení, který je zde uveden, je podle Marečka (1975): ZO jako součást veřejné zeleně městských intravilánů (kombinování městských parků a zahrádkových osad), skupiny soukromých zahrad jako součást zástavby bytových domů a ZO se speciálním pěstitelským zaměřením. (Miovská 2009; 4)

V Encyklopedii pro zahrádkáře (Kutina a kol.) se setkáváme ještě s dalším dělením na zahrádky v ZO zapojené do systému veřejné zeleně (zahrádky jsou v tomto případě spojeny s veřejnými městskými parky, jsou integrovanou součástí městské zeleně – např. ZO spojené s procházkovým parkem či jen miniaturní zahrádky patřící k přízemním bytům). Dále zahrádky v samostatné ZO bez možnosti rekreačního ubytování (100-200m² velké zahrádky bez přístupu veřejnosti, umístěny co nejbliže k bytům uživatelům, či dobrá vazba na hromadnou dopravu, zahrádky zde obsahují zahradní domek určený na nářadí, převlékání apod.) a jako poslední zahrádky v samostatné ZO s možností přechodného ubytování (na zahrádkách s min. plošnou výměrou 400m² zde najdeme zahradní domky, které umožňují přespání svým uživatelům a slouží tak k rekreaci celých rodin, které zde mohou trávit souvislé volno třeba na konci týdne). (Kutina a kol. 1982; 34-35)

4.3.2 Evropská unie zahrádkářů, Mezinárodní seminář zahrádkářů

Dále v historii českého zahrádkářství stojí za povšimnutí vstup Českého zahrádkářského svazu do Evropské unie zahrádkářů (Coin de Terre et des Jardins Familiaux) roku 1996. Ta má zajišťovat jednotnou činnost zahrádkářských organizací v členských zemích, např. koordinuje jednotný srovnatelný výzkum biodiverzity v zahrádkářských osadách či podporuje inovativní projekty. EUZ také na svých jednáních stanovuje, jakých hlavních cílů má být v budoucnosti dosaženo, uvedme si zde např. *jednotný postup v rozvíjení a ochraně zahrádkových osad a vypracování plánu, který povede k tomu, že zahrádkářské osady zaujmou důležitou roli v ochraně životního prostředí a ekologického hospodaření*. V současné době EUZ sdružuje 3,5 milionu zahrádkářů ze 14 zemí Evropy. Zřízena byla roku 1926 v Lucembursku a stejně jako ostatní mezinárodní nevládní organizace, reprezentativní na evropské úrovni, má právo spolupodílet se na rozhodování o významných společenských otázkách v Radě Evropy. Jak uvádí na svých stránkách Český zahrádkářský svaz, Česká republika však již od roku 2008 členem Unie není (jako důvody můžeme uvést finanční náročnost účasti se valných hromad a dalších zasedání či nižší význam organizace ČZS v ČR, nesrovnatelný s významem zahrádkářských organizací západních zemí a z toho plynoucí nevýhody). Pražská pobočka ČZS mi problém přes email (6/2015) osvětlila pak následovně: „V zásadě šlo o to, že jsme platili velké členské poplatky a podpora nebyla prakticky žádná.“ (ČZS 2015, BDG 2015, Council of Europe 2015, Hradová 2013, Hinterholzinger in Rukověť (2007) 2006; 20)

Zajímavé je pak také v historii českého zahrádkářství pořádání Mezinárodního semináře zahrádkářů Českou republikou v roce 1997 v Hradci Králové. (Macl 2011; 15) Dle slov pana inženýra Otto Macla, právě na tomto semináři dostali s tehdejšími předsedy

Českého zahrádkářského svazu ing. Jiřím Čadou nápad na založení Zahrádkářského muzea, které bylo otevřeno roku 1999 a je dodnes největším archivem zahrádkářské minulosti v ČR.

Na tomto Mezinárodním semináři vznikla také rezoluce (mimo jiné) stanovující, že *je nutné zachovat sociální charakter zahrádkaření*. V rezoluci je uvedeno, že jeho důležitost kvůli vysoké nezaměstnanosti a přibývajícím trhlinám v sociální síti neustále vzrůstá. Důležitým aspektem je zde stárnutí populace a tedy zvyšující se počet lidí neúčastnících se aktivního pracovního života. Právě pro ně se zahrádkaření stane smysluplnou činností, které se mohou v důchodu věnovat. Rezoluce ale nezapomíná ani na rodiny s dětmi, pro které je zahrádka v osadě dokonalým doplněním bytu, které si mohou díky optimalizované ceně dovolit. Rezoluce tak uvádí, že proto musí být i nadále zachováno sociálně únosné nájemné, které těmto zahrádkářům dovolí zahrádkařit i dále. (Mezinárodní seminář zahrádkářů 1997; 46) Tématu přínosnosti zahrádkářských osad (pro všechny generace), se budeme věnovat v kapitole 5.1.

4.4 Zahrádkářské osady v českých zemích a v Praze

Se zahrádkovými osadami se u nás setkáváme začátkem 20. století (před rokem 1914 bylo podle statistických údajů ministerstva zásobování ČSR z roku 1920 založeno v Čechách, na Moravě a ve Slezsku celkem 29 zahrádkových osad), avšak jejich rozvoj přichází až v období 1. světové války (v letech 1915-1918 přibylo celkem 75 zahrádkových osad). Tento rozmach je způsoben především špatným zásobováním v době války a probíhající hospodářskou krizí. Svůj velký podíl na počtu nově založených zahrádek má však i *Ústřední svaz spolků pro zakládání zahrádkových osad v ČSSR*, který byl ustaven jako řídicí orgán roku 1917. Ten rozvinul velkou propagační kampaň, upozorňující na hospodářský a zdravotní význam zahrádkaření, která vedla k dalšímu zakládání zahrádkových osad. (Macl 1999; 24)

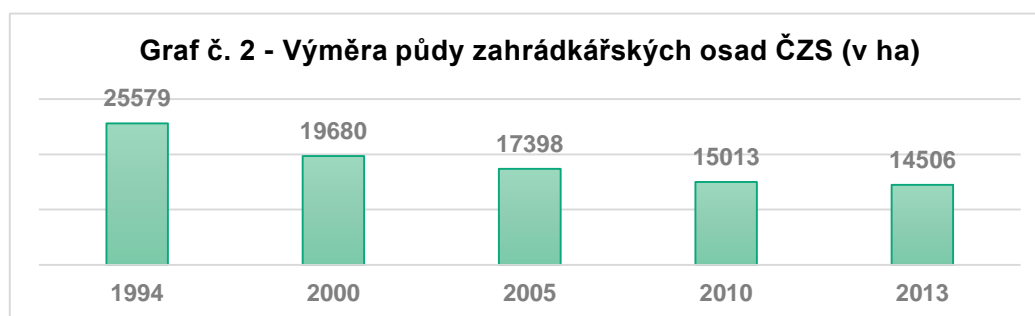
V Praze pak Ústřední svaz ustanovil spolek Jaro, který od Pražské obce pronajímal pozemky pro zahrádky. Pro příklad si uveďme pár ZO, založených v této době. První ZO v Praze, „Na malé říčce“ a „Orlík“, se datují do roku 1916. Zahrádková kolonie spolku „Vesna“, založená roku 1917 za Žižkovem, se ze základních 42 zahrádek do roku 1992 rozrostla až na 200 zahrádek. Nejstarší z dodnes zachovaných zahrádkových osad v Praze vznikla na Libeňském ostrově roku 1923. „Výjimečná je i kolonie na Ořechovce, která je jedna ze dvou nejstarších v Praze. Vznikla v roce 1926 a zachovaly se tam původní dřevěné altány, malované a s vyřezávanými prvky,“ popsal Gibas. (Gibas in Idnes 2013) Nové zahrádky však vznikaly i v ostatních městech Čech a Moravy – pro příklad si uveďme město Rumburk, které zřídilo kolonii o výměře 48 tis. m², či Liberec, kde vzniklo 200 zahrádek po 200m². První poválečná kolonie pak byla založena roku 1947 ve Věkoších. (Macl 1999; 24-25, Miovska 2009; 6)

Největší rozvoj zahrádkářské osady však teprve čekal. V 2. polovině 70. let, kdy Český zahrádkářský svaz využil usnesení vlády z července 1975 (uložila městům a obcím včlenit do zpracování územních plánů plochy pro zahrádkové osady) a výnosu ministerstva zemědělství z roku 1977 (pozemky nevhodné pro zemědělskou velkovýrobu přidělilo ČZS k trvalému nebo přechodnému používání), se zakládání zahrádkářských

osad rapidně zvýšilo. Počet členů Českého zahrádkářského svazu se ze 48 706 členů a 676 ZO, jež měl roku 1957, zvýšil do roku 1979 na 332 513 členů a 3712 ZO. (Právě zahrádkovými osadami osidlujícími tyto pozemky přinesl rok 1989 nemalé existenční problémy, viz následující kapitola.) (Macl 2002; 11, 16, Macl 1999; 25)

Volné pozemky však nebyly jediným důvodem, proč se zahrádkářství za socialismu rozmáhá tak moc, že je i v dnešní době mnohými považováno čistě za *výplod socialistického Československa*. Dalšími důvody pro jeho rozvoj jsou mnohá omezení, která lidé v socialistické době pociťovali, např. nemožnost trávit volný čas dle jejich představ, nebo prostý nedostatek „zelených“ potravin. Proto se mnozí rádi uchylovali do osad, kde mohli svobodně obdělávat „svou“ půdu, seberealizovat se, kutit, pěstovat si své mnohem chutnější potraviny, či se setkávat s přáteli. Librová pak socialismus přímo popisuje jako „politický režim, který lidem zabránil, aby se realizovali jako občané a profesionálové“ a který je nevědomky naučil „oceňovat hodnotu půdy, krajiny, zemědělské práce a jejich plodů“. (Librová, 1994: 93, Gibas 2011; 12, Huk 2002; 32)

Graf 2: Stále probíhající pokles výměry půdy zahrádkářských osad ČZS v nedávné historii ČR.

Zdroj: Deník 2015

Podívejme se nyní na současný stav zahrádkových osad v ČR, především pak v Praze. ČR se v současné době může pyšnit 2770 základními organizacemi spadajícími pod Český zahrádkářský svaz. (Hradová 2013) V Praze v současné době nalezneme 128 zahrádkových osad registrovaných pod Českým zahrádkářským svazem, které mají celkem 8200 členů. Tuto informaci jsem získala na základě telefonního hovoru se zaměstnancem ČZS, který mi sdělil, že žádná celková databáze všech zahrádkových osad bohužel neexistuje. ZO je tak v Praze (i v celé ČR) mnohem více (protože ne všechny jsou členy ČZS), Arnika v článku z roku 2014 uvádí, že v Praze je celkem přes 400 zahrádkových osad na 700 ha. Dle Petra Gibase jezdí na své zahrádce až 70 tisíc Pražanů. (Idnes 2013) Ty osady, které jsou členy Českého zahrádkářského svazu, můžeme najít v seznamu základních organizací Prahy na stránkách Českého zahrádkářského svazu, je zde i mnou zkoumaná osada Chvalka s pořadovým číslem 809047. (ČZS 2015, Arnika 2014)

Zahrádek však v Praze neustále ubývá (v současné době je to čtyři až pět osad ročně a nové prakticky nepřibývají), což je přesný opak dění v jiných Evropských metropolích. „Třeba v Berlíně jich mají přes osm set. Pro ně je to ideální způsob městské rekreace a dokonce chtějí z Berlína udělat evropské město zahrádkářů,“ popsal Gibas. (Idnes 2013) Jelikož zahrádkářská osada potřebuje při svém založení vodu, oplocení, přístupovou

komunikaci a mnohdy i elektřinu, jsou vstupní náklady velké. To je hlavním důvodem, proč zahrádkáři nemluví o rozvoji zahrádkových osad, ale spíše o snahách zachovat alespoň nynější stav. Důvody mizení zahrádkových osad u nás jsou především osadám vypovězené nájmy, avšak svým dílem přispívá i územní plán Prahy, který ve své nové verzi s mnoha zahrádkami nepočítá. (Horák 2012) Více se pak dozvíme níže v kapitole věnované územnímu rozvoji (4.5.1) a kapitole věnující se problémům, s nimiž se zahrádkové osady potýkají (5.3).

4.5 Zahrádkářské osady a právo, územní plánování

Už od vzniku zahrádkářského hnutí se zahrádkáři potýkají s problematikou vlastnictví pozemků, na kterých zahrádkové osady stojí. Roku 1976, kdy vstoupil v platnost zákon o ochraně zemědělského půdního fondu (č. 75/1976), dostal Český zahrádkářský svaz do dočasného nebo trvalého užívání pozemky, které nebyly vhodné pro zemědělskou výrobu. Základním organizacím bylo převedeno do užívání téměř 10 tisíc hektarů pozemků velmi nízké kvality. To však zahrádkářům nevadilo, tehdejší společnost jim neposkytovala některé produkty v dostatečném množství, proto uvítali možnost pěstovat si je na svých zahrádkách sami. Po této události můžeme vidět velký nárůst zahrádkových osad, roku 1957 bylo 676 osad, roku 1997 pak už 4446 osad. Statistiky nadále uvádějí, že Český zahrádkářský svaz rozvíjí svou činnost na 35827 ha půdy, z nichž 23815 ha užívají členové Českého zahrádkářského svazu jako vlastníci těchto pozemků (a proto nejsou v užívání příliš ohroženi) a 12012 ha užívají základní organizace Českého zahrádkářského svazu formou nájmu od různých vlastníků, ty poté smluvně předávají do podnájmu jednotlivým členům základních organizací Českého zahrádkářského svazu. Státní půdu ve správě pozemkového fondu ČR zde zastupuje 5500 ha půdy, z nichž 2500 ha je již smluvně zajištěno. (Mezinárodní seminář zahrádkářů 1997; 4-5, Macl 2002; 5)

Po roce 1989 se problémy s pozemky projevují vyšší mírou (kvůli snaze vrátit z dnešního pohledu protiprávně získaný majetek původním vlastníkům), avšak jsou řešeny zákony. Nejdůležitějším z nich je zákon č. 229/1991 Sb. o půdě, který upravuje vydávání pozemků původním majitelům, stanovuje, že půdu smí užívat jen její vlastník a jiné osoby jen na základě nájemní smlouvy. Tento zákon současně vytvořil dobré podmínky pro existenci stávajících, legálně založených, zahrádkových osad, kterým nastavil specifický režim zajišťující nájemci (tzn. zahrádkáři) předkupní právo na pozemek či prodloužení nájmu až o 10 let (maximálně do roku 2001). Díky dalšímu zákonu, č. 95/1999 Sb., byly stanoveny podmínky pro úplatný převod pozemku na základě písemné žádosti oprávněného uživatele pozemku v zahrádkových nebo chatových osadách zřízených na základě územního rozhodnutí nebo existujících již před 1. říjnem 1976. Díky tomu byli zahrádkáři před jinými uchazeči o pozemek zvýhodněni a cena jim byla regulována. (Macl 2011; 16, Macl 1999; 21, Pauknerová a kol. 2010; 5)

4.5.1 Územní plánování a zahrádkářské osady

„Územní plánování je činnost rozvíjející městské a venkovské prostředí s ohledem na zájmy společnosti jako celku, potřeby sídel a regionů jako základních prostorových jednotek a s důrazem na dlouhodobé procesy v území.“ (AUÚP 2006 in Dostálík 2011;

89) Územní plán (který u nás upravuje stavební zákon, č. 183/2006 Sb.) pak je podrobný dokument určující, jak bude vypadat rozvoj konkrétního města, příp. konkrétního území ve městě. Jeho úkolem je tedy stanovit základní koncepci rozvoje území obce, ochrany jeho hodnot, specifikovat plošné a prostorové uspořádání, dále pak uspořádání krajiny a definuje také koncept veřejné infrastruktury. Plán má podobu barevné mapy města, kterou doplňuje textová část, která rozvoj města popisuje detailněji. (Arnika 2015) „Platný územní plán sídelního útvaru hl. m. Prahy (...) byl schválen v roce 1999 s účinností od 1. 1. 2000. V současné době na IPR vzniká nový územní plán hl. m. Prahy - tzv. Metropolitní plán.“ (IPR Praha 2015)

V polovině září 2013 bylo zadání Metropolitního plánu schváleno, má řešit rozvoj Prahy do roku 2050. Plán bere primárně Prahu jako celek, nikoliv jako jednotlivé drobné plochy. V zadání je pak mimo jiné uvedeno, že v plánu má být značně zjednodušená grafika, ve které však kvůli tomu mohou zaniknout důležité lokality města, např. malé parky (zjednodušení se týká počtu barev/kategorií území na 4: území zastavěné, plochy zastavitelné, území nezastavěné a plochy nezastavitelné). Starý plán přesně určuje, co na kterém území může stát, v novém to tak ale není, ten pouze charakterizuje přípustnou zátěž pro dané území a je tak mnohem variabilnější. Město také počítá s tím, že pro některé (problémové) lokality bude vypracován podrobnější územní plán, který využití území specifikuje podrobněji. K zadání Metropolitního plánu město přijalo přes 1600 připomínek. Podle některých předpokladů by měl být „spuštěn“ od roku 2017. (IPR 2015, Langer 2013, Arnika 2015)

Probírání jednotlivých problémů, jež s metropolitním plánem souvisí, by zabralo nespíše několik následujících kapitol této práce, jelikož však s mým tématem povětšinou přímo nesouvisí, uveďme si jen ve zkrácené formě, jakou hrozbu představuje pro zahrádkové kolonie v Praze.

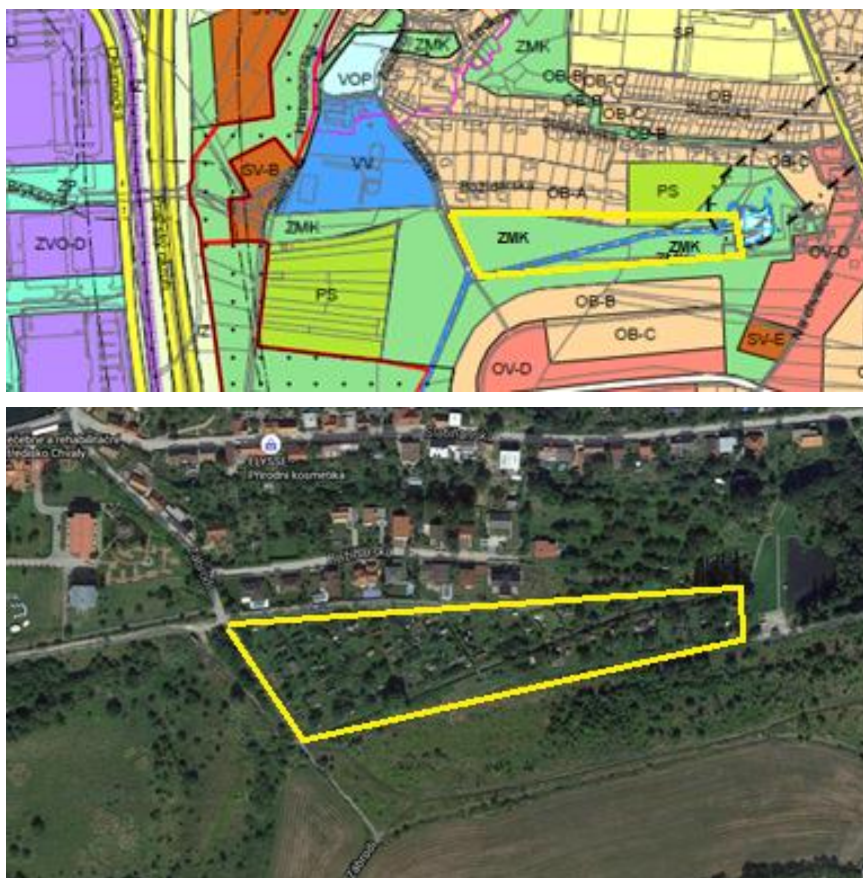
Metropolitní plán Prahy nás v naší práci zajímá, protože některé městské části se zahrádkovými osadami do budoucna již nepočítají, „v konceptu plánu, který vymezuje rozvoj Prahy na 15 let, jsou mnohé osady zařazeny do kolonky ‘nepřípustné či podmíněně přípustné využití‘. Na některých zahrádkách se přímo počítá s novou výstavbou nebo jejich zásadní proměnou.“ (Baroch 2009) Petr Kohout z pražské organizace Českého zahrádkářského svazu plán v roce 2009 komentoval takto: „Počítáme s tím, že po schválení nového územního plánu hlavního města budeme muset pravděpodobně vyklidit většinu zahrádkářských osad na území Prahy. Vlastníci pozemků, ať již samotné hlavní město, nebo jednotlivé městské části, mají se svými pozemky zřejmě výhodnější záměry.“ (Vonásek, Boháčová 2009, Januszek 2011) Většina zahrádkových osad je v plánu vedena jako rozvojová oblast (takové si pro sebe vyhlídli developeři) či jako zeleň (zde zase pražští radní chtějí vidět parky). (Kolína 2007)

Jako argumenty pro zrušení zahrádek politici nejčastěji prosazující „lepší využití pozemků“, které slouží jen hrstce šťastlivců (zahrádkářů) pro uspokojení jejich hobby, nejčastěji argumentují lepším využitím území v podobě veřejného parku, avšak zatím ani na jedné zaniklé zahrádkové osadě park nevznikl, většinou se zde objevila zástavba. Gibas pak v jiném článku k tématu rušení osad dodává: „Vždy byla snaha zahrádky vytlačit na okraj města. Například v roce 1948 se zrušila jedna z nejstarších pražských

osad na Letné. Ustoupila stadionu Sparty.“ (Idnes 2013) Také se setkáváme s argumentem vymírání starších generací zahrádkářů, přičemž mladí o zahrádky prý už nestojí, takže jich není třeba ve městě tolik. To ale vyvrací současný předseda Českého zahrádkářského svazu Stanislav Kozlík v rozhovoru pro Deník.cz: „V poslední době registrujeme obrovský zájem právě i mladších lidí nebo rodin s dětmi. Chtějí sobě i svým dětem vypěstovat kvalitní ovoce a zeleninu, o které vědí, jak byla ošetřená a jak vznikala.“ (Florianová 2015)

V současnosti jsou schváleny Zásady MP i jejich aktualizace, zahrádky však stále nejsou dostatečně chráněny, oficiálně také ještě není zřejmé, do jaké kategorie ploch budou zařazeny. Pokud budou zahrádkové osady ale i nadále rušeny, je třeba hledat přiměřené náhrady pro realizaci aktivních i pasivních volnočasových aktivit zahrádkářů a nahradit přínosy, jež z činnosti osady vyplývají – jak pro životní prostředí, tak pro město a společnost (uvedeme níže). (Miovská 2009; 20, Langer 2013, Arnika 2015, Veselý 2011)

Obrázek 2: Zahrádková osada Chvalka na výkresu současného územního plánu Prahy a na satelitní mapě.

Zdroj: MPP Praha 2015 – Geoportál hl.m. Prahy, Mapy Google.com

Mnou zkoumaná zahrádková osada Chvalka v současném územním plánu zanesena jako zahrádková osada (PZO - Zahrádky a zahrádkové osady) není, prostor, ve kterém se nachází, je označen zkratkou ZMK nebo ZK, jež legenda ÚP vysvětluje jako *Zeleň městská a krajinná*. (V neschválených aktualizacích na stránkách s výkresy územního

plánu hl. m. Prahy pak můžeme najít změnu na zkratku ZN, který značí *Přírodní nelesní plochy*). (MPP Praha 2015) Ze zápisů z členských schůzí osady jsem zjistila, že zahrádkáři se o změnu zápisu v ÚP snažili několik let (od roku 2005), avšak bez výsledku. Stejně tak se osada pokouší stejně dlouhou dobu získat pronajímané pozemky, na kterých stojí, do osobního vlastnictví, také bez výsledku. I přesto se však nezdá, že by osada byla novým územním plánem přímo ohrožena, což dokládá jeden z bodů programového prohlášení Rady městské části Praha 20 - Horních Počernic pro období 2014 – 2018³, který zní: *Zachovat zahrádkářské osady na pozemcích MČ Praha 20. Sjednotit ceny nájmu a upustit od účtování inflace.* (Programové prohlášení Rady MČ Praha 20 2014) K tomuto tématu se mi vyjádřila starostka Horních Počernic paní Hana Moravcová – viz praktická část výzkumu.

4.5.2 Zahrádkářský zákon

Kapitolou sám o sobě je zahrádkářský zákon (jak jsem uvedla v kapitole zabývající se hlavními pojmy, používám při psaní této práce, z tam uvedených důvodů, návrh zákona z roku 2009 - viz Příloha č. 1), který ve svém prvním paragrafu prohlašuje zahrádkářství za veřejně prospěšnou činnost přispívající významnou měrou k ochraně přírody, životního prostředí a podpoře zdravého životního stylu. (Finance.cz 2010) Zákon se snaží chránit zahrádkáře a poskytnout jim alespoň minimální záruky pro jejich činnost (např. v §4 stanovuje přechod zahrady při úmrtí nájemce na osoby blízké). Dále zákon definuje základní pojmy provázející téma zahrádkářských osad (§2), například zahrádkářskou činnost (tj. zájmová činnost provozovaná na zahrádce (v zahrádkové osadě) zahrnující zejména pěstování ovocných stromů, zeleniny a květin, zpracování plodů pro vlastní spotřebu a pěstování okrasných dřevin a rostlin), chatu či osadu. Stanovuje podmínky pro zřizování zahrádkářských osad (§3) a pravidla pro jejich fungování. Upravuje také podmínky nájmu zahrádky (§4), či stanovuje roční výpovědní lhůtu z nájmu (vždy ke dni 1. října). Dalším, možná nejdůležitějším přínosem pro zahrádkáře, je ustanovení, že pokud se obec rozhodne zahrádkářskou osadu zrušit, musí nájemci poskytnout náhradní pozemek. To a roční výpovědní lhůta by mohlo zahrádkářů dodat tolik potřebné jistoty. (Lidovky.cz 2010, PSP ČR 2009; 3, Herrmannová 2010)

Zahrádkářský zákon byl již dvakrát prosazovaný a dvakrát nepřijatý, letos v roce 2015 se o jeho schválení má jednat znovu. Zákon už od počátku podporují především levicové strany (ČSSD, KSČM), v roce 2009 se zapojil i člen Strany zelených Přemysl Rabas. Pravicové strany jsou pak zásadně proti němu (ODS, KDU-ČSL), Daniel Petruška (ODS) prohlásil: „Zákon definuje věci, které jsou definované logikou. Že je zahrádkář osobou vykonávající zahrádkářskou činnost, no to si snad nemusíme psát do zákona.“ (Schejbal 2010) Poprvé neprošel v roce 2001 ani Sněmovnou, podruhé, roku 2010, legislativním procesem prošel, ale vetoval ho prezident Václav Klaus, s tím, že není nutné regulovat jednu z mnoha zájmových činností samostatnou právní normou. Podle něj se

³ „Programové prohlášení (...) je základním politickým a strategickým dokumentem, ve kterém jsou shrnuty postoje, priority a cíle výkonného orgánu samosprávy v oblasti dalšího rozvoje Praha 20 - Horních Počernic ve všech oblastech, které se týkají života občanů městské části, jejího řízení i komunikace Radnice s veřejností.“ (Programové prohlášení Rady MČ Praha 20 2014)

jedná o nadbytečný zákon, kterým se zahrádkáři snaží prosazovat své zájmy a přisuzovat jim vyšší společenskou prestiž. Václav Klaus zákon dále popsal slovy: „Jeho téměř jediným účelem je deklarování zahrádkářské činnosti jako formy naplňování veřejně prospěšného zájmu, což není možné přijmout, neboť zahrádkářství je ze své samotné podstaty naplňováním zájmu soukromého.“ (Klaus.cz 2010)

Přepracovaný zahrádkářský zákon by měl dle současného předsedy Českého zahrádkářského svazu Stanislava Kozlíka přijít k projednávání již letos, v roce 2015. Zákon byl upraven podle nového občanského zákoníku, byly v něm napraveny vládou kritizované části a také prošel připomínkovým řízením členské základny ČZS. Například se změnila výše uvedená definice zahrádkářské činnosti, která nyní zahrnuje: a) pěstování ovoce a zeleniny, květin, užitkových a okrasných dřevin a rostlin, jejich zpracování a úpravu, b) aktivní účast na tvorbě a ochraně životního prostředí a krajinného vzhledu, c) poradenskou činnost, která uvádí odborné poznatky a výsledky vědecké práce v oboru a která předává zkušenosti k veřejnému využití, d) uplatňování zdravého životního stylu a jako poslední e) výchovu mládeže k ochraně přírody. Předchozí definice tak byla výrazně rozšířena. (Lázník [2013], Janouš 2015)

Zákon mohl být předložen už roku 2014, svaz se ale nakonec rozhodl počkat na novou Sněmovnu. Zda bude mít zákon šanci uspět nelze nyní odhadnout, avšak předseda Českého zahrádkářského svazu Stanislav Kozlík komentoval situaci internetovému Deníku.cz (2015) následovně, „Poučili jsme se z předchozích nezdarů a poslední verze zákona už byla napsána tak, aby nekolidovala s ostatními zákony, což v předchozích verzích bylo. Při dřívějším projednávání našeho návrhu byl hlavním problémem bývalý prezident Václav Klaus, který návrh vetoval. Podle něho takový zákon nebyl potřeba. My si myslíme, že potřeba je, a svědčí o tom to, že podobný zákon mají ve většině evropských zemí.“ Dle slov svého předsedy mají v současnosti zahrádkáři podporu v premiérovi Bohuslavu Sobotkovi, který na jejich sněmu v Hradci Králové podpořil zahrádkářskou činnost jako takovou a řekl, že se bude snažit, aby byl návrh zákona podán. (Janouš 2015, ČTK 2015, Švec 2013)

5 Chvála zahrádkářům!

Jan Keller ve svém článku „Chvála zahrádkářům“ představuje zahrádkaření jako „alternativu současnému směřování globalizujícího se světa“, zahrádky „jako malé a docela útulné oázy v širé pustině sociálně tržní ekonomiky“ a zahrádkářské osady jako „malý zárodek modelu, který je tak žádoucí pro vznik skutečně zdravé společnosti.“ (Keller 2000; 1) Než se však dostaneme k dalším pozitivům, jež Keller k našemu tématu uvádí, musíme se podívat na negativa společnosti, jež mají vyvážit. Keller tak upozorňuje především na tržní systém společnosti, který sice přinesl mnohá pozitiva, avšak také mnohá negativa. E. Fromm tuto současnou společnost popisuje jako společnost zakládající se na soukromém vlastnictví, zisku a moci jako pilířích existence. Keller pak v článku říká, že pro trh jsou ideální dokonale nesoběstační a pokud možno osamocení lidé, ti jsou totiž nuceni se na trh obracet s naprosto všemi svými potřebami a jsou tak na

trhu absolutně závislí⁴. Společnost bez netržních vztahů však našťestí (slovy autora) nikde neexistuje, protože i každá rodina je jeden z netržních ostrůvků společnosti, které svým způsobem sabotují tržní ekonomiku (např. tím, že se rodina nají doma uvařeným jídlem, přispěje trhu méně, než kdyby všichni jedli v restauracích). A v tom tkví jeden z přínosů zahrádek – jsou na trhu naprosto nezávislé. Dovolují člověku vypěstovat si vlastní potraviny, které pak nemusí kupovat v obchodech, platí zde heslo má zahrádka, můj hrad. (Keller 2000; 1-2, Fromm 2014; 87)

Co nám ale zahrádky ještě přinášejí, že si zaslouží takovou chválu, jakou jim Keller přisuzuje? Ukazují nám širší souvislosti. V současné době, pokud dostane člověk chuť na jahody, jde do obchodu a tam si je koupí. Neví ale, jak se tam dostaly, neví čím je, kdo hnožil, jak dlouho již leží v bedýnce. Neváží si práce, která byla zapotřebí k tomu, aby se jahody dostaly do obchodu. Keller to popisuje jako přechod lidí do „jakési virtuální reality, ve které příliš snadno nabýváme dojem, že potraviny, které si ze supermarketu odvážíme, snad rostou přímo někde v regálech.“ Zahrádkář ale širší souvislosti zná, na své zahrádce si umí třeba výše zmíněné jahody vypěstovat, tedy ví, kolik to stojí práce a své práce si samozřejmě váží. A to je opak jednoho z trendů dnešní doby – spousta koupených věcí si lidé neváží, nemají k nim správný vztah, je jim jedno, jak skončí. Když zjistíme, že jahody z obchodu už po pár dnech nevypadají tak dobře, vyhodíme je. Zahrádkář, který si své práce váží, by to však neudělal. Keller ale upozorňuje, že z této dvojice – zahradník vs. spotřebitel kupující si jahody – je pro tržní systém prospěšnější spotřebitel, který přináší peníze, místo aby o ně trh samozásobitelstvím obíral. (Keller 2000; 3) V závěru svého článku pak Keller uvádí, že i kdyby zahrádky dnešnímu globalizovanému, arogantnímu, pokryteckému světu nevytrhly pověstný trn z paty, mají i tak další potřebná pozitiva, třeba že zde lidé tráví čas na čerstvém vzduchu, který je stále ještě zadarmo. (Keller 2000; 24)

Podobně pozitivně jako Keller, avšak z jiné perspektivy, o zahrádkách smýšlí i Mark Bhatti. V článku *'When I'm in the garden I can create my own paradise': Homes and gardens in later life* pojednává autor o svém výzkumu, který se zabývá vztahem zahradničení a stárnutí. Ukazuje zde, jaké výhody pro stárnoucího člověka, který začíná pociťovat fyzické limity svého těla a nemoci stále častěji, může zahrádka mít. Uvádí zde, že při zahradničení jsou starší lidé schopni si sami řídit prostor kolem sebe, což je důležité právě v této době, kdy senioři kontrolu v mnoha různých oblastech ztrácí. Možnost seberealizovat se na zahrádce, dělat něco aktivního, kreativního, přináší do života starších lidí mnoho radosti a je to velmi důležité pro udržení jejich pocitu existence nějakého domova, který mnohdy z různých důvodů ztrácejí (smrt partnera, stěhování do domova důchodců apod.). (Bhatti 2006; 318, 337-338)

V jiném výzkumu, který provedl Bhatti společně s Churchem, autoři uvádějí, že zahrádky jsou pro člověka důležité i proto, že jsou významným místem, kde se jednotlivci (muži, ženy i děti) setkávají s přírodou zcela odlišným způsobem, než kdekoliv jinde.

⁴ V jiném svém díle pak Keller (2010) poukazuje na naprostou lhostejnost lidí, jež se svých velkoměstech, které označuje jako falešnou divočinu, degenerují, separují se a míjí (což přispívá k jejich nesoběstačnosti). (Keller 2010; 123)

Dále zde říkají, že zahradu lidé pojmají jako prostor soukromý, zatímco mnoho dalších míst, které si lidé spojují s přírodou, považují za veřejné, což je pro zahrádky také unikátní. Upozorňují, že v prostoru své zahrady můžou jedinci rozvíjet své smyslové a osobní propojení s přírodou, které může zvýšit jejich povědomí o ohrožení životního prostředí. (Bhatti a Church 2004; 37-40) Setkáváme se zde s podobnou teorií jako u Macnaghena, o které si povíme více v kapitole o trvalé udržitelnosti níže.

Přesuňme se ale nyní k praktické stránce a popišme si konkrétní přínosy zahrádkářských osad – nejprve městu a jeho obyvatelům, poté i životnímu prostředí.

5.1 Čím přispívají ZO městu a jeho obyvatelům?

V první řadě jsou zahrádkové osady součástí systému městské zeleně, který v současnosti nabývá stále většího významu s neustále se rozvíjející městskou zástavbou. Jsou důležitou součástí městských rozvojových koncepcí, rekreačního zázemí města a také se významně podílejí na členění urbanizovaných a zelených ploch ve městě – vytvářejí plynulý přechod lidských obydlí do volné přírody, do které ji začleňují. (Macl in Rukověť (2007) 2006; 2) Jsou tak velmi důležitým prvkem zeleně, se kterým se musí počítat např. v koncepci Zeleného pásu kolem Prahy. (Miovská 2009; 9)

Termín Green belt (zelený pás) označuje v územním plánování specificky využívané území. Jsou to buď plochy, které mají charakter území zcela či blízké přírodnímu, dále to mohou být kulturní lesní porosty, případně zemědělská půda “záhumenkového“ charakteru a do stejné kategorie lze zařadit i vegetaci, která má lineární charakter a prochází přes urbanizované oblasti. (Bartoš a kol. 2006; 1) Zelený pás Prahy má dle internetového deníku Idnes (2001) Pražanům i obyvatelům středních Čech sloužit z ekologického hlediska i pro účely rekreace. Dle Zprávy ze 17. jednání Rady hl. m. Prahy z 29. 4. 2008 je smyslem projektu „Zelený pás“ především zvýšení hodnoty příměstské krajiny s ohledem na její vlastnosti estetické, přírodní, kulturní a rekreační. Předběžný návrh počítá s tím, že by nové lesy vznikly na konci souvislé městské zástavby a vedly v linii Říčany - Popovice - Jílové - Jílovište - Dobříchovice - Unhošť - Tursko - Libčice - Klíčany - Brandýs - Úvaly. Radní Langmajer toto téma komentoval takto: *“Jedná se o rozsáhlý dlouhodobý projekt, jehož primárním cílem je vytvoření ucelených ploch zeleně přírodního charakteru při vnitřním okraji hranice hl. m. Prahy. Má tvořit protiváhu stávajícímu, silně urbanizovanému prostoru centra města a nové výstavbě v okrajových částech města.”* Do roku 2008 bylo vysázeno přibližně 420 000 čtverečních metrů nových ploch zeleně. Primátor Jan Kasl, který s ideou Zeleného pásu kolem Prahy přišel, se inspiroval britským Green belt systémem. (Idnes 2001, Zpráva ze 17. jednání Rady hl. m. Prahy 2008)

Dalším přínosem zahrádkových osad, potažmo zahrádkaření, jako volnočasové aktivity (tj. aktivní rekreace), je jejich dostupnost – prostorová, dopravní, sociální, ale také finanční. Uspokojují obyvatelům města i zahrádkářům potřebu kontaktu s přírodou, potažmo přímo s půdou a jsou důležité pro zdravotní a psychický stav zahrádkářů. Mnohé výzkumy dokazují příznivý vliv přírodního prostředí na lidskou psychiku, zeleň upevňuje duševní a fyzickou rovnováhu člověka a neopomínejme ani vliv zdravotně nezávadných potravin (biopotravin), které si zahrádkář mnohdy pěstuje a následně konzumuje. Zdeňka

Jankovičové z Českého zahrádkářského svazu v článku *Českých zahrádkářů od počátku 90. let výrazně ubylo*, pak k tomuto tématu říká: „...po roce 1989 se i kvůli rozšíření nabídky ovoce a zeleniny v obchodech zájem o jejich pěstování na zahrádkách snížil a lidé na nich hledali spíše oddech a rekreaci, v posledních letech zájem o pěstování vlastního ovoce a zeleniny opět roste. Zvláště po sérii afér s nekvalitními potravinami z dovozu se začali lidé více zajímat o to, co jedí a uvědomovat si přínosy vlastních výpěstků.“ (Miovská 2009; 9-10, ČTK 2014, eAgri 2010)

Zásadní výhodou zahrádkových osad je to, že nabízejí rekreační využití všem věkovým kategoriím a jsou tak velkým přínosem i dětem, vyrůstajícím v městském prostředí, které do kontaktu s přírodou přichází právě v osadě. Poučují se zde o probíhajících životních cyklech a také si tu budují vztah k přírodě a k životnímu prostředí (dále i k jeho ochraně). Jankovičová uvádí, že „pozorujeme v poslední době pozitivní trend, kdy mladé rodiny hledají pro děti zábavu mimo internet a počítač.“ (ČTK 2014). Na druhou stranu je zde však i velký přínos ZO starším vrstvám obyvatelstva – seniorům. Ti zde aktivně a především soběstačně tráví volný čas a zapojují se do společnosti (Bhatti 2006). Tato funkce ZO bude, vzhledem ke stárnutí populace, důležitá především do budoucna. (Miovská 2009; 9-10, 14-16)

Nesmíme pak zapomínat na přínosy, jež pro zahrádkáře znamená možnost samozásobit se na zahrádce potravinami (nemluvíme jen o zdravějších bio potravinách, ale o schopnosti zahrádky zcela v tomto ohledu nahradit trh). To je sice důležité především v dobách krize, ale nemůžeme to opomínat ani nyní, době, kdy si můžeme jakékoliv potraviny koupit v obchodě. Petr Gibas (2011) uvádí „V poslední době se objevuje i téma samozásobitelství, a to nejen jako odpověď na zhoršující se ekonomickou situaci určitých skupin obyvatel, ale též v souvislosti s otázkou kvality a udržitelnosti zemědělských produktů nabízených obchodními řetězci.“ (Gibas 2011; 12) K tomuto tématu se vyjadřuje také Jankovičová, která tvrdí, že postavení zahrádkářů na trhu je dokonce u některých komodit dominantní. „Jde například o ořechy a drobné ovoce, zejména angrešt. V minulosti zahrádkáři ‘zachraňovali‘ český trh zaplavený levnými čínskými dovozy dodávkami českého česneku.“ (ČTK 2014)

K zahrádkovým osadám se lze dopravit finančně nenáročnou hromadnou dopravou a ani nájem za zahrádky nejsou na dnešní poměry nijak vysoké a může je tak využívat i ekonomicky méně silná skupina obyvatelstva, což je další nespornou výhodou osad. „Na zahrádky lze tedy nahlížet jako na jednu ze sociálně nejdostupnějších možností trávení volného času.“ Zahrádkové osady také sdružují občany se společným zájmem a tvoří tak komunitu, složenou ze všech věkových kategorií, která spolu může sdílet zkušenosti a znalosti – dochází tak ke kultivaci společnosti. (Miovská 2009; 9-10, 14-16)

V mnoha případech, kdy je zahrádkářská osada otevřena veřejnosti, slouží i pro uspokojení potřeb krátkodobé rekreace (např. procházky) svému širokému okolí. Tato jejich funkce může být využívána celý rok, v sezóně (jaro, léto, podzim) se doba obývání zahrádek zahrádkáři prodlužuje, avšak i přes zimu zahrádku navštěvují a osady jsou tak pod celoroční sociální kontrolou, což zajišťuje bezpečnost velkých ploch a je to tak pro město a především přilehlou bytovou zástavbu velkou výhodou. (Miovská 2009; 10) Jak si však řekneme níže, otevírání osad přináší zahrádkářům mnohá rizika, Stanislav Kozlík

(předseda ČZS) uvádí, že zahrádkáři na návrhy otevřít osady jen odpovídají „že ti, kdo tam přijdou, si chtějí jen obhlédnout, co by mohli další den ukrást. Pokoušíme se tento přístup některých zahrádkářů a spolků změnit, ale chce to hlavně čas.“ (Floriánová 2015)

Zahrádkářské osady jsou ale také zdrojem financí pro město – v první řadě šetří veřejné finance určené na údržbu velkých městských ploch, které ZO obývají, protože zahrádkáři se o své zahrádky starají z vlastních výdajů a to většinou na výborné, odborné úrovni. V druhé řadě se pak jedná o finanční příjmy z nájemného, což platí především pro osady, které hospodaří na pozemcích vlastněných městem či pozemkovým fondem ČR. (Miovská 2009; 10) Situaci shrnuje Kolková Rydvalová „Osady jsou zelené plochy města, které jsou v současné době nejlevnější udržovanou zelení (město naopak vybírá nájem).“ (Kolková Rydvalová 2014)

V průběhu výzkumu, jež popisují níže, se mi podařilo kontaktovat paní Hanu Moravcovou, starostku Horních Počernic. Ta se mi k tématu přínosnosti zahrádkářských osad také vyjádřila (6/2015): „Přínosy v zahrádkářských osadách vidím v tom, že je zachována zeleň v území, o kterou se starají soukromé osoby a také to má velký charakter společenský, spočívající v udržování určité komunity.“

5.2 Čím přispívají ZO životnímu prostředí?

Zahrádkové osady nejsou ale přínosem jen městu, potažmo jeho obyvatelům, nýbrž také, a hlavně, životnímu prostředí. V mnoha osadních řádech zahrádkových osad Českého zahrádkářského svazu, nalezneme (různě formulovanou) tuto větu „Cílem tohoto Osadního řádu je: stanovit pravidla jednání uživatelů zahrádek, tj. vlastníků a ostatních osob, které se v osadě nacházejí, zabezpečit pořádek uvnitř osady a zlepšovat životní prostředí, vytvářet podmínky pro co nejlepší vztahy mezi vlastníky.“ (ČZS 2015)

Zahrádkářské osady plní mnoho mikroklimaticko-hygienických funkcí, pro příklad si uveďme produkci kyslíku z jejich zeleně, čímž přispívají ke snižování škodlivých emisí v ovzduší. Dále se ZO podílejí na tepelné regulaci městského prostředí, tím, že napomáhají zmenšení extrémních výkyvů teplot a uplatňují se tak jak ve vlhkostní, tak i tepelné regulaci prostředí a také pomáhají mírnit výkyvy teplot v noci. Dalšími přínosy ZO je snižování prašnosti (jak zachytáváním částic na listech, tak i vlastním pokryvem půdy, jež zdrojem prašnosti nikdy nebývá) a hlučnosti města (díky jejich izolační funkci). (Miovská 2009; 11)

Jednou z nejdůležitějších výhod ZO pro životní prostředí ale je, že při správném způsobu hospodaření pomáhají aktivně snižovat zanechanou ekologickou stopu a to více, než kterékoliv jiné rekreační zařízení. Zahrádkáři pěstující si vlastní potraviny přispívají k šetření obalových materiálů, případně i produkce odpadů, přispívají ke snižování potřeby dálkové dopravy, která v největší míře převáží právě potraviny a má nezanedbatelný negativní vliv na znečištění životního prostředí, především pak ovzduší. Důležitá je také téměř nulová spotřeba energií v zahrádkářských koloniích, díky které se ZO začleňují mezi aktivity, které nejméně zatěžují životní prostředí. V neposlední řadě také ZO přispívají ochraně životního prostředí zpracováním bioodpadu na kompostech umístěných na pozemku osady. Odpad odtud nemusí být odvážen (to značí snižování emisí z dopravy) a ani dále skladován na skládkách (další emise), ale je dále využíván

zahrádkáři k hnojení. To také pomáhá půdě, kterou Moldan popisuje jako základní přírodní zdroj zemědělství. „Vzniká zvětráváním hornin a činností živých organismů; kultivací zemědělských půd se proces jejich tvorby urychluje a kvalita půdy se obecně zlepšuje.“ (Moldan 2001b; 58, Miovská 2009; 11, 13, Rukovět' (2007) 2006; 2, Hakr a kol. 20010; 22, Kalina in Rukovět' (2008) 2007; 15)

Zahrádkové osady životnímu prostředí přispívají také svou schopností zabraňovat nežádoucí vodní erozi, díky tomu, že tvoří trvalý vegetační pokryv půdy, který zabraňuje smyvu a odnosu částic, jež zapříčiňuje degradaci pozemků. S vodou souvisí i další pozitivní vlastnost zahrádkových osad a to zadržování vody v jejich území, které pozitivně ovlivňuje vodní poměry i v okolí. Při správném způsobu pěstování (ekologickém, bez chemických hnojiv a postřiků) také mohou zahrádkářské osady přispívat k zlepšení kvality vod. Používáním dešťové vody při zalévání také zahrádkáři šetří s vodou pitnou, uvádí se (Grosléziat), že z 1mm srážek lze získat na 1m² střechy 1 litr dešťové vody (sudy, jež zahrádkáři používají mívají objem kolem 200l). (Miovska 2009; 11-12, Hakr a kol. 2010; 22, Grosléziat 2014; 21)

Dalším významným přínosem ZO životnímu prostředí je jejich zásobárna biologicky rozmanitých rostlin a živočichů. Nalezneme zde mnoho druhů stromů, keřů, pěstovaných i volně rostoucích rostlin, dále mnoho volně žijících živočichů, kteří zde kromě potravy hledají i úkryt, např. ptáky či třeba ježky, ještěrky nebo žáby. Nesmíme ale opomenout také na mnoho různých druhů hmyzu, kterým zahrádkové osady nabízejí domov. Zajímavým přínosem ZO je také pěstování a výsadba chráněných druhů zapsaných v Červeném seznamu flóry ČR, např. sněženek, bledulí jarních či koniklece obecného. Zahrádkové osady také mnohdy plní funkci pásového biokoridoru⁵, oddělujícího (většinou) obhospodařované oblasti a městskou zástavbu. ZO tak umožňují organismům migrace mezi těmito biocentry⁶ a vytváří tak z oddělených stanovišť propojenou síť. (Miovska 2009; 12) Stejně jako v předchozím případě, aby nebyla ohrožena zmíněná *zásobárna biologicky rozmanitých rostlin a živočichů*, je nutné se vyhnout používání různých chemických přípravků a pesticidů na zahrádce, které mohou mít negativní vliv i na předem nezamýšlené ptáky a další živočichy – tedy nejen na předpokládaný plevel a škůdce. (Hakr a kol. 2010; 34)

O ochraně životního prostředí se dočteme i v Rukověti zahrádkáře, vydávané Českým zahrádkářským svazem všem svým členům. V čísle z roku 2006 se dočítáme o vytvoření Komise životního prostředí a ochrany přírody, o problematice udržitelného rozvoje krajiny či ochrany přírody a o nezbytnosti zabývat se těmito tématy, pokud chceme ochránit naši planetu pro další generace. V článku RNDr. Josefa Klimeše se dále dočteme o škodách napáchaných průmyslem, dopravou či zemědělstvím na životním prostředí, avšak i o záslužné zahrádkářské výsadbě, která přispívá ke zlepšování stavu

⁵ Biokoridor je definován prováděcí vyhláškou č. 395/1992 Sb. (§ 1 písm. b) k zákonu č. 114/1992 Sb. jako území, které neumožňuje rozhodující části organismů trvalou dlouhodobou existenci, avšak umožňuje jejich migraci mezi biocentry a tím vytváří z oddělených biocenter síť.

⁶ Biocentrum je definováno prováděcí vyhláškou č. 395/1992 Sb. (§ 1 písm. a) k zákonu č. 114/1992 Sb. jako biotop nebo soubor biotopů v krajině, který svým stavem a velikostí umožňuje trvalou existenci přirozeného či pozmeněného, avšak přírodě blízkého ekosystému.

přírodního prostředí např. produkcí kyslíku. Je zde poukazováno i na další přínosy zahrádkaření životního prostředí a společnosti. Dále zde však autor poukazuje na nevědomost zahrádkářů o jejich prospěchu a i na nevědomost zákonodárců/zastupitelů, kteří zahrádky považují za hobby, z něhož má užitek jen zahrádkář či jeho rodina. Právě proto byla zřízena komise, která má za úkol zviditelnění významu ZO pro životní prostředí (a poučení zahrádkářů o jejich přínosech pro jednání se státní správou). (Klimesš in Rukověť (2006) 2005; 18-19)

5.3 Problémy zahrádkářských osad

I přes svá mnohá pozitiva však neustále dochází k rušení zahrádkových osad nejen v Praze, ale po celé republice, jak jsme si již uvedli v předchozích kapitolách. V této kapitole si hlouběji nastiňme, z jakých důvodů k tomu nejčastěji dochází (důvody vycházející z územního plánování jsou popsány výše, v kapitole Územní plánování a zahrádkářské osady).

Neudržované zahrádky v osadách jsou jedním z nejčastějších argumentů odpůrců osad pro jejich zrušení. Mnohdy je ale nechuť zahrádkářů se na zahrádce snažit projevem nejistoty, která vzniká z krátkých nájemních smluv, které má osada s městem uzavřena. Lidé nechťejí investovat svou práci a prostředky do zahrádky, která jim může být už od příštího roku odejmuta. Tento problém by tak vyřešily dlouhodobější nájemní smlouvy, které město s osadami uzavírá, či přijetí zahrádkářského zákona, který také zahrádkářům dodá mnohé jistoty. (Miovská 2009; 22, Kolková Rydvalová, Kolka 2014; 17, Janouš 2015)

Negativním trendem zahrádkových osad je také jejich proměna na trvalé bydlení. To je v zahrádkových osadách zakázáno osadním řádem a i připravovaný zákon definuje zahrádkářskou chatku jako stavbu „sloužící k výkonu zahrádkářské činnosti“, nikoliv k bydlení. Pokud se osadě nepodaří tomuto jevu včas zamezit, dává městu do rukou argument, že se osada využívá v rozporu s jejím účelem a přispívá tak ke svému zrušení. (Miovská 2009; 22, Kolková Rydvalová, Kolka 2014; 17-18, Návrh zahrádkářského zákona 2009)

Proti zahrádkovým osadám se mnohdy staví veřejnost také kvůli jejich nesympaticky oplocenému, ostnatými dráty obehnanému, zjevu. Komentář Ivana Motýla v článku Zahrádkáři vs. bezdomovci „V českých zemích se (...) zahrádkářské kolonie mění ve stále nedostupnější pevnosti a jsou obehnané ostnatým drátem jako tábory nuceně nasazených vězňů.“, mluví za vše. Je to samozřejmě způsobeno dalším negativem, s nímž se zahrádky potýkají – krádežemi a často se zde objevujícími bezdomovci, kvůli nimž zahrádkáři ploty zvyšují a snaží se své zahrádky před nimi takto ochránit. Bezdomovci v osadách často přespávají (či zde rovnou tráví celé zimní období, kdy velké procento zahrádkářů zahrádky nenavštěvuje, či jen sporadicky) a mnohdy ukradnou cokoli praktického, co na zahrádce najdou. Jedno tak souvisí s druhým. S krádežemi toho zahrádková osada o příliš více než postavením plotu nesvede, zahrádníci se mohou tak akorát poučit a nenosit si na zahrádku nic cenného, případně si vše vždy nosit z domova a zase odnášet po skončení práce. (Motýl 2015) Avšak poblíž naší zahrádkové kolonie Chvalka, v Hloubětíně, najdeme osadu, jež se s náporem

bezdomovců do neobsazených chatek utkala a vyšla z toho lépe. Pozitivní přístup úřadu městské části Praha 14 dokázal situaci zachránit tím, že bezdomovcům opuštěné zahrádky legálně pronajal a ti zde poctivě pěstují a udržují tak osadu upravenou a stále v chodu. (Čtrnáctka 2012; 24)

Vraťme se však k odporu veřejnosti k oplocením, bez kterých se bohužel osady v Čechách neobejdou. Osady se mohou pokusit získat veřejnost na svou stranu, například tím, že některé dny otevrou své brány a ukážou jí, co se v malebných zahrádkách skrývá. To navrhuje současný předseda Českého zahrádkářského svazu Stanislav Kozlík, avšak poukazuje i na problémy s tím související, kvůli kterým zahrádkové osady své dveře otvírat nechtějí: „Chceme třeba po vzoru rakouských a německých kolegů zahrady otevřít lidem. Kolonie by se tak třeba o víkendech zpřístupnily a lidé by se mohli přijít podívat, jak to tam funguje. Jde to v Rakousku, jde to v Německu, ale u nás ne. Spousta našich členů zjistila, že pokud něco takového zkusí, po skončení akce najdou poničené rostliny a ukradené plodiny. Přesto apelujeme na jednotlivé spolky, aby se zkusily otevřít.“ (Floriánová 2015) K tomu se vyjadřuje také Kolková Rydvalová „Osady se potýkají s vykrádáním, před kterým je není schopen nikdo bezpečně ochránit. Jako uzavřené enklávy za ohradami s ostnatými dráty ale obtížně vyvolávají sympatie okolí. Veřejnost má pak málo důvodů se osady v případě jejího ohrožení zastat. Vstřícnost by zahrádkáři mohli projevit zkušebním otevřením osady, které by ukázalo, nakolik by častější otevření osady bylo reálné a přínosné pro obě strany. Pomoc města je v této problematice ovšem zcela nezbytná.“ Za úvahu by také stálo, jak uvádí Kolková v jiném svém článku, nabídnout volnou zahrádku mateřské škole a tak si získat zastánce v podobě maminek dětí, které sem budou chodit pěstovat. (Kolková Rydvalová 2014; Kolková Rydvalová, Kolka 2014; 18)

V současné době vyšel článek *Zahrádkářská kolonie na Libeňském ostrově se otevírá veřejnosti*, který informuje o aktivitách, jež Libeňská osada v tomto ohledu pořádá. Jedná se například o konání zahrádkářského příměstského (bude se konat v srpnu 2015), ale především o projekt komunitních zahrad, díky kterému bude umožněno dalším 22 rodinám pěstovat v osadě zeleninu a trávit zde volný čas. Předseda komise pro životní prostředí Vít Céza situaci komentuje: „Z těchto aktivit lze jednoznačně vyčíst pozitivní trend rozvoje zahrádkářské kolonie vedoucí k většímu otevírání veřejnosti, které je dle mého názoru naprosto klíčové pro dlouhodobou podporu zahrádkářských kolonií a zároveň velmi přínosné pro mnohé skupiny občanů, jako jsou rodiny s dětmi či senioři.“ (MČ Praha 8; 2015)

Další negativa, jež uvádí Miovská (2009) vzpomeňme již jen stručně. Zahrádky mívají problémy se svou komunikační uzavřeností vůči městské části (či jejím obyvatelům jak je naznačeno výše), či s faktickým uzavíráním veřejných cest před ostatními obyvateli. Často se pak setkáváme s nezájmem o údržbu společných prostor a společných zařízení, které vede k degradování estetické funkce osady a je pak očividným důvodem pro odpůrce osadu zrušit. Mnohé osady si však většinu problémů uvědomují a snaží se předcházet situacím, kdy by je proti nim někdo mohl využít. Petr Gibas v rozhovoru pro Aktuálně.cz uvedl, že čeští zahrádkáři „Žijí si uzavřeni za plotem a

dodržují regule, nechtějí nikoho provokovat a zavdat příčinu ke zrušení. Zkrátka zaujali defenzivní postoj.“ (Jansová 2014)

Posledním problémem, jenž bych zmínila jen okrajově, pak je proměna zahrádkových osad na golfová hřiště. Děje se tak s argumentací, že hřiště bude sloužit širší veřejnosti, než zahrádková osada, jak však uvádí Gibas, Čížek a Pauknerová v článku *Oáza klidu nebo ráj golfistů? Zahrádkáři a postsocialistická transformace (nejen) v Praze*, „...sice plocha stále zůstává součástí městské zeleně určené k rekreaci, ovšem rozšíření množství jejích uživatelů, které je jedním z hlavních diskursivních argumentů, je sporné.“ (Gibas, Pauknerová, Čížek 2010; 7)

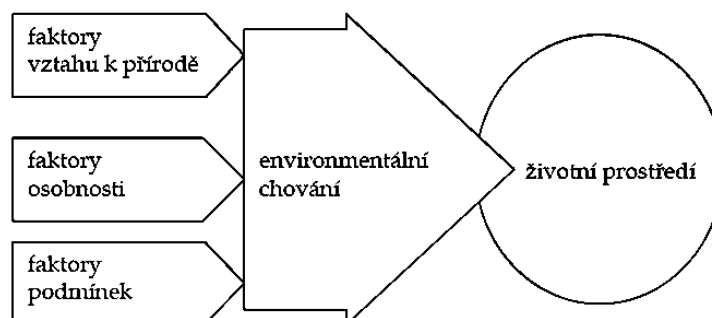
6 Chovají se zahrádkáři pro-environmentálně?

Přínosy zahrádkářských kolonií jsme již ukázali, avšak snaží se i sami zahrádkáři přispívat právě životnímu prostředí, pro které jsou tak přínosné jejich zahrádky? A jaký je jejich vztah k přírodě? Na to se budeme ptát ve výzkumné části práce samotných zahrádkářů, předtím si ale ukažme teoretický rámec Jana Krajhanzla.

Na environmentální chování mají vliv mnohé faktory, Krajhanzl v rámci své *Orientační mapy tří oblastí faktorů ovlivňujících environmentální chování* uvádí tyto hlavní: podmínky prostředí, osobnost jedince a osobní vztah jedince k přírodě, viz schéma 1 níže. (Krajhanzl 2010; 248, 252) Mezi podmínky prostředí řadíme například podmínky ekonomické (ceny, dostupnost výrobků), právní (normy a zákony), kulturní, sociální (tradice, normy, náboženství), či podmínky životního prostředí (dostupné kvalitní přírodní prostředí, infrastruktura dopravy). Tyto podmínky chápeme jako vnější faktory ovlivňující rozhodování jedinců o jejich chování k životnímu prostředí. (Krajhanzl 2010; 247-249)

Další skupinou jsou faktory osobnosti, které řadíme k vnitřním motivacím. V potaz se zde berou charakterové rysy člověka, jeho schopnosti, hodnoty, postoje, životní styl a samozřejmě i vztah člověka k přírodě (viz dále) - to vše má na jeho environmentální chování jistý dopad. Tyto osobnostní faktory často jedince ovlivňují neuvědoměle, očividnými se stávají až v případě, že se dostanou do konfliktu se vztahem jedince k přírodě – např. šetrný ekolog pocítí touhu cestovat na vzdálené kontinenty. (Krajhanzl 2010; 250)

Obrázek 3: Čím je ovlivňováno chování jedince k životnímu prostředí?

Zdroj: Krajhanzl 2010

Posledním z faktorů majících vliv na environmentální chování člověka je jeho osobní vztah k přírodě (o tom budeme mluvit i dále). Ten, dle Krajhanzla (2010; 251), „vyjadřuje, jakým způsobem lidé k přírodě a životnímu prostředí přistupují (environmentální potřeby a postoje) a jaké jsou při tom jejich duševní možnosti (schopnosti).“ Tento vztah k přírodě environmentální chování ovlivňuje na vysoké úrovni, avšak není pravidlem, že dobrý vztah přírodě znamená ekologické chování k životnímu prostředí. Na ten mají ve velké míře vliv i další výše zmíněné faktory. Krajhanzl uvádí tento případ: „Při třídění odpadků může hrát roli dostupnost odpadkového koše (prostředí), disciplinovanost a svědomitost člověka (osobnost) a jeho postoj k třídění odpadů (vztah k přírodě a životnímu prostředí).“ (Krajhanzl 2010; 251)

6.1 Osobní vztah k přírodě

Abychom mohli popisovat a srovnávat osobní vztahy lidí k přírodě, je nutné používat jednotné pojmosloví (terminologii). O vytvoření tohoto konceptu se Jan Krajhanzl pokusil po sedmi leté práci právě v článku *Environmentální a proenvironmentální chování* z roku 2010. Tento koncept staví na představě pěti základních charakteristik osobního vztahu k přírodě, které reflektují různé oblasti vztahu k přírodě: „potřeba kontaktu s přírodou, schopnosti pro kontakt s přírodou, environmentální senzitivita, postoj k přírodě a environmentální vědomí.“ (Krajhanzl 2010; 255)

Čím vyšší má člověk potřebu po kontaktu s přírodou tím více se snaží v přírodě pobývat – chodí ven, jezdí na výlety, případně si v přírodě buduje obydlí. (Krajhanzl 2010, 255) Nabízí se nám zde tedy srovnání se zahrádkářskou osadou, kde jsou lidé s přírodou v přímém kontaktu neustále, což na ně má pozitivní vliv. Pokud by lidé, s vyšší potřebou po kontaktu s přírodou o své přírodní zázemí přišli, mohlo by to na ně mít mnohé negativní dopady, museli by si také hledat alternativní způsoby trávení času v přírodě, což především pro starší generace není jednoduché.

To souvisí také s druhým bodem, tedy se schopnostmi pro kontakt s přírodou. Lidé jsou jimi obdařeni v různé míře – člověk s vyšší úrovní těchto schopností je schopen si velmi dobře s přírodou poradit (případně v ní), umí se pohybovat terénem, pobývat zde několik dní, či například rozdělat oheň. Je zvyklý na různé výkyvy počasí a pro kontakt s přírodními živly je vybaven jak tělesně, tak i emočně a intelektově. (Krajhanzl 2010, 256) Znova lze tuto charakteristiku vztáhnout k našim zahrádkářům – člověk vybavený schopnostmi pro kontakt s přírodou oplývá zkušenostmi v pěstitelství a dokáže si v mnoha situacích poradit (např. se škůdci, či s výkyvy počasí na zahrádce). Avšak z vlastní zkušenosti vím, že zahrádkáři se velice často přizpůsobují počasí a právě to je může od návštěvy zahrádky odradit (viz pozorování, jež jsem prováděla v osadě).

Třetí charakteristikou osobního vztahu k přírodě je environmentální senzitivita, kterou je myšlena míra lidské všímavosti k okolní přírodě. U člověka s vyšší environmentální senzitivitou můžeme pozorovat, že ho okolní příroda zajímá, někdy až pohlcuje, vnímá to, co mnozí míjejí. (tamtéž) Při vztažení této charakteristiky na naše zahrádkáře by se tak dalo mluvit o jejich oceňování „obyčejných“ věcí – stromů, květin, plodů jimi vysazených rostlin či pěstiva obývajícím jejich zahrádky.

Další charakteristikou je pak environmentální vědomí, které značí chování člověka k přírodě v ekologickém duchu. Ne všichni k přírodě vnímaví lidé jsou šetrní k životnímu prostředí, a právě tato charakteristika poukazuje na lidi motivované na ochranu přírody a životního prostředí. Člověk s vyšším environmentálním vědomím hledá způsoby, jak přírodě neškodit a opatrovat ji, jak problémy životního prostředí řešit a ne vytvářet, protože si uvědomuje souvislosti mezi jeho chováním a stavem přírody. (Krajhanzl 2010; 257) Opět zde můžeme vidět vztah k našim zahrádkářům, kteří si jistě (alespoň někteří) uvědomují, že svým chováním na zahrádce ovlivňují své lokální životní prostředí – tedy mnohé přírodní pochody (růst rostlin), či živočichy na ní žijící (krtky, myši, ptáky). Produkty, které vypěstují přírodně (tedy bez chemických hnojiv) považují za zdravější, což také poukazuje na jejich environmentální vědomí, tudíž že přírodu a její bohatství chemií ničí.

Poslední charakteristikou osobního vztahu k přírodě je obecněji charakterizovaný postoj k přírodě. Ten lze určit pomocí dvou dílčích charakteristik – dominantním či submisivním vztahu k přírodě a spřízněností či nepřátelstvím k přírodě. Rozlišujeme např. postoje partnerské, správcovské, panské apod. Tyto postoje se projevují jako obecné přesvědčení o tom, „jaká je role přírody ve vztahu k člověku a jaké je postavení člověka vůči přírodě. ... Postoj k přírodě (...) vyjadřuje, jak konkrétní člověk o přírodě smýšlí, jak k ní ve svém životě obecně přistupuje.“ (Krajhanzl 2010; 257-8) U zahrádkářů se jistě setkáme s postojem k přírodě správcovským, příp. partnerským. Zahrádkář se o svou zahrádku stará a za to od ní očekává nějaké benefity – ať už se jedná o plody rostlin, zpět ptáků či její relaxační „schopnosti“.

6.2 Hodnoty

V předchozí kapitole Krajhanzl označil hodnoty člověka za jednu z klíčových vnitřních motivací člověka k environmentálnímu chování. To je v našem výzkumu zahrádkářů velice důležité, protože právě jejich chování a motivace k němu nám prozradí, zda případný ekologický způsob jejich zahradničení je způsoben záměrně či k němu vedou zahrádkáře okolnosti. Bylo by tedy vhodné si zde uvést teorii hodnot Ronalda Ingleharta, která je v této oblasti jedna z nejznámějších.

Inglehart výzkumem několika evropských zemí doložil teorii, že poválečný se rozmach ekonomiky spolu s rozvojem demokracie a postindustriální společnosti zapříčinil o hodnotový posun společnosti (především se to projevilo u střední třídy a u mladších, poválečných generacích). Ta se v mnoha zemích (především těch vyspělých) přesunula od materialistických hodnot, např. touha po blahobyt a bezpečí, k hodnotám postmaterialistickým, např. seberealizace individua, účast v procesu politického rozhodování, či kvalita života v kvalitním přírodním prostředí, nebo ocenění vnitřní hodnoty přírody. (Rabušic 2000; 3, Inglehart 2000; 220)

Rynda v článku *Sociální ekolog Rynda: Nepříjemná rozhodnutí za nás mají dělat politici* na téma materiálních a postmateriálních hodnot naráží také: „Když jsou lidé navíc zahrnutí do tíživé situace, dají přednost obživě před ochranou životního prostředí a zdraví. (...) Taková je prostě lidská přirozenost a kultura. Vždy je nám zkrátka bližší košile než kabát, vždy je bližší přítomnost než budoucnost.“ (Charvát 2013) Moldan ve stejném

duchu (2001) poznamenává, že žádná výchova, vzdělání či osvěta nepřinutí hladového rolníka, aby se staral o kvalitu přírodního prostředí, což Inglehartovu teorii také shrnuje. Dále autor uvádí, že jsou hodnoty nezbytné také pro koncept trvale udržitelného rozvoje. Toho nelze dosáhnout bez toho, aby lidé uznali zásadní důležitost uchování přírodních zdrojů a životodárných planetárních systémů, musí přijmout za svou vlastní hodnotu biologické diverzity, kvalitu blízkého prostředí, ve kterém žijí oni, ale i vzdáleného, kde zase žijí jiní lidé a také samozřejmě další živé organismy. V dnešní době, kdy člověk drží osud přírody ve svých rukou je tak posun lidských hodnot zásadní avšak možný je jen pokud dojde k celkovému rozvoji lidské osobnosti a bude po všech stránkách zabezpečený důstojný lidský život. (Moldan 2001; 73)

Inglehartova teorie, jak poznamenává Hana Librová (1994), může vzbuzovat naději na změnu způsobu života příznivějšímu k životnímu prostředí. V článku *Ekologicky příznivé varianty života nerostou z jediného zdroje*, pak ale autorka (1997) upozorňuje na možná úskalí tohoto výzkumu spočívající v metodě získávání dat, tedy dotazování. Vysvětluje, že Inglehart nezkoumal faktickou změnu způsobu života, ale „pouze“ slovně vyjádřené postoje dotázaných osob – což ale samo o sobě je také velice důležité, protože to ukazuje, „že lidé si přejí žít jinými než materiálními hodnotami“. Nemění to ale bohužel nic na tom, že kdyby Inglehart místo metody dotazování využil metodu pozorování, nejspíše by takto pozitivní teorie nedosáhl. Librová také dále uvádí, že jsou zde menší výzkumy, které mohou ten Inglehartův zpochybnit. A, především pro ekology, pak Librová předestírá další špatnou zprávu, očividný vztah mezi postmaterialistickými hodnotami, hrubým domácím produktem a úrovní konzumu znemožňuje vztáhnout Inglehartovu teorii na chudé země, které reálně nemohou docílit spotřební úrovně zemí bohatých. (Librová 1997; 118-119; Librová 1994; 52-54)

Ve výzkumové části mé práce bude zajímavé se podívat na provedené rozhovory optikou post/materialistických hodnot a je možné, že se zde Inglehartovy teorie potvrdí. V současné době, kdy má většina zahrádkářů materiální potřeby uspokojeny (nabídkou obchodů, bezpečím v našem státě apod.) by pro ně mělo mít zahrádkaření hlubší – postmaterialistický smysl a to nám právě výzkum objasní.

6.3 Dobrovolná a záměrná skromnost, ekologický luxus

Naše společnost je často nazývána konzumní a životní styl mnoha lidí je postaven na konzumerismu. Tento způsob života je založen na neustálém zvyšování hmotné spotřeby. Filozofií tohoto stylu pak je, že čím víc toho máme, tím lépe se nám daří. Pro životní prostředí, potažmo pro celou kulturu, je však tento způsob života problematický. U nás se tímto tématem zabývají např. Hana Librová či Jan Keller. (Šetrný spotřebitel) Librová do opozice konzumu staví životní styl „dobrovolné skromnosti“ o kterém si povíme níže. Teorii Jana Kellera se jsme se již věnovali v kapitole 4, ve které nastínil jako ideální alternativu „konzumu“ v zahrádkářství.

Pro naše téma je tedy důležitá teorie Hany Librové (1994, 2003) o dobrovolné či záměrné skromnosti, kterou do hloubky zkoumá v knize *Pestří a zelení* a následně rozebírá i v knize *Vlažní a váhaví*. Autorka popisuje snahy a ochoty lidí (ne těch příslušejících do ekologických hnutí) žít skromně, tedy dobrovolně za nevýhodných

materiálních podmínek, i když je k tomu vnější podmínky nenutí – mohli by tedy žít i jinak. Autorka to považuje za reálnou změnu hodnot (znamenající ekologickou šanci do budoucna), protože touha většiny lidí stále směřuje k vyšší spotřebě. Autorka dobrovolně skromné nazývá „pestrými“ (zelení jsou pak právě z výzkumu vynechaní „ekologičtí aktivisté“). Pestré Librová popisuje jako většinou mladé lidi, kteří by mohli vydělávat, nakupovat a spotřebovávat více, museli by však vykonávat jiné zaměstnání, na které jsou vzděláním připraveni, avšak které by neodpovídalo jejich představám o smysluplné práci. Pro pestré ale není finanční stránka zaměstnání tak důležitá, preferují práce zajímavé, užitečné a především uspokojující. Pestří tak žijí skromně, nemají moc věcí a ty, které mají, jim vydrží dlouho, protože se nenechávají ovlivňovat „módou“. (Librová 1994; 96, 106, Librová 2002; 150-151)

Rozdíl mezi dobrovolnou a záměrnou skromností pak spatřujeme v existenci „rozhodnutí“. Dobrovolná skromnost je spíše než záměrné rozhodnutí spíše postupné přetváření života. A právě tento životní způsob je velmi ekologicky příznivý. I když pestří nežijí skromně ze záměrné snahy pomoci životnímu prostředí, svým životním stylem mu přesto pomáhají – nezatěžují ho, žijí se svým prostředím v symbióze, což ukazuje příklad, většiny zkoumaných pestrých, kteří měly zahradu a většina z nich se alespoň částečně z ní samozásobila pěstovanými potravinami. (Librová 1994; 114, 121, 126)

Librová v závěru své knihy *Pestří a zelení* pak uvádí, že v současné české společnosti dobrovolná skromnost nepatří k rozšířeným ideálům a společnost spíše inklinuje ke zcela jiným modelům „prestiže“ (člověk si konečně může koupit, co se mu zlíbí, odcestovat kamkoliv chce apod.). Aby se společnost pro tuto ekologicky příznivou variantu života rozhodla, byla by nutná „jakási hodnotová revolta“. K té však každý člověk potřebuje své vlastní vnitřní motivace a i když leckomu k počátku jeho hodnotové reformy stačí neustálé útočení bezduché a vulgární ekonomiky např. v podobě reklam, nestačí to k celkové proměně společnosti. Jako druhý případ „přeorientování“ člověka na dobrovolnou skromnost uvádí Librová teorii, jež je v rozporu s hodnotovým konceptem Ingleharta (výše). Píše, že člověk se může stát dobrovolně skromným i pokud se k tomuto způsobu života uchýlí na základě znemožnění vysoké spotřeby. Upozorňuje, že chudoba mladých domácností může za příznivých okolností vést k nalezení důstojného náhradního řešení, od kterého se již lidé těžko vrátí (i kdyby mohli) k „jednoduché“ touze po spotřebě věcí. Librová pak shrnuje, že dobrovolná skromnost je životní způsob, který by se mohl časem rozšířit a ulevit tak tlaku na životní prostředí, avšak je nutná změna každého individua zevnitř. (Librová 1994; 186-190)

Jan Keller v knize *Přemýšlení s Josefem Vavrouškem* uvádí, že dobrovolná skromnost je to nejhorší, co by mohlo dnešní model ekonomického života potkat, pokud by byla sdílěna dostatečně početnými skupinami obyvatelstva. Odklon od materiálního blahobytu k duchovně plnějšímu životu v podobě uskrovnění jedinců a celých domácností je však řešením jen z půlky. Moderní ekonomika se dobrovolné skromnosti bude bránit, a pokud se trhu nepodaří, např. reklamou, získat „dobrovolně skromné“ zpět, přeorientují se výrobci na jinou produkci. Ať už na jiná odvětví (např. vojenské zakázky) nebo na klientelu jiných zemí – bližších či vzdálenějších. Autor chce touto polemikou naznačit,

že odklon od konzumních hodnot sám o sobě k záchraně prostředí nestačí a musí být následován optimalizací spotřeby společnosti jako celku. (Keller 1995; 69-70)

K našemu tématu je pak ještě nutné představit si i druhou teorii Hany Librové, teorii ekologického luxusu. „*Ekologický luxus je ekologicky příznivé chování, které uvědoměle zmenšuje ekologickou stopu, v různé míře je schopno sebeomezení a vztahuje se k nemateriálním, kulturou oceňovaným hodnotám. Ekologický luxus označuje spíše prvky či segmenty chování než celý životní způsob.*“ Librová zde ještě specifikuje, že pro ekologický luxus není důležitá malá ekologická stopa, ale činnosti vedoucí k jejímu zmenšování. A právě zde se setkáváme se zahradničením, které ekologickým luxusem za určitých podmínek je, protože ekologickou stopu člověka snižuje – ať už zásobováním ovocem a zeleninou, pěstovaným s environmentálními ohledy nebo prostou existencí zahrádky, která sama o sobě prostředí pomáhá. Aby však zahradničení za ekologický luxus mohlo být právem považováno, musí být prováděno s environmentálními ohledy (bez chemie, s ohledem na okolí). Také za něj lze považovat zahradničení ruderální, které se zcela nechává v režii přírody, avšak s kterým se v zahrádkových osadách setkáváme jen výjimečně. (Librová 2002; 61, 199 – 209)

7 Trvale udržitelný rozvoj a zahrádkářské osady

O trvale udržitelném rozvoji jsme si již základní informace řekli v první kapitole této práce. Nyní bych ráda poukázala na spojitost trvale udržitelného rozvoje se zahrádkovými osadami.

Už z hlediska hesla „mysli globálně, jednej lokálně“, které provází trvale udržitelný rozvoj, můžeme poukazovat na principy zahrádkové osady, kde stejně jako na globální úrovni „individuální svoboda znamená globální odpovědnost“ a „drobný individuální podíl **každého** znamená v součtu úspěch a prospěch **všech**.“ (Rynda 2012; 38)

Na to, dá se říci, navazuje Phil Macnaghten ve svém článku *Ztělesnění životního prostředí v každodenních životních praktikách*, kde říká, že v naší rizikové společnosti se lidé starají, spíše než o globální problémy, které se projevují „na druhé straně planety“ (lov velryb, ozonová díra) o problémy, které se přímo dotýkají jich samých. Jeho výzkum naznačuje, že lidé nemají tendenci cenit si životního prostředí globálně, ale právě při jeho spojení s určitými každodenními činnostmi, které provádějí, jako je například zahradničení. (Macnaghten 2003; 68-69, 75) V závěru pak říká, že zapojování široké veřejnosti do řešení globálních environmentálních problémů může snahy lidí spíše oslabovat či je to rovnou nutí na tak složité problémy rezignovat. Proto je důležité konfrontovat lidi s jejich osobními zkušenostmi, tedy s problémy, s kterými se mohou osobně ztotožňovat, které si jich, jejich blízkých či jejich lokality přímo dotýkají. Macnaghten v této souvislosti mluví o personalizaci problematiky ochrany životního prostředí. Také výzkumem ukázal, že lidé chápou mnoho různých životních prostředí dle jejich zkušeností s nimi a ne jedno velké globální. (Macnaghten 2003; 80-82) Podle této teorie Macnaghtena tedy zahrádkaření pomáhá lidem se s životním prostředím ztotožňovat a podílet se na jeho ochraně, což samozřejmě pomáhá trvale udržitelnému rozvoji právě na lokální úrovni.

Jak už jsme si řekli výše, trvale udržitelný rozvoj stojí na 3 (potažmo 4) pilířích: ekonomickém, environmentálním a sociálním. Rynda (2006) však uvádí, že v sociálním pilíři se „směšuje ke škodě věci příliš mnoho částečně souvisejících, nicméně přesto zásadně odlišných oblastí.“. Proto Rynda navrhuje rozdělit tento pilíř na dva: sociálně-politický a lidský pilíř, jeden věnující se společenství a druhý jednotlivci. (Rynda 2006) Následuje tedy rozdělení a popis jednotlivých pilířů založený na textech Ivana Ryndy.

7.1 Ekonomický pilíř trvale udržitelného rozvoje

Ekonomický pilíř trvale udržitelného rozvoje v sobě zahrnuje pobídkové a tržní mechanismy, které umožňují trhu chránit životní prostředí a nikoli jej ohrožovat a poškozovat. Tyto nástroje plní tři základní funkce, přispívají k ochraně životního prostředí (jak na straně výrobce, tak i spotřebitele), vytvářejí finanční zdroje, které lze využít k další ochraně či obnovení životního prostředí a vyváženě podporují inovační cykly směrem ke zlepšení environmentální šetrnosti a ke zlepšení užitné hodnoty výrobků. Využití k životnímu prostředí šetrných technologií povede k lepšímu využití zdrojů při menší surovinové a energetické náročnosti (s tím také související produkce odpadů a znečištění bude také snížena). Tím bude splněna podmínka pro uspokojení sociálních potřeb všech obyvatel planety, což je pro trvale udržitelný rozvoj jeden ze zásadních cílů. (Rynda 2000)

Koncept trvale udržitelného rozvoje je v rozporu s některými hodnotami ekonomického myšlení. Trvale udržitelná společnost nemůže fungovat stejně jako ta dnešní, protože je nutné ekonomiku pozměnit. Vztah společnosti k přírodě v současné době stojí na přesvědčení o nahraditelnosti a zaměnitelnosti zdrojů. Keller (2004) uvádí příklad vyčerpání mědi, které není takovou tragédií, protože dráty je možné vyrábět z umělé hmoty. Tento princip je ale v rozporu s respektem k hranicím života. Pokud se stejnou optikou podíváme na vybití velryb v moři, není to žádná katastrofa, protože velrybí tuk se dá vyrábět i synteticky. Musela by tedy být prosazena úcta k přírodě a z ekonomických kalkulací vyjmuta celá jedna kategorie zdrojů živé přírody. To by současná ekonomika stěží přežila. (Keller 2004; 61-64)

Abychom do kontextu tohoto pilíře zahrnuli zahrádkové osady, můžeme se inspirovat textem Jana Kellera (2000), který považuje zahrádkářství a s ním spojené samozásobitelství za „schůdnou alternativní pěšinku, která se vine mezi abstraktním systémem trhu a úředním systémem státní sociální péče.“ (Keller 2000; 2) Samozásobitelství pomáhá uživatelům zahrádek oprostít se od závislosti na trhu, zároveň je však také (jak je uvedeno výše) jednou z nejlevnějších volnočasových aktivit, které se může věnovat téměř každý, nezáleží tu na příjmu či věku. Zahrádkáři, jež zdarma udržují osady, také pomáhají městu, které by jinak za údržbu lokalit muselo platit. O vyčíslení této pomoci se pokusila Miovska v Generelu zahrádkových osad roku 2009, z nájmu město získává 1-11Kč/m², pro srovnání uvádí náklady spojené s údržbou a provozem sportovního zimního stadionu, kde z nájmu město získává jen 5Kč/m² avšak za údržbu platí 1300Kč/m². I kdybychom však srovnávali údržbu zahrádek s údržbou veřejného parku, cena se také vyšplhá velmi vysoko – např. jen za pletí záhonů si firma zabývající

se údržbou parků nechává platit 25Kč/m². (Miovská 2009; 10,20, Gibas a kol. 2013; 10, Lesy, parky, zahrady 2015)

7.2 Environmentální pilíř trvale udržitelného rozvoje

Environmentální pilíř trvale udržitelného rozvoje zahrnuje šetrnost k životnímu prostředí, přírodě, krajině a všemu živému na všech úrovních, tedy od místních, až po planetární. Především se jedná o ochranu biotopů a funkčních ekosystémů, či o zachování biologické rozmanitosti na všech úrovních biotické komplexity. Pro rovnováhu lidských společenství je pak důležité zachovat rozmanitost kulturní. Na globální úrovni se jedná o zachování globálních životodárných biosférických systémů, které jsou nezbytné pro udržení života na naší planetě. (Rynda 2000)

Čím v tomto směru přispívají zahrádky, jsme si již nastínili v kapitole: *Čím přispívají ZO životnímu prostředí?*, avšak připomeňme si, že se jedná např. o snižování ekologické stopy, zachování biodiverzity, produkci kyslíku, zpracování bioodpadů apod. Nesmíme také opomenout pozitivní přínos samozásobitelství, které přispívá ke snižování potřeby dálkové dopravy potravin, která zatěžuje životní prostředí na vysoké úrovni. Přínosné také pro životní prostředí je, pokud zahrádkář nepoužívá chemická hnojiva. (Miovská 2009; 11-13)

7.3 Sociálně-politický pilíř trvale udržitelného rozvoje

Sociálně-politický pilíř trvale udržitelného rozvoje zahrnuje širokou škálu institucí a procesů, které je nutné redefinovat na horizontální i vertikální úrovni. Aby bylo dosaženo udržitelnosti na horizontální úrovni (tedy lokální - regionální - globální), je nutné znovu vytváření a rozvoj lokální soběstačnosti, která by měla pomoci překonávat současnou odcizenost člověka, který neví, odkud pocházejí a kam se ztrácí produkty, jež používá (viz. Kellerova virtuální realita). Také je nutné přesunout řešení problémů do místa (a času), kde vznikají (princip subsidiarity). Zapojení veřejnosti do procesu spolurozhodování a zvýšení místní soběstačnosti je tak na této úrovni klíčové. (Rynda 2000, Rynda 2012; 68) Na vertikální úrovni je pak nutné nově definovat globální instituce v čele s OSN, a to jak na organizační úrovni, tak ve smyslu „zásadního přehodnocení role národních států, občanských principů, lidských práv a svobod a samozřejmě také „práv“ přírody a lidských povinností k ní.“ (Rynda 2000)

I v zahrádkových osadách se setkáváme se sociálně-politickými principy, kdy např. všichni členové rozhodují na členských schůzích o řešení problémů, dalším postupu osady apod. Jednají jako malé společenství se společným cílem a snaží se hledat řešení problémů.

7.4 „Lidský“ pilíř trvale udržitelného rozvoje

Lidský pilíř trvale udržitelného rozvoje se v oficiálních pramenech věnujících se udržitelnosti neuvádí, avšak dle Ryndy je tento pilíř věnující se kvalitě života jednotlivce velice důležitý a měl by tak být v trvale udržitelném rozvoji zahrnut. Pilíř v sobě zahrnuje kromě naplnění základních životních lidských potřeb duchovní roviny života s novým systémem hodnot, který vytváří bohatý a pestrý život založený na vědomém potlačování

špatných a rozvíjení dobrých vlastností. Rynda (2012) to v textu *Ochrana životního prostředí a trvale udržitelný život* komentuje takto: „Věřím, že tento způsob kvalitativního rozvoje je dokonce konstitutivním rysem lidství; a stejně věřím, že takový rozvoj je trvale udržitelný.“ Tato vyšší kvalita života má být založena na tvořivém přístupu k světu a ne pouze na spotřebě vedoucí k odcizení. Rynda zde zmiňuje paradigma uvědomělé skromnosti, o kterém jsme se již zmiňovali výše, které vede k uvážlivému odříkání všeho, co člověk nezbytně nepotřebuje. Poukazuje poté na hodnotu výběrové náročnosti, která spočívá v užívání lidského důmyslu a jeho produktů všude, kde je možné se sebezdokonalovat či naplňovat dobro. V tomto pilíři nalezneme také stěžejní vzdělávání a osvětu vedoucí k trvale udržitelným znalostem a postojům, jež je v konceptu trvale udržitelného rozvoje naprosto klíčová.

Zahrádka svému uživateli například nabízí možnost se seberealizovat, může zde vidět plody, jež díky jeho péči záhony plodí, tvoří zde něco záslužného – například když zásobuje širokou rodinu zeleninou, nebo v zimě krmí ptáky z vlastnoručně vyrobeného krmítka. Získává zde zkušenosti, znalosti a dovednosti, které může dále aplikovat ve svém životě.

8 Metodologie

V této kapitole se podíváme na metody použité při psaní této diplomové práce, její teoretické části, a na metody použité ve výzkumu, který bude v práci následovat dále.

8.1 Teoretická část

V teoretické části práce jsem se věnovala studiu odborné literatury i ne odborných článků a dalších dostupných zdrojů, jež se vztahují k tématu zahrádkářských osad v minulosti a v současnosti. Kvůli lepšímu pochopení tématu jsem také navštívila zahrádkářské muzeum v Hradci Králové, kde jsem rovněž prostudovala dostupné materiály a o tématice zahrádkářského hnutí jsem hovořila s jeho ředitelem, panem Otto Maclem, který mi doplnil „slepá místa“ zkoumání. Kvůli doplnění či ověření některých údajů jsem rovněž kontaktovala Český zahrádkářský svaz v Praze a Úřad městské části Praha 20 Horní Počernice.

8.2 Praktická část – výzkum

Níže osvětlím jednotlivé fáze výzkumu, prováděného v Zahrádkářské osadě Chvalka. Zaměřím se především na metody výběru respondentů, metody získávání informací a metody vyhodnocování získaných dat.

8.2.1 Výzkumné otázky

V první řadě si však uveďme výzkumné otázky práce, na něž má výzkum ve svém důsledku najít odpověď. Mimo zodpovězení následujících otázek se také budu v průběhu výzkumu zabývat významem zahrádkářství pro všechny čtyři pilíře trvale udržitelného rozvoje.

- 1) Vztah k přírodě, ekologie
 - Jak zahrádkaření u zkoumaných zahrádkářů ovlivňuje jejich vztah k přírodě, jejich environmentální chování či jejich pohled na podobu přírody?
 - Jakým způsobem zahrádkáři v zahrádkové osadě hospodaří a dá se to považovat za proenvironmentální?
- 2) Funkce zahrádek
 - Jaké funkce pro svého majitele zahrádka plní a jak se promítají do jeho běžného života?
 - Kterou funkci považuje zahrádkář za hlavní a jak se to projevuje na jeho vztahu k zahrádce?
- 3) Vztahy mezi zahrádkáři a nezahrádkáři
 - Jaké vztahy panují mezi zahrádkáři v osadě a mezi zahrádkáři a nezahrádkáři z okolí osady?
 - Jak se promítají vztahy mezi zahrádkáři do času, který zahrádkář v osadě tráví?
- 4) Hodnoty zahrádkářů
 - Jaké hodnoty zahrádkáře nejvíce ovlivňují v jeho zahrádkářské činnosti?
 - Jak zahrádkáři zapadají do teorie postmateriálních hodnot Ronalda Ingleharta?
- 5) Ekonomické aspekty zahrádkaření
 - Jak zahrádkáři vnímají ekonomickou stránku zahrádky?
 - Dá se u zahrádkářů mluvit o dobrovolné skromnosti, jak ji popisuje Librová?

8.2.2 Kvalitativní výzkum, případová studie

Takto definuje Creswell (1998) kvalitativní výzkum: „Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“ (Creswell 1998 in Hendl 2008; 48) Hendl pak kvalitativního výzkumníka přirovnává k detektivovi, pracujícímu v terénu s lidmi, který vyhledává a analyzuje jakékoli informace, které přispívají k osvětlení zkoumaného problému. Analýza získaných dat se pak cyklicky střídá s dalším jejich sběrem, protože právě analýza výzkumníkovi ukáže, kam se má se sbíráním informací obrátit příště. Výsledkem výzkumu je pak podrobný popis místa zkoumání, citace rozhovorů a poznámek, jež výzkumník v průběhu provedl, které se snaží o pochopení a zachycení zkoumaných procesů. Jeho cílem je generování hypotéz a teorií o fenoménech, jež nás provází každodenním životem. (Hendl 2008; 48-50, 60)

Kvalitativní výzkum má mnohé nevýhody, které jsou však vyvažovány jeho výhodami. Za nevýhody si uveďme omezený počet jedinců, s nimiž při výzkumu tazatel pracuje, který znemožňuje zobecňování výsledků na širší populaci, či menší transparentnost výzkumu, ke které dochází kvůli velké pružnosti a nestrukturovanosti metody, kterou si výzkumník upraví tak, aby co nejlépe odpovídala jeho potřebám (kvůli pružnosti metody tak výzkum také nejde opakovat). Hlavní nevýhodou, jež často zdůrazňují odpůrci kvalitativního zkoumání, je pak možné ovlivnění výzkumu samotným výzkumníkem a jeho osobními preferencemi. Mezi výhody si pak zařaďme především to,

že kvalitativní výzkumná metoda problém zkoumá do hloubky, v jeho přirozeném prostředí a poskytuje nám o něm podrobné informace a především vysvětlení. Kvalitativní přístup je také značně variabilnější a může se přizpůsobovat lokálním podmínkám. (Hendl 2008; 49-50)

Zaujetí výzkumníka

Jak budu probírat dále v práci, osadu Chvalka jsem zvolila také z toho důvodu, že má rodina si zde již od roku 2011 jednu ze zahrádek pronajímá. Z tohoto důvodu soudím, že by mohlo dojít k jistému mému zaujetí postoje k zahrádkářům, které by mohlo tuto práci ovlivnit. Tohoto faktu jsem si však byla vědoma již od počátku psaní práce, a proto jsem byla v tomto ohledu velice obezřetná a v průběhu práce jsem svůj postoj opakovaně reflektovala (především při vedení rozhovorů a při analýze získaných dat jsem si pak dávala pozor na možné ovlivnění výzkumu mou osobou). Troufám si tedy tvrdit, že *členství* v osadě mi pouze pomohlo se získáváním respondentů, avšak můj výzkum neovlivnilo. Pokud by osadě hrozilo nebezpečí zrušení, mohl by můj vlastní zájem práci též ovlivnit, jelikož však osada v přímém nebezpečí není, nedošlo ani k tomuto ovlivnění.

Případová studie

Případová studie je nejrozšířenější metodou kvalitativního zkoumání. Jde v ní o hloubkové studium jednoho konkrétního případu, tedy např. právě osady Chvalka. V případové studii se předpokládá, že důkladným prozkoumáním jednoho případu lépe porozumíme ostatním podobným případům. Po ukončení studie se zkoumaný případ vsazuje do širších souvislostí, či je porovnám s případy jinými. Hendl pak metodu případové studie popisuje: „...má být pružná, co se týká množství a typu dat. Data (...) mohou poskytovat rozhovory, záznamy pozorování nebo dokumenty.“ (Hendl 2008; 102-103, 112) Miovský případovou studii popisuje jako nástroj schopný popsat něco, co „existuje pouze jako celek, který je něčím novým, něčím svěbytným a něčím, co není možné zkoumat tím, že tento celek rozdělíme na jednotlivé části“. A právě tím se liší případová studie od jiných metod. (Miovský 2006; 96)

8.2.2.1 Výběr respondentů

Výběr zkoumaných jednotek ve statistickém šetření má zajistit možnost zobecnění výsledků výzkumu na populaci, z níž jednotky pocházejí. V kvalitativním výzkumu je však tato myšlenka *zcela mylná*. Je zde příliš mnoho proměnných a jejich statistické podchycení tak není možné. Proto v kvalitativní metodě výzkumu můžeme říci, že každý výběr respondenta je volen stejným způsobem, jako by se jednalo o zcela nový výzkum. Flicka (1995 in Hendl 2008; 148) uvádí, že v kvalitativním výzkumu provádíme rozhodnutí o výběru hned třikrát. Poprvé ve fázi sběru dat, kdy stanovujeme, s kterými respondenty povedeme rozhovory. Podruhé vybíráme při interpretaci, které citace rozhovoru (či přímo celé rozhovory) použijeme. Poslední výběr nás pak čeká při prezentaci závěrů, kdy se rozhodujeme, které úryvky rozhovoru budou naše závěry dokumentovat. (Hendl 2008; 148-149, Kaufmann 2010; 33)

Náhodný i záměrný výběr

Ve své práci jsem respondenty vybírala několika metodami, avšak celkový výběr se dá označit jako *theoretical sampling* (teoreticky zaměřený výběr), kdy jsem soustavně shromažďovala informace a dle nich se rozhodovala, jaké další ještě musím získat – dle toho jsem pak vybírala další respondenty. (Hendl 2008; 149) S oslovením respondentů mi v první řadě (tzv. Miovského nulté fázi) pomohl klíčový informátor (toho jsem zvolila záměrně, jelikož se jednalo o známého - člena rodiny - a zároveň důležitého člena kolonie, který mnoho osadníků zná). Klíčový informátor mi tedy doporučil první respondenty, které jsme následně oslovila. Zde se pak uplatnila metoda snowball (sněhové koule), jelikož právě tito v první fázi dotázaní mě odkazovali na další členy osady a stejně tak i tito doporučení mě odkazovali dále (respondenti se tak „nabalovali“). (Miovský 2006; 131-132) Pokud jsem však žádného z doporučených osadníků nemohla v osadě zastihnout (s některými jsem si domluvila schůzku, jiné jsem v osadě zkoušela zastihnout několikrát, než se to podařilo) a poté, co se mi doporučení respondentů začala spíše opakovat, jsem použila metodu náhodného příležitostného výběru, kdy jsem *využívala všech příležitostí pro získání dalších respondentů*. (Miovský 2006; 134) Mou strategií pak bylo procházení se po osadě a oslovování náhodných objevivších se zahrádkářů. Jelikož však jak u metody sněhové koule, tak i u metody *procházky* jsem narážela většinou na starší osadníky (kterých je v osadě většina), použila jsem na doplnění zkoumaného vzorku metodu záměrného (účelového) výběru, kdy jsem si podle adresáře (viz níže) zvolila, které respondenty cíleně (s případnou pomocí klíčového informátora) oslovím. Volila jsem dle tří kritérií, pohlaví respondenta, rok narození a rok vstupu do osady. (Miovský 2006; 135)

Zkoumaný vzorek by tak měl obsahovat muže i ženy všech věkových kategorií zahrádkářů (tedy mladší i starší generace), mladých respondentů je však v osadě méně a stejně tak i v mém výzkumu, protože setkání s nimi bylo podstatně složitější. Dále pak vzorek obsahuje usedlé zahrádkáře i nováčky, které jsem dělila dle počtu let, které v osadě strávili (opět je zde více usedlých zahrádkářů a méně nováčků). Dále vzorek obsahuje členy výboru i „prosté“ zahrádkáře. Nevýhodou mého vzorku je, jak je již výše uvedeno, menší počet mladých respondentů, potažmo i nováčků, který však odpovídá situaci v osadě, kde mladých sice stále přibývá, ale starší generace stále ještě podstatně převažují.

Gatekeeper

Hendl uvádí, že gatekeepers, tedy dveřníci, hrají v kvalitativním výzkumu důležitou roli tím, že umožňují výzkumníkům pobyt v terénu a přístup k zajímavým jedincům a skupinám. (Hendl 2008; 150) Mým klíčovým informátorem, dveřníkem, díky němuž mi zahrádkáři v první fázi výzkumu byli ochotni poskytnout rozhovor a který mi dodal mnoho informací a zároveň dokumentů byla *paní L*. Ta je v zahrádkové osadě od roku 2011 a od té doby je také členkou výboru, její pozicí je „brigádní referent“ – vede evidenci brigádních hodin, poplatků ad., také se stará o adresář členů osady a obstarává i další práce na počítači. Poslední rok je také vedoucí ve své osadní uličce, tzv. vedoucí skupiny (lidově osadníky nazývaná „uličnice“), jež se stará o jí přidělené členy osady, kontroluje dodržování pravidel dle osadního řádu, řeší problémy mezi osadníky, přednáší jejich dotaz na schůzích výboru apod. Důležité je, že *paní L* je s mou osobou, příbuzensky

spřízněna. To také v širším důsledku vedlo k tomu, proč jsem si zvolila právě osadu Chvalka a značně mi to usnadnilo přístup jak do osady, tak i k osadníkům.

8.2.2.2 Metoda získávání dat: polostrukturované rozhovory

Jelikož Hendl uvádí, že se polostrukturovaná metoda dotazování vyznačuje definovaným účelem, určitou osnovou a velkou pružností celého procesu získávání informací, zvolila jsem ji pro své zkoumání, které výše uvedené parametry splňuje. (Hendl 2008; 164) Výzkum v práci jsem vedla pomocí rozhovoru založeném na otevřených otázkách dle návodu. Výzkum obsahoval jak prvky neformálního, tak i prvky narativního rozhovoru.

Metodou rozhovoru pomocí návodu jsem si stanovila, kterých otázek nebo témat se bude interview týkat. Otázky jsem však kladla různě formulovány a v různém pořadí, dle konkrétní situace či respondenta. Neformální rozhovor pak spočívá ve spontánním generování otázek přímo v přirozeném průběhu interakce, dotazovaný si tak mnohdy ani nemusel uvědomit, že jsem s ním interview vedla. Tento způsob dotazování se mi v práci hodil jako doplněk k pozorování. V rozhovorech také používám prvky metody narativní, kdy jsem se soustředila na respondentovo vyprávění jako celku. Metodu jsem použila tehdy, když strategie otázka-odpověď nefungovala. U respondenta jsem v této situaci povzbuzovala jeho zcela volné vyprávění a až po jeho ukončení jsem pokládala doprovodné otázky. Tento druh dotazování mi byl užitečný především při zjišťování historie osady, o níž nejsou vedeny žádné záznamy. (Hendl 2008; 174-177)

V práci však především používám metodu chápajícího rozhovoru založeném na návodu, kdy jsem se aktivně zapojovala do otázek, abych vzbudila zájem respondenta o dané téma. Rozhovor začínal tak, že jsem byla v „hlavní roli“, pokládala otázky a vnímala odpovědi. Pokud však dotazovaný viděl, že mě odpovědi upřímně zajímají a podporuji jakékoliv jeho rozšíření tématu, zjistil respondent, že hlavní role v rozhovoru spočívá na něm, protože disponuje cenným věděním, které já nemám. Toto rozpoložení respondenta jsem nadále podporovala např. motivačními frázemi, které respondenta ubezpečili o důležitosti informací, jež mi dává. Cílem rozhovoru tak bylo tu prvotní hierarchii „nadřazeného tazatele“ narušit (dotazovaný z ní totiž byl leckdy nervózní) a dostat se spíše do konverzace sobě rovných partnerů, ve které se respondent cítil dobře a byl sdílnější. U většiny respondentů bylo vidět, že se postupem rozhovoru uvolňují a informace, jež podávali, začali být bohatší. V rozhovorech jsem se tedy chovala takovým způsobem, abych motivovala dotazovaného k vyprávění, avšak omezila jsem své hodnotící reakce, abych respondenta kladnými či zápornými vyjádřeními neovlivňovala. Zůstala jsem tak neutrální vůči sdělovanému obsahu, avšak ne vůči respondentovi. Stejně tak jsem neutrálně formulovala otázky, které nesměli být zavádějící a ponoukat tak k určité odpovědi. (Kaufmann 2010; 23, 56-57, Hendl 2008; 170-171)

Kvalitativním metodám, jak jsme si řekli výše, je často vyčítána zaujatost tazatele. Neutrální, rezervovaný, odtažitý vztah výzkumníka však rozhovor může též značně ovlivnit a jeho kvalitu značně snížit (viz výše zmíněná nervozita respondenta). Proto jsem se při vedení rozhovoru snažila k respondentovi stavět empaticky (byla jsem otevřená všemu, co dotazovaný říkal - nesnažila jsem se o rezervovaný přístup k jeho sdělení),

protože jak uvádí Kaufmann (2010) empatie jde ruku v ruce se sympatií a ta je pro získání co nejkvalitnějších informací podstatná. (Kaufmann 2010; 60-63)

Otázky

Otázky, které jsem respondentovi pokládala, jsem měla propracované a v rámci kvality vedené diskuze na sebe logicky navazovaly. Ideálním stavem při rozhovoru je pak konverzace, která je bohatší, než jen odpovědi na otázky, ale zároveň se příliš neodchýlí od tématu. Důležité je také zvolení prvních otázek, jež udávají tón celému rozhovoru a je tak nutné je volit s rozvahou. Buď můžeme začít několika prostými a na zodpovězení lehkými a tak „prolomit ledy“ nebo také můžeme začít hned otázkou hlavní, Kaufmann (2010) pak říká, že tímto způsobem můžeme otestovat „co si respondent myslí, ještě než se vytvoří návod na odpovědi“. Dle Hendla má výzkumník začít otázkami, jež se týkají bezproblémových skutečností (např. současných aktivit jedince), které povzbudí dotazovaného, aby mluvil popisně. Důležité je pak sdělení, že rozhovor nemá začínat demografickými otázkami, které jsou dle autora poměrně nudné a mnohou být pro dotazovaného nepříjemné, takovéto otázky má tazatel zařadit nenápadně do průběhu rozhovoru. Hendl dále uvádí, že stejně jako jsou důležité otázky otevírací, tak je důležité i ukončení rozhovoru. Právě při loučení podle něj můžeme získat další důležité informace. (Kaufmann 2010; 52, Hendl 2008; 167)

Rozhovory

Rozhovory jsem prováděla především v průběhu měsíců dubna, května a června roku 2015, přípravné (pilotní) rozhovory jsem však provedla už v létě roku 2014. Jelikož v osadě „vlastní“ zahrádku má rodina, pozorování probíhalo již od roku 2014, stejně tak proběhli i některé neformální rozhovory se zahrádkáři již dříve. Jelikož tedy vlastním klíče od osady, mohla jsem přijít kdykoliv jsem chtěla a toho jsem využívala velice často.

V průběhu zkoumání jsem provedla 14 rozhovorů se 17 zahrádkáři (v několika případech se stalo, že se rozhovoru účastnil i některý rodinný příslušník respondenta a jeho výpověď doplňoval). Většina rozhovorů se uskutečnila na zahrádce respondenta, avšak za 3 respondenty jsem se dostavila domů (kvůli blízkosti našeho bydliště) a 1 rozhovor byl veden v průběhu prohlídky celé osady a byl doprovázen ukázkami. Délka rozhovorů se pohybovala od 35 minut do cca 2 hodin, záleželo to na respondentovi – jedna skupina respondentů odpovídala hlavně na otázky, proto s nimi trval rozhovor kratší dobu, druhá skupina respondentů však spíše vyprávěla a otázky nám pomáhali pouze držet se tématu, s nimi byl rozhovor podstatně delší a informačně bohatší.

Ve všech případech (kromě jednoho odmítnutí rozhovoru, kdy se respondent výzkumu nechtěl vůbec zúčastnit) mi oslovení respondenti poskytli rozhovor s nečekanou vřelostí, mnohokrát jsem dostala pozvání na čaj, či na ochutnání různé výpěstky (maliny, rybíz, angrešt, třešně apod.), jednou pak dokonce pozvání na opékání buřtů. Také jsem z mnoha rozhovorů přinesla domů květiny, které osadníci vypěstovali a před odchodem mi natrhali „pro radost“. Jelikož v osadě zahrádku také „vlastníme“, dostala jsem mnoho nabídek na sazeničky, semínka apod. rostlin, které mne zaujali a které by mi zahrádkáři rádi poskytli, abych je mohla pěstovat také. Stejně tak mi některými zahrádkáři byla nabídnuta možnost si kdykoliv přijít utrhnout „nějakou dobrotu“, kterou na zahrádce

nemáme, či květiny, pokud „budu něco slavit“. Tato zkušenost zcela změnila můj pohled na „naše“ zahrádkáře – jako člen komunity jsem se zde nikdy s nikým příliš nebavila a zahrádkáři mi připadali uzavření a leckdy i nepřátelští, to však byla jen má subjektivní domněnka, kterou seznámení s osadníky zcela vyvrátilo.

Při svém výzkumu jsem rovněž provedla ještě další 2 krátké rozhovory s obyvateli domů sousedících se zahrádkovou osadou, abych zjistila jejich postoj ke kolonii. Rozhovorů jsem se *sousedy* chtěla udělat mnohem více, bohužel většina zastižených, kterých i tak nebylo mnoho, se výzkumu nechtěla zúčastnit. Níže ve výzkumu je často zahrádkáři poukazováno na ještě jednu ze *sousedek*, která zastává jasný negativní postoj k osadě, bohužel ani od ní se mi nepodařilo vyjádření získat. Provedené rozhovory tak nejsou reprezentativní (pro skupinu *sousedů*) a slouží pouze k dokreslení vztahové situace popisované respondenty z osady. Také jsem se kontaktovala se starostkou městské části Horních Počernic Hanou Moravcovou, která mi objasnila přístup městské části k osadám.

Většina respondentů souhlasila s možností doplňujících otázek přes email či při opětovném setkání na zahrádce. Předseda osady Chvalka mi rovněž, ze své pozice vysokoškolského učitele (např. pedagogická fakulta na UJEP), nabídl možnost praktickou část práce s ním konzultovat.

Přepisy rozhovorů v práci přikládám (viz příloha č. 14), všechny (kromě jednoho, kdy si to respondent nepřál) však byly anonymizovány (byly z nich odstraněny informace, jež by identitu mých respondentů prozradily). Jeden z rozhovorů je uveden v upravené, formátované, korekturované formě tak, aby byl vhodnější ke čtení, ostatní rozhovory korekturami neprošly, jsou uvedeny ve stavu, v jakém byly přepsány z diktafonu či z mých poznámek. Jsou v práci především kvůli doložení proběhlého výzkumu (jelikož jsem si v textu vyznačovala kódy barevně a také jsem použila mnoho různých druhů formátování, po vložení rozhovorů do této práce jsem všechna formátování vymazala, kvůli přehlednosti textu). U všech rozhovoru i u všech jejich citací v práci pak neuvádím jména respondentů, užívám mnou vytvořených označení pan/paní doplněné rozlišujícím písmenem (tedy např. paní A, pan B).

Jeden rozhovor se pak všemu uvedenému vymykal – byl veden zcela neformálně během společné návštěvy mě a dotyčného respondenta (pana R) na zahrádce paní L. Jelikož respondent je mezi zahrádkáři unikátem (viz níže), nebylo by možné postupovat dle návodu k rozhovoru a i jeho téma se postupně změnilo od zahrádek k turistice v divočině, které se respondent věnuje častěji, než zahrádkaření. I tak byl ale tento rozhovor práci přínosný, protože ukazuje respondenta v rámci charakteristik osobního vztahu k přírodě, jak je udává Krajhanzl.

8.2.2.3 Metoda získávání dat: zúčastněné a nezúčastněné pozorování

Zahrádkovou osadu Chvalka jsem zkoumala také metodou zúčastněného a nezúčastněného pozorování. Zúčastněné pozorování je zvláště vhodné, jestliže zkoumaný jev není přístupný pohledu osob mimo skupinu či pokud je zkoumaný jev prozkoumán jen zčásti. Sama jsem se zúčastnila činnosti (např. brigády) a sbírala data, která se zcela přirozeně při této činnosti vyvíjela. To následně vedlo k většímu přiblížení se zkoumaného problému a částečně mi to pomohlo odhalit vnitřní perspektivy účastníků.

Zúčastněné pozorování jsem ve výzkumu využila několikrát, při mnoha činnostech. Skrytě (neinformovala jsem zkoumané o pozorování) jsem se např. účastnila brigády, jež osada pořádala, otevřeně (o výzkumu jsem informovala) jsem se pak zúčastnila zasedání Výboru osady, jež mi přineslo mnoho důležitých poznatků a informací, či jsem při rozhovoru pomáhala respondentce s údržbou zahrádky, což mi také ukázalo jiný úhel pohledu na prodiskutovávaná témata. (Hendl 2008; 193-195)

Nezúčastněné pozorování pak stojí na principu, že pozorovatel minimalizuje interakci s pozorovanými subjekty. Díky tomuto zcela neutrálnímu přístupu jsem se snažila získat co nejširší záznam toho, co lidé dělají a říkají, aniž bych je jakkoliv ovlivňovala. (Hendl 2008; 201-202) Nezúčastněné pozorování jsem uplatňovala při svých návštěvách osady déle než rok. Soustředila jsem se např. na činnosti, jímž se zahrádkáři věnují, kdy přicházejí (a jakým způsobem), kdy odcházejí, zda se spolu baví, zda s sebou mají zvířata, nosí si nástroje, zda přicházejí s doprovodem nebo sami apod.

Pozorování osadníků mi pomohlo doplnit informace získané z rozhovorů a v první části výzkumu i při tvorbě návodu k rozhovorům.

8.2.2.4 Metoda získávání dat: studium dokumentů

Kromě výše zmíněných metod jsem pak ještě ve výzkumu pracovala s dostupnými dokumenty, jež jsem získala od klíčového informátora (gatekeepera), či od předsedy osady. Analyzovala jsem zprávy shrnující celoroční konání osady (Závěrečné zprávy 2005-2010, 2015), dále pak zápisy z členských schůzí osady (ze stejných let). Při účelovém dovýběru respondentů mi také pomohl adresář obsahující údaje o datu narození člena osady a o datu jeho vstupu do osady. Dále jsem také sledovala zprávy vyvěšované na nástěnce v osadě a internetové stránky osady, kam členové výboru občas přidávají důležité informace pro členy osady.

8.2.2.5 Metoda interpretace dat, kódování

Hendl (2008) uvádí: „Kvalitativní postupy vyžadují přesný a adekvátní popis dat. Metodami sběru dat získáváme informační materiál o realitě. Hledají se možnosti, jak tento materiál optimálně fixovat, upravit a zobrazit.“. Je to umění zpracovat data smysluplným a užitečným způsobem a nalézt odpověď na položenou výzkumnou otázku. (Hendl 2008; 207, 223)

Téměř všechny uskutečněné rozhovory jsem nahrávala na diktafon, protože jak udává Miovský (2006), nemusela jsem si při tomto způsobu zaznamenávání psát celý obsah interview, ale mohla jsem si dělat poznámky pro své potřeby, týkající se např. důležitých okolností, které jsem v průběhu interview vypožorovala. „Zvukový záznam navíc zachycuje veškeré kvality mluveného slova, tedy sílu hlasu, délku pomlky různé doprovodné zvuky či řečové vady atd. Tyto kvality nám záznam metodou tužka-papír nenabídne.“ (Miovský 2006; 197) Všichni respondenti byli o nahrávání informováni a souhlasili s ním. Nejčastěji jsem se setkala se slovy: „*Stejně Vám nebudu říkat nic tajného, tak proč ne.*“. Několikrát se mi však stalo, že mě respondent/ka v průběhu rozhovoru požádal/a, abych na chvíli diktafon vypnula, například to bylo v situaci, kdy mi popisoval/a drastický proces zbavování se slimáků na zahrádce, či neplech, které v osadě prováděly děti osadníků. Respondenty jsem také ubezpečila o jejich anonymitě,

tedy že ve výzkumu nebudou použita jejich skutečná jména. V případě členů výboru, kteří jsou v osadě obecně známi, nejde bohužel zabezpečit anonymitu stoprocentní, avšak tyto respondenti o tom byli informováni a souhlasili s tím.

Kromě diktafonu jsem tedy také k zaznamenávání poznámek z rozhovorů použila výzkumný deník, kam jsem si psala především postřehy z nahrávaných dotazníků. U rozhovorů s paní L a panem R se jednalo o hlavní zdroj informací (psané výpovědi), protože zde diktafon použit nebyl vůbec.

Většinu rozhovorů jsem z diktafonu přepsala doslovně (2 z těchto rozhovorů mi přepsala jiná osoba, kterou jsem předtím *zaškolila*), u zbytku rozhovorů jsem pak přepsala jen relevantní části týkající se zkoumaných témat, aby bylo dosaženo sjednocení úrovně obecnosti podávaných informací. U prvních 5 rozhovorů jsem k přepisování používala na počítače dostupný diktovací program (MegaWord), jelikož se však ukázalo, že je to časově významně náročnější než opis dle odposlechu, přestoupila jsem poté na tuto metodu. (viz. Doslovná transkripce a Shrnující/Selektivní protokol in Hendl 2008; 208-210, Miovský 2006; 206-207)

Přepsané rozhovory jsem následně analyzovala a odpovědi respondentů kódovala dle příslušné kategorie (metodou otevřeného kódování). V první fázi jsem si text obarvila (aby stejná témata v jednotlivých rozhovorech byla stejnou barvou, a lépe jsem se v textu orientovala), poté jsem zvolila kódy (pro příklad uveďme: *pěstování, estetika, zvířata, hnojení, vztahy v osadě, vztahy vně osady, pozitivum ZO, negativum ZO* apod) a data tak kategorizovala. K různým kategoriím jsem si rovněž uváděla poznámky, jež mi pomáhaly vyznat se v souvislostech a vztazích mezi jednotlivými kategoriemi. Okódovaný text jsem pak rozdělila do několika různých dokumentů (metoda vytváření trsů), věnovaných vždy jedné kategorii (tak jsem se zbavila „slovní vaty“ jak nepodstatné informace nevěnující se výzkumu nazývá Miovský), ty jsem si následně vytiskla a ručně dopsala vhodné části ze stejným způsobem okódovaných rozhovorů psaných ručně (tj. rozhovory s 2 respondenty, které se odehrály bez diktafonu). Tak vznikl základní materiál, z něhož jsem vycházela při výzkumu jednotlivých témat (do kterých jsem si jednotlivé kategorie rozřadila), ať už vztahující se k výzkumným otázkám práce, či nově se objevivším (některá širší témata zastřešily i několik kategorií – např. *téma hodnoty*, nebo *téma dobrovolná skromnost*. Celá analýza (přepisování, kódování, rozdělování do dokumentů dle kategorií) probíhala už v době získávání prvních rozhovorů a postupně jsem tak témata doplňovala a rozšiřovala. (Mioviský 2006; 205-211, 221, 228-229)

8.2.2.6 Kvalita a etika výzkumu

O dosažení validního (tedy důvěryhodného, přenositelného, hodnověrného a potvrzitelného) výzkumu jsem se pokoušela již od počátku psaní této diplomové práce. (Lincolnová a Guby in Hendl 2008; 340-341) Aby výzkum této charakteristice odpovídal, použila jsem pro získání informací mnoho různorodých zdrojů, již od počátku jsem reflektovala své postavení ve výzkumu (potažmo v osadě) a snažila jsem se minimalizovat jeho dopad na výzkum, v terénu jsem trávila co nejvíce času a vyzpovídala jsem tolik respondentů, abych dosáhla teoretické saturace (tzn. „...že je z hlediska výzkumníka teorie již vyvinuta a nepředpokládá se, že další případy přinesou nové

poznatky, které by mohly vést k její změně.“). Celý můj výzkum je rovněž transparentní a podložený ověřenými citovanými zdroji. Jeho analýza je pak vedena s ohledem na opodstatněnou redukci získaných dat tak, aby nebyla změněna podstata výpovědi respondentů. Téměř všechny doslovné rozhovory jsou však přiloženy v příloze č. 14 této práce. (Hendl 2008; 145-146, 149)

Etika

Od všech respondentů jsem získala pasivní informovaný souhlas s nahráváním a použitím jejich výpovědí ve své diplomové práci. Pasivní informovaný souhlas znamená, že není nutný podpis příslušného dokumentu, ale pouze slovní domluva. Formulář by byl v tomto případě vyžadován, pokud by respondent nesouhlasil s účastí na výzkumu. (Hendl 2008; 153) Miovský uvádí, že výzkum musí být proveden v souladu s platným zákonem o ochraně osobních údajů. Účastníky výzkumu jsem tak před zahájením práce informovala o tom, kdo a za jakým účelem bude mít přístup k získaným informacím (tedy že budou zveřejněny a to především pro studijní účely). Jak ale uvádí Miovský, mohla jsem se zavázat pouze k tomu, co jsem reálně schopna splnit a tak jsem zbytečně neslibovala taková opatření, která jdou nad rámec povinností vyplývajících ze zákona nebo která nejsem schopna splnit či jinak zajistit jejich dodržení. (Miovský 2006; 282-283) Také proto jsem respondentům sdělila, že výzkum bude anonymní – nebudou použita jejich jména.

Také jsem je informovala o instituci, pod níž diplomovou práci zpracovávám a o tématu svého výzkumu. Pokud jsem byla „nucena“ sdělit svůj ekologický obor, ujistila jsem respondenta, že můj výzkum není zaměřen jen na ekologii, ale na vše, co se týká osady a zahrádkaření. Nemyslím si, že by respondenti upravovali své výpovědi, aby se mi zavděčili vzhledem k ekologickému oboru, avšak jsem si vědoma, toho, že některé informace zdůrazňovali právě proto (např. používání kompostu, třídění odpadu apod.). Na některé otázky (o chemickém hnojení, postřicích apod.) jsem se také tázala až v pozdější části rozhovorů, kdy už respondent viděl, že se ekologii věnujeme jen zčásti a není hlavním tématem našeho povídání.

PRAKTICKÁ ČÁST

„My zahradníci žijeme jaksí do budoucnosti; kvetou-li nám růže, myslíme na to, že příští rok nám pokvetou ještě líp; a za nějakých deset let bude z tohohle smrčku strom – jen kdyby už těch deset let bylo za mnou! Chtěl bych už vidět, jaké budou ty břízky za padesát let. To pravé, to nejlepší je před námi. Každý další rok přidá vzrůstu a krásy.

Zaplat' Pánbůh, že už zase budeme o rok dál!“

Karel Čapek, Zahradníkův rok

9 Zahrádkářská osada Chvalka

Osadu Chvalka jsem ve svém výzkumu zvolila především z důvodu, že má rodina zde již od roku 2011 zahrádku vlastní (pronajímá si ji) a proto jsem měla vstup do osady a k respondentům zcela volný. To, že jsem „jedna z nich“, také přispělo k otevřenosti dotazovaných a domnívám se, že i k jejich vstřícnosti a ochotě mi otázky zodpovědět.

Obrázek 4: Osada Chvalka, retenční nádrž a potok Chvalka, několik sousedních domků a okolní zeleň.

Zdroj: Mapy Google.com

9.1 Chvalka – nádrž a budoucí moštárna

Zahrádkářská osada Chvalka leží na pomezí Horních Počernic a Černého Mostu v městské části Praha 20 (náleží pod katastr Horních Počernic). Osada se rozprostírá na březích potůčku Chvalka, který získal jméno dle části Počernic, ve které se nachází, tedy Chvaly a který vytéká ze skalní tůně (viz obrázek č. 5 níže) stejného jména. Tůňka je napájena z podzemního pramene (opět se stejným názvem Chvalka), který je pro osadu zdrojem užitkové vody a je tak její nepostradatelnou součástí.

Voda z tůňky se rovněž vlévá do retenční nádrže Chvalka, kterou také zásobuje voda z dešťové kanalizace. Má plochu 1821 m² a vznikla zde z rybníčku, vyznačeného již na mapách z roku 1850. Původně sloužila jako dosazovací nádrž pod čistírnou odpadních vod, ta je však již delší dobu zrušena a tak má nádrž už spíše jen retenční, estetický a rekreační význam. Revitalizace nádrže byla dokončena v roce 2008 a nyní nádrž slouží také pro extenzivní chov ryb – zejména kapra obecného. V jejím okolí je

také možné spatřit užovku obojkovou, velké množství mnoha druhů žab a ropuch, či kachny divoké. Informační cedule Lesů hl. města Prahy (z níž jsem v tomto odstavci také čerpala), jež stojí u rybníku, informuje mimo jiné i o tom, že „Z přírodního hlediska se jedná spíše o podprůměrnou lokalitu.“, s čímž mnozí zahrádkáři zásadně nesouhlasí. (Pražská příroda 2015)

Obrázek 5: Retenční nádrže Chvalka v Horních Počernicích. Nákres a současné foto – po revitalizaci. Na fotce vidíme i první/poslední chatku osady Chvalka. (Zdroj: *Pražská příroda*)

V roce 2014 se v Hornopočernickém zpravodaji píše o tom, že MČ Horní Počernice získala do svého majetku objekt bývalé čistírny odpadních vod a pozemek Na Chvalce. Po setkání starostky Moravcové se zahrádkáři se MČ rozhodla přeměnit objekt na

moštárnu. (HP Zpravodaj2014; 3) Moštárna zde tedy bude pro potřeby zahrádkářů (nejen z Chvalky) i ostatních pěstitelů. Bude jí nahrazena současná moštárna, která byla v roce 2015 v Počernicích zrušena. Ta byla registrována u Českého zahrádkářského svazu. Zajímavé je, že členové ZO za litr moštu platili 4Kč, zatímco nečleni 6Kč (při srovnání s dalšími dvěma moštárnami, spadajícími pod ČZS v Praze, se ukazuje, že i vyšší cena moštování je v Počernicích stále v Praze nejnižší). (ČZS 2015)

9.2 Historie osady Chvalka a její umístění

Založení osady

Osadní řád osady Chvalka z roku 2010 uvádí, že Zahrádková osada - ZO ČZS Chvalka - byla zřízena vyčleněním k 1. 1. 1991 z původní základní organizace ČZS Horní Počernice. Ve výroční zprávě za rok 2004 se pak dozvídáme, že rok 2005 (v květnu), bude v historii osady již dvacátý. To tedy ukazuje, že osada zde stojí již minimálně od roku 1985. Jelikož autor zprávy ale uvádí, že se jedná o výročí „kdy jsme skutečně započali obdělávat naše zahrádky a postupně kultivovat nejen celou osadu včetně okolí, ale i navazovat nové kontakty se sousedy či starousedlíky“, je možné, že osada zde byla již dříve (např. v různých stupních příprav). Výroční zpráva z roku 2008 také uvádí, že hledání základního dokumentu o zřízení osady na základě rozhodnutí stavebního úřadu v Horních Počernicích se nezdařilo, protože se jedná o dokument starý 25 let a jeho hledání tak není jednoduché. Nám to tak stanovuje zřízení osady na rok 1983. (Osadní řád osady Chvalka z roku 2010, Výroční zpráva ČZS základní organizace – osada Chvalka 2005, 2008, Adresář člen ZO 2015)

Paní K mi v rozhovoru sdělila, že „V roce 84 jsme tady začínali a rok trvalo, než se to oplotilo, takže v 85 to tak nějak bylo. Prvně vznikl organizační výbor a takovej ten základ, a pak se přibírali členové a organizovaly se brigády, protože se to tu muselo vyčistit, hodně tady byly skládky a říkalo se, že akorát po válce tady nějaký Bulhar pěstoval zeleninu, ale pak už to bylo zanedbaný.“ S obdobnými informacemi se setkáváme také v dalších rozhovorech, pan S mi upřesnil, že o osadě se začalo uvažovat již roku 1983 a v roce 1985, kdy tedy osada vzniká, „Ty první osadníci, tak prvně platili příspěvky i na oplocení pozemku, to bylo asi 3000 korun na jednoho. A museli to tady odvodnit, protože tu všude byly mokřiny, takovej zanedbanej rybník. Ošklivý to tady bylo. ... Byla to prostě hrozná dřina, udělat z tý divočiny kolonii. ... Zemina tady byla jílovitá, prostě se sázelo krumpáčem. Postupně, navážením koňského hnoje, i z těch xaverovských stájí tady, se ta bonita půdy zlepšovala. ... Takže jsme to tady vylepšovali, aby nám tu vyrostla ta ředkvička. Prostě jsme to tady změnili k lepšímu, tu spodní část Počernic.“

Dále jsem se od osadníků také dozvěděla, že voda se v osadě zaváděla hned v roce 1985 (avšak setkala jsem se i s informací, že osadníci na vodu museli rok či dva čekat, tato informace se mi však nepotvrdila a většina respondentů se shodla na roce 1985). V tomto roce se tedy v osadě vybudoval vodní řád, který sem dodnes přivádí užitkovou vodu z pramene Chvalka. Respondent S uvedl: „Vodovod? Tak ten je tu už od počátku, osadu bez vody, viděl jsem, ale je to nesmysl.“ Paní M ho doplňuje „Vodovod, ten se dělal hned ze začátku tady nahoře z toho pramenu, říkají lidi, že to je voda dobrá, ale my to nepijeme, protože člověk taky neví, co tam komu spadne, takže to nepijeme, ale klidně se

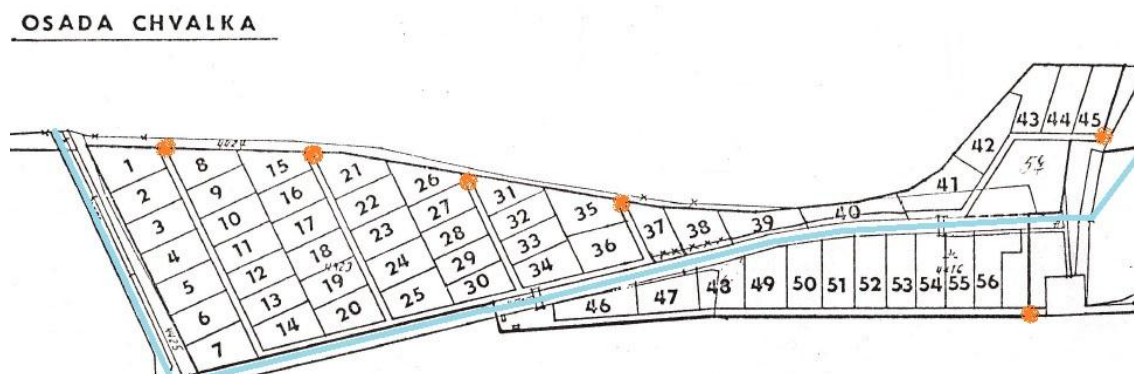
v tom myjeme. Kdy přesně se ten vodovod dělal, to vám ale nepovím, slyšela jsem, že před námi tady bylo zahradnictví, někdy, potom tady nebylo nic.“ Dále pan S uvádí, že již od založení vodovodu osadníci udržují tůň, do které pramen Chvalka vytéká a potok Chvalka do kterého se také vlévá v dobrém stavu, ač to není jejich povinnost.

Pozemky, na nichž osada stojí

Osadní řád (z roku 2012) dále uvádí složitější majetkové poměry osady, které mi dále aktualizoval předseda osady Chvalka dle roku 2015. Pozemky, jež si ZO ČZS pronajímá, vlastní čtyři různí majitelé. První pronajímané pozemky, p. č. 4416/1 a 4416/4 o celkové výměře 5805m², si ČZS pronajímá od Městské části Praha 20. Nájemné k tomuto pozemku činí celkem 36 483 Kč/rok. Druhým pronajímaným pozemkem je parcela č. 4423/2 o celkové výměře 13 034 m². Tento pozemek svazu pronajímá akciová společnost Xaverov, která za něj vybírá nájemné 12100 Kč ročně. Třetím pronajímatelem je pak ing. Jan Červenka, který svazu pronajímá parcelu č. 4417/12 o celkové výměře 1 029m² a to za nájem činící 11Kč/m². Za stejnou sumu pozemek č. 4423/1 pronajímá osadě Pozemkový úřad ČR, jeho výměra činí 2005m². (Osadní řád osady Chvalka z roku 2012)

Na pozemcích osady nalezneme celkem 57 zahrádek, nejmenší z nich má 280m², největší pak přes 400m². V první části osady jsou zahrádky děleny uličkami s vlastními vchody, další vchody do osady pak mají někteří „okrajoví“ zahrádkáři přímo u své zahrádky, hlavní vchod je pak na obrázku č. 6 níže vpravo dole u zahrádky č. 56 (na plánu jsou společné vchody zaznamenány oranžovou barvou). U vchodu vedle zahrádky č. 1 a zahrádky č. 56 nalezneme nástěnku, na kterou výbor osady členům oznamuje výsledky schůzí či data konaných brigád. U zahrádky č. 1 je rovněž menší nástěnka pro potřeby osadníků. Na každé zahrádce, kromě jedné, najdeme postavenou chatku, primárně sloužící jako sklad nářadí pro osadníky. Chatky se však liší jak velikostí, tak i vybaveností, o tom však až dále. Společné prostory v osadě Chvalka nenajdeme, jediné, co tu všem zahrádkářům slouží, je maringotka se společným nářadím, jež je používáno při brigádách (u zahrádky č. 56) a společné toalety (vedle pozemku č. 46).

Obrázek 6: Plánek osady Chvalka s vyznačenými společnými vchody a potokem.

Zdroj: Dokumenty osady Chvalka

Dle zápisu ze schůzí 2004-2010, k nimž jsem měla v průběhu zkoumání přístup, jsem zjistila, že zahrádkářská osada se stále snaží o odkup všech 4 pozemků, na nichž

osada stojí. Výroční zpráva shrnující rok 2004 uvádí: „Současný stav, pokud jde o další zachování osady, sice nedává důvod se zneklidňovat, že by naše osada mohla být náhle zrušena, ale nelze polevit v úsilí k docílení lepšího právního vztahu, než který je doposud aplikován.“ (Výroční zpráva ČZS základní organizace – osada Chvalka 2005)

K odkupu pozemků se mi vyjádřili v provedených rozhovorech i zahrádkáři a dodali mi tak aktuální informace, které snahy pozemky odkoupit potvrzují i v současnosti. Setkala jsem se buď s názorem, že odkup pozemků je nemožný, zbytečný a v důsledku negativní, anebo s názorem, že by nové uspořádání bylo stejně funkční, jen by osadníkům dodalo jistoty. První myšlenka byla často podepřena nevědomostí spojenou s odkoupením, kdy respondent nevěděl, jak by odkup probíhal a jak by osada dále fungovala. Paní M v rozhovoru o poplatcích spojených s osadou uvádí, že *„...oni jako nějak šetřej, mají nějaký plány, podle mě ale vůbec nejsou reálný. ... Myslím jako postupně to tady skoupit. To si vůbec nedovedu představit, to bychom si jako koupili tenhle náš kousek? A jako k čemu? Vždyť se tady stavět nesmí, tak proč? Já jako nevím.“* Paní K, která v osadě působí jako pokladní ve výboru však do problematiky vidí lépe: *„V podstatě by to koupila zahrádkářská organizace. Nebo spolek, podle současného občanského zákona. Něco jako družstevní vlastnictví by to bylo. Celá osada by se kupovala, to je jako družstevní barák, každý by měl nějaký podíl.“* Dále také dodává, že odkup do osobního vlastnictví jednotlivých nájemců zahrádek by možný nebyl: *„Protože jak si někdo myslí, že to je osobní vlastnictví, tak má dojem, že si může dělat, co chce. Chtěli by ploty a úplně se oddělit a co nejméně do společného, bydlet tady a tak. To by nedělalo prostě dobrotu.“* S touto myšlenkou se ztotožňuje i pan S: *„Některý lidi si jako myslej, že to časem dostanou do osobního vlastnictví, ale to prostě nejde. To by se to tady rozpadlo. ... Byly tady jako pokusy koupit to jako celek, ale oni chtějí moc peněz za ty pozemky, to by vycházelo třeba 150 tisíc za jednu zahrádku. ... Ale jakmile se ty zahrádky rozprodají na soukromý, tak to tady zanikne, to už nikdo nemá potřebu dodržovat žádný řád, protože si myslí, že to je jeho a nikdo mu do toho nemůže kecat. Prostě to nejde no.“*

Jako hlavní důvod uváděný ke snahám pozemky pod osadou skoupit bývá uváděn strach z možného zrušení osady. Z mého výzkumu ale vyplývá, že osadníci se zrušení v současné době příliš neobávají a velice často jako důvod uváděli vstřícný postoj obecního úřadu k osadě. Proto jsem se rozhodla kontaktovat paní starostku Horních Počernic Hanu Moravcovou, která mi k tomuto tématu sdělila, že *„Horní Počernice podporují zahrádkářské osady. Bohužel někteří soukromí vlastníci dávají našim zahrádkářům výpovědi z nájmu, jelikož v minulých letech došlo na našem území ke změnám územního plánu a zelené pozemky se změnilý na stavební. Nicméně my chceme v Metropolitním plánu, který by měl být schválen do 2020, vyčlenit území, které by sloužilo pouze k účelům provozování zahrádek a tím by bylo toto území stabilizováno.“* Pan S uvedl, že se osada snad zrušení obávat nemusí, protože *„dokonce snad je to i ve zpravodaji, že ta pomoc dalšímu rozvoji zahrádkářů tam je starostkou přislíbená. Má to v programu i ta Šance pro Počernice (tj. nezávislé hnutí zvolené občany Horních Počernic v komunálních volbách, DŠ). Takže máme výhled, že nás snad z roku do roku nezrušej. Aspoň ta jejich koncepce zatím je, to tady zachovat. Jinak by Vás to tady asi moc nebavilo, kdybyste věděla, že za dva roky přijde bagr a srovná vám to tu se zemí.“*

Respondenti také upozorňovali na podmáčenost pozemků, na nichž osada stojí, které rovněž nevzbuzují přílišný zájem developerů („*V Praze jsou hodně drahý ty pozemky a tady když ví, že je to podmáčený, tak zas o to takovej zájem není.*“ paní K.), což jim v udržení osady také pomáhá. Osadníci se však obávají, že jim pronajímatelé zvednou nájem a tím je donutí z osady odejít, paní B uvedla, že „*Dokavad' to bude za tu cenu, co to je, dokavad' se nezvýší nájemný, tak tu moje zahrádka bude, pak buď půjdu někam jinam, nebo končím. Nemůžu za to platit 20 tisíc, to by se mi nevrátilo.*“

Poplatky

Zahrádkáři nyní platí nájem za zahrádky všichni stejný, je mezi ně rozpočítáván rovným dílem bez ohledu na to, na kterém pozemku se právě jejich zahrádka nachází. V současné době je tento *účelový příspěvek* ze strany každého člena osady stanoven ve výši 6Kč/m²/rok. Tato částka je však proměnlivá, pro příklad si uveďme rok 2004, kdy byl příspěvek 1Kč/m²/rok nebo také rok 2010, kdy příspěvek činil 12Kč/m²/rok. Na takto vysokou částku příspěvek stoupl, protože osada plánovala odkup pozemků, „*prvně jsme mysleli, že bysme nějaký pozemky odkoupili do osobního vlastnictví, tak jsme jeden rok navýšili- 12Kč z metru. Ted' máme vyšší rezervu, kdyby se něco stalo.*“ uvedla paní K. Tyto příspěvky stanoví, na návrh výboru zahrádkové osady, na svém každoročním zasedání členská schůze osady. (Zprávy ze zasedání členské schůze 2005, 2010, 2015) Osadníci, které jsem oslovila, považují výši příspěvku za adekvátní, většinou vzpomínají, když byl příspěvek vyšší a za jeho snížení jsou rádi. Všichni také souhlasí se spravedlivým rozpočítáním poplatků tak, aby zahrádkáři sídlící na dražším pozemku nebyly znevýhodněni, což značí jistou solidaritu, která v komunitě zahrádkářů panuje. Paní N na toto téma uvedla: „*Jak jsou tu ty různý majitelé a každé chce jiný peníze, tak oni to mezi nás rozpočítají. To by nebylo fér, aby to měl někdo dražší, že je na dražší části pozemku.*“

Zahrádkáři osady Chvalka také platí členský příspěvek Českému svazu zahrádkářů – kupují si od něj každý rok členské známky. Nyní je tento příspěvek stanoven na 100Kč a je rozdělen následovně: 40 Kč zůstává k dispozici základní organizaci, v níž je člen registrován, 30 Kč je určeno na činnost příslušného územního sdružení, pod které ZO spadá, 25 Kč je určeno na provoz Ústředí ČZS, 4 Kč jsou určeny do fondu rozvoje a 1 Kč je určena do rizikového fondu. Výše příspěvku se v průběhu let často měnila, pro příklad si uveďme rok 1991, kdy byl příspěvek 20Kč či rok 2000, kdy příspěvek stoupl na 50Kč. Na 100Kč se příspěvek vyšplhal roku 2003 a od té doby se jeho výše neměnila. (ČZS 2015) Zahrádkáři, s nimiž jsem mluvila, se o tento poplatek příliš nestarají, vědí pouze, že se rozděluje mezi svaz a jejich osadu. Jeho výše jim přijde natolik nízká, že nezkoumají jeho účel. Paní L mi na otázku týkající se členského poplatku odpověděla následovně: „*To jsem nezkoumala (na co to je, DŠ), ale mají určitě nějaký výdaje, takový co se musí dělat, takže si myslím, že se část nechá tý naši organizaci a část jde vejš. Třeba nám za to posílají Rukověť zahrádkáře. Jinak nevím. Ta stovka, to není nic, to když jste někde jinde tak platíte mnohem víc.*“ Paní K uvedla, že z poslaných peněz Svaz také organizuje různé výstavy, platí zaměstnance, nájem svých budov apod.

Další poplatek, s kterým se v osadě setkáváme, je „pokuta“ 500Kč/hod za neodpracované brigádní hodiny, k tomu se ale vrátíme až později.

9.3 Osadní řád a vedení ZO Chvalka

Abychom si však na pravou míru uvedli výše vzpomenuté pojmy členská schůze a výbor ZO, musíme se ještě vrátit k osadnímu řádu. Ten stanovuje v článku III. Správa osady, že tu v plném rozsahu vykonává výbor základní organizace ČZS Chvalka ve spolupráci s volenými vedoucími skupin. Mezi jeho hlavní povinnosti patří dohlížení na dodržování osadního řádu a řešení jeho porušování, organizace výstavby osady, zajištění správy a údržby společných zařízení, dbá, aby nedošlo k neoprávněnému disponování s pozemky ZO, obstarává a distribuuje zahrádkářské potřeby pro členy osady („*prý jen v souvislosti s brigádami*“ paní L), zabezpečuje jejich informovanost, vede pořadník zájemců o zahrádku a plní další úkoly, které vyplývají z usnesení členské schůze.

Ta se pořádá jednou ročně a schází se na ní všichni členové zahrádkové osady. Předsedá jí výbor a v první řadě se probírá uplynulý rok, zda byly splněny všechny stanovené cíle, roční hospodaření osady a dále se stanovují cíle a rozpočet osady na další rok. Ty jsou poté uvedeny v „Plánu práce“. Pro případ si uveďme některé body z Plánu práce pro rok 2015-2016, které stanovila výroční členská schůze konaná dne 8. 4. 2015: vyčistit nádrž na vodu a její okolí, zredukovat keře a šefík v okolí vývěsky u horní brány, provést nátěr případně nový vnější obklad WC či uzavřít plot u nové brány... Všechny body plánu jsou postupně plněny na brigádách a usnesení členské schůze stanovuje, kolik hodin musí každý člen ZO povinně za rok odpracovat, a také kolik by ho stálo případné „vykoupení“ se z práce. Pro rok 2015 je to 6 povinných hodin (v roce 2004 to pro příklad byly hodiny jen 4) a za každou neodpracovanou je člen ZO povinen zaplatit 500Kč (pro rok 2004 to bylo 200Kč). (Zprávy ze zasedání členské schůze 2005, 2010, 2015, Plán práce pro rok 2015-2016)

Pravidla pro zahrádky

Zahrádková osada má kromě výše uvedených skutečností v osadním řádu také pravidla pro uspořádání zahrádek. Dle všech výročních zpráv, které jsem měla k dispozici, právě porušování těchto pravidel musí výbor ZO řešit nejčastěji (v případě, že zahrádkář pravidla porušuje často, může být z osady i vyloučen). Jedná se např. o nedostatečnou obdělávanost/údržbu zahrádky (ta bývá výborem několikrát ročně kontrolována), příliš vysoké či špatně umístěné stromy (nesmí stát příliš blízko hranice zahrádky), nedovolené ploty, chatičky neodpovídající povolení apod. Řád dále v zahradce nepovoluje vodní nádrže (bazény), povoleny jsou jen sudy a jim podobné nádoby, které nemohou způsobit úraz. Dále je také zakázán chov včel a drobného hospodářského zvířectva. Pan O v souvislosti s tímto zákazem zalitoval, že na zahradce nemůže mít slepice, „... *dřív jsem slepice měl u domu, než jsme ho museli prodat, ony jsou takový vděčný zvířata. To mi tady chybí, to kdákání, to k zahradce prostě patří. A ty vajíčka, ty nemají chybu, to se s těmi z obchodu nedá vůbec srovnat. To máte to samý jako s rajčatama a bramborama.*“. Psi do osady sice mohou, avšak nesmí zde volně pobíhat. „*Je zbytečný, když by pejsek běhal po pozemku, kde máte třeba kytičky, který vám dělají radost, a přiběhne pejsek a zdupe Vám je. To je určitě nežádoucí. A kdyby se to opakovalo, tak by měl ten dotyčný majitel zase potíže s výborem. Proč by měl někomu škodit, že jo.*

Ten pániček za to prostě zodpovídá. Ať má s sebou klidně zvíře, ale v mezích pozemku. ... Není to prostě dobrý jev, vodit sem ty pejsky.“ komentoval situaci pan S.

Černé skládky

Osada má však problémy i s vyvážením odpadu a vytvářením černých skládek v jejím okolí. Příznačné je, že obyvatelé přilehlých domů si na zahrádkáře kvůli tomu stěžují na úradech, avšak od několika respondentů jsem se dozvěděla, že viděli právě tyto starousedlíky přivážet kolečka odpadu do blízkosti osady. Pokud zahrádkáře u této činnosti zadrží Policie, musí osada jako celek platit velké pokuty – proto je toto jednání zahrádkářů postihováno výborem obzvláště přísně. (Osadní řád osady Chvalka z roku 2010, Výroční zpráva ČZS základní organizace – osada Chvalka 2005-2010) Pan Z, který má zahrádku v přední části osady, tedy poblíž zmíněné skládky mi k problému řekl: *„Slyšel jsem, že tady ty lidi vozej nějaký odpady a tak. Musím říct, že jsem tady i viděl pár lidí, že sem něco vozí ze shora, takže si myslím, že kdo nejvíc křičí, od toho to fičí. A jednou jsem tady jednoho pána upozorňoval, co tady vezl ze shora kolečko, že jestli ví, že jsou tady problémy, s těma starousedlíkama, tak jsem ho na to upozorňoval, že mi přijde nelogický, aby sem chodil ze shora s odpady.“* Na mnou navštívené výborové schůzi se tento problém také řešil. Zjistila jsem, že předseda osady s tajemníkem osady měli jednání s úředníky obecního úřadu Počernic na místě této černé skládky v sousedství osady. Výsledky tohoto šetření byly poté projednávány na výborové schůzi. Jelikož obecní úřad nemohl dokázat vinu ani zahrádkářům ani obyvatelům okolních domků, byla zaslána žádost majiteli pozemku (který bydlí v Praze na Břevnově), aby pozemek uklidil. Majitel však odpověděl úřadu, že všechen odpad, který na pozemek obyvatelé Počernic vyvezli je rostlinného původu a sám se tak rozloží, jeho pozemek tak nezatěžuje a nevidí tedy důvod, proč by to on měl za někoho uklízet.

Nový osadní řád

Z rozhovorů s předsedou výboru osady jsem se dozvěděla, že od roku 2016 bude osadní řád nový, protože se musí upravit podle nového občanského zákoníku. Výbor chce také do řádu přidat některá nová pravidla, pan S uvedl *„Chceme, aby každý měl svůj kompost, aby likvidoval ten svůj odpad hned tady.“* Paní K to doplnila *„...bude povinnost dát si na pozemek kompost, aby se nedalo poukazovat, že nemáme ani komposty, kam dáváme trávu posekanou apod. Kvůli těm skládkám tady kolem se to bude hodit.“*, také mi sdělila, že připomínky k řádu mohou podávat i zahrádkáři v osadě, byli k tomu prý vyzváni na výroční členské schůzi. Nový osadní řád také zavede *zkušební* lhůtu pro nové zájemce o zahrádky v osadě.

10 Zahrádkáři - respondenti

Již jsme se seznámili s výroky několika respondentů, ne však se samotnými dotazovanými. Proto si nyní uveďme několik informací o těchto respondentech, jež jsem ve výzkumu oslovila.

Paní L jsme již zmínili výše v kapitole o „dveřníkoví“ mého výzkumu. Proto si jen stručně shrňme, že se jedná o příbuznou výzkumnice, která je v osadě od roku 2011. Paní L vždy bydlela v *paneláku*, avšak zahradničení se věnovala už od raného věku na chatě,

kteřou vlastní její rodiče kousek od Plzně, tenkrát však povinně. Zahrádka v osadě Chvalka je však její první „vlastní“ zahrádkou. Dílčí rozhovory s paní L probíhaly mnohokrát, avšak hlavní interview se odehrálo na její zahrádce (kvůli slíbené anonymitě respondentů neuvádím číslo zahrádky) a byla mu přítomna její dcera slečna Q, se kterou tráví na zahrádce nejvíce času. Zahrádku paní L doporučil její soused z paneláku na Černém Mostě, respondent D, dříve se jednalo o zahrádku jeho příbuzných. Jak je již řečeno výše, paní L bydlí na Černém Mostě, od zahrádky je místo vzdáleno 10 minut pěší chůzí. Paní L však nejčastěji na zahrádku jezdí autem, protože téměř vždy veze těžký náklad. Zahrádku využívá nejčastěji k rekreaci, opalování a grilování s rodinou, avšak i přes spíše okrasnou funkci zahrádky (respondentka B její zahrádku v žertu nazvala *šlechtitelskou stanicí*) zde najdeme i záhonek se zeleninou a ovocné keře. Paní L je vedoucí skupiny zahrádkářů a je tak i ve výboru osady.

Pan R je sousedem paní L, jak na Černém Mostě, tak v zahrádkářské osadě. Právě ona mu k zahrádce vypomohla, když původní nájemce v roce 2013 se zahradničením končil. Pan R je profesí zahradník/zahradní architekt a realizuje také stavby bazénů, jeho zahrádka se tak naprosto liší od všech ostatních. Nenajdeme zde žádné záhonky určené k pěstování, pouze okrasné dřeviny, květiny, skalku apod. Zahrádka je vytvořena tak, aby *lahodila oku*. Pan R rovněž pomáhal s tvorbou zahrádky paní L, obě zahrádky jsou tak okrasou osady a zpočátku vzbuzovaly u ostatních osadníků velký zájem. Pan R si zde předpěstovává mnohé rostliny, které následně uplatní při svém zaměstnání, avšak zahrádka mu slouží především k relaxaci, *protože jen v přírodě se dokáže uvolnit a zapomenout na stres všedních dnů*. Zahrádku navštěvuje převážně sám, avšak mnoho času zde tráví s paní L. Častěji než na zahrádku však vyráží do *volné přírody na výlety*, je proto unikátním mezi mými respondenty.

Pan Z je jedním z nejnovějších a nejmladších osadníků v Chvalce, zahrádku má teprve 4 měsíce a pořídil si jí s přítelkyní, protože čekají potomka, tak aby měli v docházkové vzdálenosti od bytu možnost pobývat v přírodě. Zahrádku si našli přes inzerát na internetových stránkách ČZS. Jelikož paní Z v době rozhovoru byla již 2 týdny po porodu, zveleboval pan Z zahrádku většinou sám, ale počítá s tím, že v budoucnu zde budou především paní s dítětem, protože on bude většinou v zaměstnání. Dalším důvodem pořízení zahrádky byla také možnost pěstování vlastní zeleniny. Pan Z s rodinou se v současné době stěhují z Hájí na Černý Most, počítají tedy, že na zahrádku budou v budoucnu docházet pěšky.

Paní I s manželem je v zahrádkářské osadě již 8 let (zahrádku získali přes inzerát v novinách Metro) a zahrádku zde z celého srdce milují. Jediná z mnou oslovených respondentů sem dochází i přes zimu, *„Řeknu Vám to takhle, i v únoru sem chodíme opékat buřty. Sice tu sedíme v bundách, ale buřta opékáme.“*. Zahrádku využívají především k relaxaci, avšak pěstují také mnoho potravin a i tato práce se zemí je pro ně odpočinkem. Na zahrádku s nimi chodí také jejich pes. Paní I je velice společenská, *„Tak snažím se to tady trošku stmelovat ty lidi no. Tak nemá cenu, abychom všichni seděli na svých zahrádkách a jenom koukali, když si můžeme popovídat, že jo. Můžeme se třeba podělit o zkušenosti!“* Paní I zde také pořádá mnohé společenské akce, například o čarodějnicích, či když má někdo z jejich známých z osady narozeniny. Proto ji také téměř

každý můj respondent zná a navštěvuje. Paní I pochází z Černého Mostu a na zahrádku každý den dochází pěšky.

Pan a paní J jsou mladí manželé s dvěma dětmi, kteří rovněž pocházejí z Černého Mostu. Zahrádku mají od roku 2012 a pořídili si jí především kvůli dětem – aby mohly trávit čas venku (*v bezpečném prostoru zahrádky, ne na sídlišti*) a aby jim mohli pěstovat zdravější ovoce a zeleninu. Manželé J mají na zahrádce pískoviště a houpačku, je tak na první pohled vidět, že děti jsou zde hlavní. Avšak i rodiče zde rádi relaxují a grilují, či opékají buřty na ohni. Na zahrádku se dopravují autem („...*než bychom sem s dětma došli, tak můžeme jít zpátky...*“) a jezdí sem většinou jen o víkendech, na celý den.

Paní N vyrostla v rodinném domku, takže po přestěhování (po svatbě) do paneláku nesla ztrátu zahrádky těžce. Proto si před 10 lety pořídila s manželem zahrádku v osadě (také přes inzerát). Tu navštěvuje většinou o víkendech, ale když je hezké počasí, tak po práci, tedy kdykoliv má čas. Zahrádka má především okrasný charakter, ale i zde najdeme pár záhonků. Nejčastěji zde tráví čas s dětmi, které již s ní nebydlí, zahrádka jim tak slouží jako nejčastější místo setkávání. Mnohdy zde grilují, avšak děti jí pomáhají také se záhonky a údržbou pozemku. Paní N doprovází na zahrádku pejsek a velice často i želva, „*ta tu chytá sluníčko*“.

Pan T je stejně jako paní L vedoucí skupiny zahrádkářů a také je tím pádem ve výboru. V osadě je již 25 let a zahrádku si pořídil, protože „*Soboty a neděle trčet v baráku, to bylo hrozný.*“, dříve (před svatbou) totiž bydlel v domě se zahradou na Jižní Moravě a jeho otec byl zahradníkem, k zahradničení tak měl vždy blízko. Zahrádku získal s manželkou přes jejího spolupracovníka a od té doby sem pan T jezdí každý den rovnou z práce a relaxuje zde, *čistí si hlavu a klimbá*. Čas zde také tráví údržbou záhonků či sekáním, což je pro něj také druh relaxace. Většinu potravin, jež pěstuje, zvolil, protože vedle něj má zahrádku jeho syn s vnoučaty, kteří mu *přicházejí odobávat třeba jahody*. Na zahrádku tak jezdí většinou sám, ale jelikož bydlí v 5 minut pěší chůze vzdáleném domě v Horních Počernicích, často sem za ním dochází manželka a také se zde často setkává se synem a vnoučaty (které u něj mají bazén a houpačku).

Pan S je v osadě již 20 let, také je členem výboru a také je vedoucím skupinářem. Zahrádku (první v jeho životě) získal přes známého ve špatném stavu, *musel sázet brambory krumpáčem*, kvůli špatné kvalitě půdy. Dnes však je již jeho zahrádka velice úrodná a s manželkou zde pěstují mnoho zeleniny a ovoce a také krásné květiny. Nejčastěji zahrádku navštěvují společně a mnohdy zde hlídají vnučky, které tu mají bazének, „*to už se vystřídaly různý generace bazénů, od malých koleček až po tohle velký.*“ Pan S na zahrádce nejčastěji sedí a relaxuje, protože přílišnému pohybu mu brání nemoc, jež nedávno prodělal. Kvůli tomu také na zahrádku dojíždí autem, i když s manželkou bydlí v Horních Počernicích, pěší chůzí 10 minut od osady. Dříve se o zahrádku staral především on, „*Ted' jsem prvně ocenil, to, že co jsem vlastně ted' invalidní, tak ocením, to, že si tady takhle sednu a koukám se do té krásný přírody, cením si tady toho klidu.*“, nyní se o práci dělí s manželkou. Na zahrádce tráví všechen volný čas, což mu dříve zaměstnání nedovolovalo. Po rozhovoru s panem S jsem rovněž hovořila s jeho paní, která se o zahrádku, kvůli manželově nemoci, musela starat 3 roky sama, což pro ni bylo velmi náročné. Nyní zahradničí hlavně pro radost, kterou má, když

jí vyroste úroda a také pro vnučky, které jim na zahrádce často ujídají jahody. Vedoucím zahrádky je však podle **paní S** pan S, který přesně ví, co kam zasadit, „...*já to dám doprava a ono to má být dva milimetry doleva, říká manžel, tak to tu funguje.*“

Paní O s manželem jsou v osadě 3 roky, předtím však také vždy nějakou zahrádku měli. Bydlí v sousedním rehabilitačním středisku (2 minuty pěšky), kde manžel, ač již v důchodu, stále často působí jako konzultační doktor. Oběma manželům je již 80 let a na zahrádce každý den (když je hezké počasí – *ani vedro ani zima*) většinou společně pracují. Pěstují mnohé potraviny, mají zde i skleník, avšak také zde stojí velká houpačka, na které společně rádi posedí a čtou. Na zahrádce jim také často pomáhá jejich **zeť**, se kterým jsem rovněž mluvila a který zahrádku rovněž navštěvuje často, protože zahrádku, jež měl v jiné kolonii, nedávno zrušili. Jejich zahrádka, jako jedna ze dvou v osadě, má elektřinu. Mají jeden solární panel na střeše chatky, který používají (kvůli malé kapacitě) jen na svícení malou led lampičkou.

Paní K je ve výboru osady na pozici pokladníka. Také je v osadě již od jejího založení (tedy 30 let), na kterém se spolupodílela (oplocováním, úpravou zeleni apod.). Zahrádka v osadě je její první zahrádkou, jelikož vždy bydlela v paneláku, nyní bydlí v Počernicích, pár minut od osady, na kterou dochází pěšky. Většina její zahrádky slouží k pěstování na záhoncích, avšak má zde i několik stromů, protože miluje jablka. Nejčastěji zde tedy obdělává záhonky, považuje to však za aktivní odpočinek, a pokud je na to *příliš vedro*, sedne si do stínu s knihou. Na zahrádku ji nejčastěji doprovází pejsek, protože „... *manžel na to není, nosil mi letáčky od lékaře, jak je práce na zahrádce škodlivá - nikdy k tomu nepřilnul.*“. Často zde však paní K hlídá vnoučata, která zde mají i své pískoviště. Právě kvůli nim pěstuje maliny a jahody, které jí tu při návštěvách ujídají.

Paní B je v osadě Chvalka 12 let, přišla sem však z osady, která fungovala v sousedství, na místě dnešního rehabilitačního střediska (2 minuty pěší chůzí), kde byla již od roku 1988. Po zrušení tamní kolonie si do Chvalky převozila své komposty, díky nimž neúrodný pozemek zahrádky (přes který vedl vodovodní řád a byl tak velmi plný jílu) přeměnila v úrodný a jeho kvalit plně využívá. Paní B jako jediná z celé osady využívá kompletně celou zahrádku k pěstování, nemá zde dokonce ani chatku, místo té je tu skleník. Pro paní B je práce na zahradě nejlepším možným odpočinkem, koníčkem, „*Kdyby Vás tohle nebavilo, při tom množství, to by sem člověk chodil trpět.*“, a chodí sem každý den. Když ještě chodila do práce (nyní je v důchodu), *neměla zahrádku tak načančanou*, ale i tak *se to dalo udržovat v chodu*. Nejčastěji sem chodí sama, avšak když je potřeba něco udělat a ona nemůže, pošle sem manžela, nebo děti. Je to sousedka paní K a tak se spolu často při práci baví, vyměňují si rady a případně si pomáhají. Paní B je vedoucí skupinářka a je tudíž také ve výboru osady.

Pan D je v osadě 13 let, od té doby, co se přestěhoval do paneláku na Černý Most. Bydlí zde s manželkou, která však na zahrádku moc často nechodí, „...*,ona na to není, maximálně mi vaří z toho, co vypěstuju, ale taky jí nechutná všechno a to to pak nesmím pěstovat.*“ Pan D chodí (pěšky) na zahrádku kdykoliv počasí dovolí a stále zde něco *kutí*. Zahrádku si totiž pořídil hlavně kvůli pohybu, „*No a pak jsem zjistil, že prej pohyb na zahrádce je jako nejškodlivější, třeba na ty moje kolena, ale tak baví mě to, přece toho jen tak nenechám.*“. Pečování o záhonky je pak pro něj relax a jelikož zahradničil už od

dětství, kdy měla jeho rodina zahrádku v kolonii v Dejvicích, neumí si představit, že by zahrádku teď neměl.

Paní M zahrádku „zdědila“ po svém manželovi, který nedávno zemřel. Pan M byl velmi významnou osobností v osadě, u něj na zahrádce se scházelo mnoho osadníků každý den *na kafičko* (například pan D, paní K, paní L ad.), takže osadníky sdružoval, jeden čas byl zvolen předsedou osady a velice často osadníkům pomáhal, nosil své výpěstky na ochutnání apod. Po jeho smrti paní M začala zahrádku udržovat místo něj (předtím na zahrádku chodila spíše relaxovat a o vše se staral právě pan M) a v současné době zde pěstuje mnohé potraviny a zahrádku navštěvuje velice často. Dýchánky, jež zde její manžel pořádal, se však již nekonají, „*to bylo takový, že oni si přinesli hrneček se lžičkou kafe, a on to jen zalil vodou. Tu jsme tady uvařili na plynu, každý přinesl nějakou dobrotu k tomu. ... Ale to stálo na něm no, teď už se ta parta neschází. Ale jak on se na to každý den těšil.*“ V zahrádce naproti té její sídlí její syn, který jí s chodem zahrádky pomáhá (např. sekáním, postřikem stromů apod.), právě kvůli dětem si manželé M zahrádku před 30 lety pořídili, pomáhali zde tak osadu zakládat. „*Když jsme měli kluky, když byli jako malý, tak to tady zkrátka úplně milovali, takže jsme tu s nimi trávili všechnen čas. To to tady bylo úplně jiný. To jsme tu třeba přespávali, jak jsme byli mladí ... oni si třeba postavili stan, bunkr, bazének jsme tu měli nafukovací. Jako malý si tady vyhráli dost. Pro ty děti to bylo úplně úžasný.*“ V současné době bydlí paní M v Hloubětíně, dříve jezdila s manželem do osady autem, v současné době však využívá hromadnou dopravu.

Jako posledního na představení, jsem ponechala „prvního z osady“, předsedu výboru osady Chvalka pana PhDr. Bc. Mgr. Břetislava Voženílka, MBA. Anonymita mu nabídnuta byla, avšak *anonymně nevystupuje*, proto ho v práci budu dále nazývat jednodušeji zkratkou **předseda**. Pan předseda mě po celé osadě provedl a vše důležité mi ukázal, také jsme spolu provedli kontrolu zahrádek, jež spadají do jeho *revíru* (také je vedoucím skupinářem, jako ostatní členové výboru). Pan předseda mi sdělil mnoho cenných informací, týkajících se osady a jejího okolí, fungování výboru, vzal mě s sebou na výborovou schůzi a seznámil mě např. i s plánovanými změnami v novém osadním řádu, který výbor právě začíná tvořit. V rozhovoru s ním jsem se dozvěděla, že bydlí v Modřanech, cesta hromadnou dopravou mu tak na zahrádku trvá leckdy i přes hodinu. Do Chvalky se dostal přes svého studenta (přednáší totiž na vysoké škole), který hledal náhradníka za své rodiče, kteří z osady odcházeli. Pan předseda má jednu z 3 zahrádek, jež nemají přivedený vodovod. Pan předseda se sousedy tak získávají vodu čerpadlem (na benzín) z jímky (sud bez dna), do které vtéká voda díky spodním pramenům. Na zahrádku chodí relaxovat, pěstuje několik druhů zeleniny, ale především různé druhy květin. Za chatou má rovněž místo, kde pěstuje trávy, kvůli travnímu semenu. Jelikož na tomto místě trávu neseká, bývá proto občas sousedy kritizován. Heslo pana předsedy zní: „*Zahrádka z Vás nesmí udělat otroka. Vy jste otrokář, ona je ten otrok. Nikdy ne naopak.*“

Při svém výzkumu jsem také oslovila 2 přímé sousedy osady. První z nich je **paní E**, kterou jsem zastihla na její zahradě při boji se mšicemi, její domek je ve druhé řadě domků. Druhým osloveným je **pan H s manželkou**, kteří očekávají v brzké době potomka. Jejich domek je v první řadě domků a osada je tak z jejich zahrady jen přes cestu.

11 Zahrádkáři – co, proč, jak ... aneb analýza proběhlých rozhovorů

Následující kapitoly uvádějí analýzu témat, jež se v rozhovorech opakovala a jež se vztahují k výzkumu/výzkumným otázkám této práce. Je zde poukázáno na jejich vztah k jednotlivým pilířům trvale udržitelného rozvoje, jak jsme si je představili výše. Zvláště v této části práce jsem byla obezřetná ve svém přístupu, aby můj vztah k osadě příliš neovlivnil analýzu proběhlého výzkumu.

11.1 Zahrádkáři – člověk a společenství

11.1.1 Být zahrádkářem

Zahrádkářem se člověk může narodit, nebo se jím může časem stát. Ve svém výzkumu jsme se setkala s oběma typy lidí. V prvním případě se jedná o lidi, kteří se narodili v rodině, kde zahrádku měli a dítě ji muselo s rodiči povinně navštěvovat, tak to bylo například u paní N „*No pocházela jsem z domku, tam jsme měli zahradu, tam jsem musela makat.*“, podobně to měl i pan T „*Když jsem byl malej, tak rodiče zahradu měli, táta byl dokonce zahradník a pak jsme měli i vinohrad, no prostě mi přišlo logický, že já taky zahradu mít budu. ... V paneláku je o víkendech hrozná nuda.*“, paní L pak dodává „*Měla jsem svůj malej záhonek na chatě, když jsem byla dítě, no a vždy jsem řekla 'Babi zrej mi to' a pak jsem si jen zasázela hrášky a kytičky, to mě bavilo.*“. Druhý případ jsou lidé, kteří zahradu v dětství k dispozici neměli, ale časem si ji z různých důvodů pořídili, „*My jsme nikdy zahrádku neměli, protože jsme bydleli s rodiči v Praze, ale když jsem se vdala, tak to už pak bez zahrádky nešlo, to jsme jí už měli s manželem vždycky, děláme to totiž rádi.*“ uvedla paní O, pan S pak vyprávěl „*Tohle je moje první zahrádka v životě, chtěl jsem ji získat dřív, ale nějak jsem se nemohl odhodlat. Nebyl čas kvůli práci, no škoda.*“ a pan J dodává „*Já ani manželka jsme nikdy zahrádku nepotřebovali, do přírody chodíme i jinam, třeba na výlety, ale ty děti, pro ty je to tady super, žádný auta, psi, feťáci, doma jsme je nemohli pustit ani před barák, jak bydlíme u toho metra.*“.

Proč být zahrádkářem?

Důvody, proč si zahrádku pořídít, se pak v rozhovorech lišily právě i vzhledem k tomu, zda měl respondent vztah k zahrádce už od mala, či zda k němu přišel později. Paní N uvedla, že jí zahrádka po přestěhování do paneláku chyběla a proto se po nějaké době začala ohlížet. Paní I, jež také jako malá zahradničila, si zahrádku pořídila, protože bydlení v paneláku jí přivádělo k šílenství a musela si najít něco, „*kam by mohla vypadnout a kde by se mohla s někým bavit*“. Častým důvodem u obou typů zahrádkářů pak je, jako u pana J, aby si děti měly kde hrát, paní K například uvedla „*Měla jsem v té době děti, tak kvůli dětem, abychom měli kde trávit volnej čas.*“, postoj pana Z, ač potomka teprve jeho přítelkyně očekává, je podobný „*My jsme si to tu pořídili, protože až bude přítelkyně na mateřský, tak aby měla v docházkový vzdálenosti od bytu, kam s tím malým chodit.*“.

Důvodů je tedy pro pořízení zahrádky mnoho - nuda, děti, touha vypadnout ze všedního života, s někým se bavit, či touha po pohybu, pan D například uvedl „*Já jsem*

bejvalej úředník, takže jsem to potřeboval. Je tam klid a z té kanceláře, kde jsem byl bez pohybu, to mi fakt vyhovovalo.“. Dále pak respondenti uváděli, že po zahrádce začali toužit kvůli pobytu v přírodě, za kterou zahrádku považují, i když se nachází ve městě (ve srovnání s parkem jsem se však dozvěděla, že ten již za přírodu většina respondentů nepovažuje, je to pro ně jen „součást města“). Paní L mi uvedla, že i když velice často chodí s přítelem do přírody na výlety, tak jí chybělo místo, kde by se mohla opalovat nebo grilovat s rodinou a známými, (tedy *relaxovat*). Paní B si pak zahrádku hledala hlavně kvůli tomu, aby si zde mohla pěstovat, dle jejích slov, chutnější ovoce a zeleninu.

11.1.2 Druhy zahrádkářů

Dva druhy zahrádkářů – pěstitelé a rekreanti

Zde se setkáváme s hlavním rozdělením, jež se mi v průběhu výzkumu vytvořilo. Jedná se o zahrádkáře *rekreanta* a zahrádkáře *pěstitele*. Hlavní zástupkyní rekreačních zahrádkářů je pak paní L, která si zahrádku pořídila, jak je psáno výše, hlavně kvůli *opalování, bazénu (avšak jen malého, velký v osadě povolen není)* a *grilování*. Ač paní L záhonek má, pěstuje spíše jen *pro zábavu*. Sklidí si pár jahod, pár rajčat a největší radost má z dýní. Kdyby však pěstovat nemohla, *nevadilo by jí to*, tuto funkci zahrádky považuje jen za *doplňkovou, sice má radost, když vidí, jak úroda roste, ale stačí jí to málo, co má*. V její chatičce nenajdeme téměř žádné zahradní náčiní, maximálně malé hrabíčky a lopatku, případně ještě roztok na mšice a granulát na slimáky. Sekačku má paní L společnou s panem R, který jí často zahrádku i poseká. Zato v chatičce paní L najdeme venkovní sezení, grilovací potřeby, mnoho krémů, oblečení apod.

Opakem paní L je pak paní B, ta pěstuje na celé ploše své zahrádky. Místo chatičky má dokonce skleník a jen malou budku, do které si schovává zahradní náčiní. Pro paní B se však pěstování nerovná práci, ale je jejím hobby. „*Pro mě je to prostě relax, určitě ne práce, prostě koníček. ... Kdyby to člověk měl brát jako práci, tak to se Vám to vůbec nevyplatí. Je to vyloženě odpočinek, aktivní. Kdyby Vás tohle nebavilo, při tom množství, to by sem člověk chodil trpět. Ale já jsem blázen takovej do toho. Sedět tady neumím.*“.

Paní B je však tímto „stoprocentním“ pěstitelem v osadě jediná (tedy nejen mezi mými respondenty), stejně tak paní L je druhým „extrémem“. Mnohem častěji se setkáváme se zahrádkáři, kteří ve větší či menší míře pěstují, avšak také relaxují. Můžeme je pak dělit na pěstitele z povinnosti a na odpočinkové pěstitele. Pan S, ještě před svou nemocí, byl typem pěstitele z povinnosti, neměl čas na zahrádku jezdit kvůli práci, ale zalít, vyplít či pohnojit záhony jezdit musel. V té době tedy rozděloval čas na zahrádce na práci a odpočinek, kdy si „*jen tak sedl pod strom a kochal se krajinou*“ (Pan S). Pan T však takto svůj čas nerozděluje, i sekání zahrádky, či pletí záhonů je pro něj odpočinkem, „*... po práci jdu sem a vyčistím si hlavu, klímám, pak zas něco dělám, sekám trávu... Pro mě je prostě všechno na té zahrádce spíš odpočinek, je to jiná práce než dělám.*“.

Paní O pak na zahrádku vždy s manželem přijde něco udělat, a když zbyde čas, sednou si a odpočinou, naopak pan D sedět jen tak neumí, „*pořád musím něco dělat, ať už pleju nebo sekám, nebo natírám chatku, prostě sedět můžu doma, že jo.*“.

Paní I si také odpracuje co je potřeba „*A že je porát co dělat.*“, ale hlavně chodí na zahrádku za přáteli, opékat buřty a *posedět na verandě*.

Další dva druhy zahrádkářů – mladší a starší generace

Od toho, zda zahrádkáři pěstování považují za koníček či práci, se většinou odvíjí využití prostoru zahrádky, pěstitelé mají záhonky větší, či jich mají více, než „rekreanti“. Také se nám zde ukazuje zásadní otázka věku. Pan Z, manželé J, paní L, paní I, pan R a paní N zastupují v mém vzorku mladší generaci zahrádkářů a u všech se setkáváme spíše s rekreační funkcí jejich zahrádky. Kromě pana R záhonky sice mají všichni, ale oproti ostatním - starším zahrádkářům, pěstují v menším množství (pan R pak vůbec). Starší generace zahrádkářů v zastoupení ostatních respondentů souhrnně na zahrádkách pěstuje více, většinou prohlašují, že jen tak sedět neumí, oblíbené grilování mladších je nebaví (či jim nechutná) a mají radost právě ze své úrody.

U věkových kategorií zahrádkářů je také zajímavé, že ve výboru osady se setkáváme spíše se starší generací zahrádkářů, kromě paní L, která je mladší. „*Na paní L vybafnul pan M, jestli by nemohla dělat brigády, hned jak sem přišla, tak jí asi bylo blbý říct ne, no tak je tam (ve výboru, DŠ). Po tom co pan M umřel, jsme z ní udělali i skupináře.*“ vyprávěl mi pan S.

Při prvním pohledu na věkové poměry osady by tak člověk byl v pokušení říci, že zahrádkaření je „*jen pro staré*“ (pan D), avšak není to tak. Z 57 osadníků (na něž je pozemek při pronájmu napsaný) je jich celkem 13 do 40 let, 8 osadníků do 50 let a starších je pak 36. Nejstaršímu členovi osady je v současné době 84 let, nejmladší členice pak 29. Jak z výše napsaných řádků vyplývá, poměr sice vypovídá 21:36 pro starší osadníky, ale nejedná se o rozdíl závratný a ukazuje, že ani mladším generacím není zahrádkaření cizí. (Adresář členů osady 2015) Paní O, která mi říkala, že si zahrádky nejvíce cení právě nyní, kdy je v důchodu a *seděla by doma*, jsem se ptala na věkové poměry v osadě, a zda jí nepřijde, že mladší generace o zahrádky ztrácejí zájem „*Né to určitě né. My tu budeme, dokud nám budou síly stačit, a pak tu bude dcera se zetěm, takže jakmile bychom my nemohli, tak si to oni převezmou. My tady dožijeme, oni budou pokračovat.*“ To mi potvrdil i zeť paní O „*Až dědeček nebude, tak budeme pokračovat no. ... Zachovám to tu jak to je, má to takovej řád, ten se musí dodržovat samozřejmě...*“ Podobně jsem se ptala i paní N, ta mi odpověděla ve stejném smyslu „*...chodí sem i mladý, támhle jsou třeba a támhle. Tam dole taky. Spousta mladých, obměňuje se to. Ono je to dobrý pro děti. ... A to bio je teď moderní, takže ty mladý to bere.*“ Jak vyšlo i z dalších rozhovorů, zahrádkáři se tak „*vymření*“ neobávají. „*Vždycky se najde někdo, koho to tu bude bavit, i když už tady my nebudeme. Moji synové to tu milovali, když byli malí, teď mají zahrádky naproti.*“ (paní M).

11.1.3 Vztahy v osadě a mimo ni

Vztahy mezi zahrádkáři

Ve svém výzkumu jsem se hlouběji zaměřila na vztahy mezi zahrádkáři (i mezi nezahrádkáři, o tom však až níže). Ústřední osobou v tomto ohledu byl (v mé skupině respondentů) před svou smrtí pan M. Každý den, kdy osadu navštívil, „*on neměl na práci nic jinýho než tadytu zahrádku*“ (paní M), sezval svou partu přátel (z našich respondentů např. pan D či paní K) *na kafičko*. Ti přišli se svými hrnečky, se lžičkou kávy a s nějakou laskominou a několik hodin si *partička* povídala. Paní M uvedla, že se pan M na své

přátele každý den vyloženě těšil a mnozí z mých respondentů na jejich posezení dodnes vzpomínají. „...my jsme vždycky s panem M, ten byl důchodce a byl tu každý den, chodili v partě na kafička.“ vzpomíná paní K a pan D také vyprávěl „No dřív jsem se pravidelně vídal s panem M, to jsme takový 2 roky tam pořádali kávové dýchánky, tak tam mě pan M zatáh. On byl takovej komunikativní. Ale byla to zábava. Občas se to tam hrozně pohádalo, někteří se teď schází u I. Ona je taky taková komunikativní. Ty co dal M dohromady, tak tam pokračují. Ale já ne.“ V současné době se o sdružování lidí tedy nejvíce stará paní I, která je velice společenský a hovorný člověk. Osadníci chodí k ní na verandu posedět, vždy jim udělá kávu, a dokážou si povídat celý den. Dle svých slov se paní I pokouší *ty lidi tam dát dohromady*. Také si vyměňují rady, zkušenosti a samozřejmě i úrodu, „*Já pravidelně chodím za paní B pro nějakou radu a poradu. A vyměňujeme si tu se všema úrodu. Já mám hodně tohohle, ona víc toho, tak to čenžnem. To je nejlepší takovýhle výměnný obchody. To by mělo bejt.*“ vyprávěla paní I.

U všech ostatních respondentů jsem se však setkala s přístupem opačným. Na zahrádku chodí nejraději sami, případně s rodinou, a o *družení* s ostatními příliš nestojí. Na zahrádku si od lidí jdou spíše odpočinout. „*No se sousedy mám dobrý vztahy, povykládáme si, když se tu vidíme. ... pořád je tu co dělat, takže žádný zdržování klábosením.*“ vyprávěl s úsměvem pan T. „*Já se tu s nikým moc nebavím, maximálně s tou naší skupinářkou, moc lidí tu neznám. Každě je tu tak jako sám pro sebe.*“ doplňuje paní J. U pana předsedy jsem se pak setkala s nechutí navštěvovat kolonii o víkendech, protože je tu *až moc živo, moc lidí*.

I v osadě se však setkáme se vztahy mezi lidmi ne zrovna idylickými „*Bylo, je a bude. To je neměnný. Takovýto kolečko. Třeba teď mě vadí tenhle pán, dokáže říct něco, co je úplně nesmysl, naprostá hloupost ... a šíří to mezi lidi dál. Lidi ho znají, vědí, jak je, tak se mu to toleruje. To mě teda hrozně vadí.*“ O občasných hádkách mezi osadníky, jež ji navštěvují, mi vyprávěla i paní I. Pan D to shrnul „*Máme 57 zahrádek, to je 57 odlišnejch lidí, každě má nějaký úmysl, nějaký zvyky, to jsou prostě ty vztahy. Mohlo by to být ještě mnohem horší. ... My se tady všichni jako snesem, teda až na výjimky, to jste viděla na schůzi.*“

Zahrádkáři tak v mém výzkumu vycházejí jako většinou přátelští, avšak spíše samotářští lidé, tedy alespoň v kontextu osady. U nikoho jiného než u paní I jsem se nesečkala s „potřebou“ popovídat si a s někým se tu scházet. Paní M zde sice tráví mnoho času se sousedem „odnaproti“, ale to proto, že je to její syn. Rodinné vztahy zahrádka určitě podporuje, zahrádkáři se sice příliš nebaví mezi sebou, avšak s rodinou se tu scházejí téměř všichni. A samozřejmě si sem také zahrádkáři rodinu přivedou, na jejich vlastní zahrádku, pokud o to stojí. Tak se sousedem pana T stal jeho syn a sousedem paní I její bratr. Pokud se však zahrádkáři potkávají, všichni se zdraví, pokud se znají lépe, než jen od vidění, tak prohodí pár slov, avšak každý už chce být na své zahrádce a dělat to, co je potřeba, *protože práce je pořád dost*.

Vztahy mezi zahrádkáři a nezahrádkáři - sousedy

Sousedé zahrádkářské osady, *domkaři*, jak je zahrádkáři nazývají, jsou další skupinou, na kterou jsem svůj výzkum více zaměřila. Zajímalo mě, jak osadu vnímají,

protože z vyprávění osadníků jsem měla za to, že k ní pozitivní vztah nemají. Oba respondenti, jež jsem zastihla, však tvrdili pravý opak. „*Já jsem za ty zahrádky ráda, protože nám tam aspoň nepostaví nějaký vysoký baráky, ze kterých by nám lidi koukali na zahradu. ... Ať si tam pěstují, vždyť je to hezký.*“ řekla mi paní E a obdobně se vyjádřil i pan H, „*My bysme bez zahrádky být taky nemohli, takže je chápeme, že jo. ... Určitě nám tady ta osada nevadí, oni to mají takový hezky udržovaný, lepší než aby tam bylo zarostlý pole, jako je támhle za nima.*“. Když jsem se respondentů ptala, zda by zahrádkářům něco vytkli, paní E uvedla, že by měli odstranit nově vybudovanou branku, která má bránit srnám dostat se do osady, ale zároveň blokuje průchodu kolem kolonie i lidem. Podobně se vyjádřil i pan H, který se bez klíče nemůže dostat zvenku ke svému plotu, avšak více mu vadí občasný kouř, který mu vítr z osady do zahrady zanáší „*Já nevím, jestli tam něco pálí, nebo je to z grilování, ale prostě to občas cejtíme.*“ Paní H také ruší občasná večerní sekání, které se z osady ozývá (zahrádkáři dle řádu nesmějí sekát jen v sobotu odpoledne a celou neděli).

Tento problém je však oboustranný. Paní K mi vyprávěla o problémech, jež zase oni spatřují u domkařů, „*...tadyhlenc ti když si pustí diskotéku ... my máme mít od soboty odpoledne celou neděli klid, že jo, a oni si tam vyřvávají hudbu a sekají. ...oni se vymlouvají, že nemají v tejdnu čas, ale kdyby chtěli, tak by si to určitě nějak naplánovali.*“ Od osadníků jsem se však dozvěděla i o negativních vztazích se sousedy, tedy vyloženě o sporu. Dle slov pana D mají osadníci mezi sousedy „*...největší odpůrkyni, ta si na nás pořád stěžuje. Úplně na všechno. S tou teda určitě dobře nevyházíme.*“ Paní K vyprávěla „*...takhle jsme pálili za tím potůčkem tu vrbu, když jí porazili, bylo to všechno nahlášený, měli jsme to povolený, měli jsme vědra s vodou, kdyby náhodou, ale stejně na nás poslala policajty. Furt musíme kvůli ní něco řešit.*“ Stejně tak se zmíněná paní angažovala v případě černých skládek (viz níže), „*Mě už ani nezdraví...*“ dodává pan předseda. Paní I mi přispěla nejaktuálnějším problémem „*Mě sem před měsícem přivezli takovým tím nákladákem s ramenem obrubníky. Přivezli mi je jako až takhle sem, protože tady není kudy jinudy se sem dostat. No a ona tady na mě začala ječet, že jedinej kus přírody tady ničím. Přitom si to tady byl ten řidič obhlídnout a nepřejel ani kytku, ba ani šneka, že jo, mi to tady i sekáme, tenhle kousek. To ona ale neřeší, že to tu i udržujeme. Vidí jenom to špatný. Já si můžu myslet, co chci, ale jinak držím pusku a krok, to nemá cenu se hádat. Takový lidi jsou všude, šak to znáte.*“

Také se zde zahrádkáři setkali s problémem, že na ně sousedé zavolali ochránce zvířat kvůli tomu, že se domnívali, že srnky, jež do osady rády lezou (ač se jim v tom osadníci snaží všemi způsoby bránit, viz níže), tu osadníci drží násilím a „*že je tu prej mučíme a ubližujeme jim. No chápete to?*“ uvedl mi pan S. „*Že je tady naháníme a trápíme, přitom my je tady nechceme, že jo. I nám zničili plot (zda domkaři nebo ochránce, to osadníci nevědí, DŠ), aby mohly ty chudinky ven. Takže jsme to pak museli platit. No hrozný.*“ doplňuje paní K. „*Viděl tu někdo srnku s krvavým čumákem, ale to jsme jí neudělali my, že jo, to si udělala sama o ten plot, asi jak sem lezla. Ale to jim nevysvětlíte, oni si zavolaj ty zelený a stríhaj nám tu ploty.*“ dodal pan T.

Posledním sousedským problémem, který se však rozšířil až na obecní úřad, jsou černé skládky, o nichž jsme si již základní informace uvedli v kapitole výše. Skládky

vznikají vedle osady, kde je volný prostor ležící ladem (viz obrázek č. 7 níže). Problém „bouří emoce“ jak mezi zahrádkáři samotnými, protože poctiví a pořádní osadníci s vyvážením odpadů mimo osadu razantně nesouhlasí, tak i mezi zahrádkáři a sousedy, zapojení místního úřadu pak vztahy ještě přiosťruje. Hlavní problém je v tom, že skládku vytvořilo jak několik zahrádkářů, tak i kolem bydlících domkařů. Každý má své svědky události a nikdo tak nechce uklízet prostor, jež zanesl „ten druhý“. Pan S k situaci uvedl „...je názor, že to sem vozí zahrádkáři, říkají tedy ty domkaři tzv., my, třeba konkrétně já, jsem kolikrát šel třeba k autu, a vidím, jak ze shora jede někdo s trakařem z těch domků. No a oni zase říkají, že od nás nějaký pán sem vozí zeminu, je to prostě tvrzení proti tvrzení.“ Paní K osadu brání tvrzením, že se zahrádkáři o osadu a její okolí starají, takže „když se někde objeví nějaká skládka, ... tak okamžitě je to na nás, i když nejsme tím zdrojem. Spíš upoutáme tím, že se o něco staráme, a když se najednou objeví hromada, tak je to na nás.“ Přiznává ale, že i jedinci, kteří z osady vyváží, se také najdou „Podala na nás stížnost (paní, jež si na vše stěžuje, DŠ), že viděla někoho, jak vynášel hlínu a někoho z první chatky, jak nese větve. To jsme si nevšimli - on končil, rychle to ořezal a vyhodil. Podala stížnost, takže bylo jednání tady - místní šetření. Samozřejmě jsme viděli, jak přijíždí domkaři s autem a přívěsem, vyhazují živý ploty javory a duby, co mi tady vůbec nemáme... to jsou tvrzení proti tvrzení...“.

Obrázek 7: Spodní část osady Chvalka a okolí s vyznačením místa, kde se objevují černé skládky. (Zdroj: Mapy Google.com)

Vztahy se sousedy však přes všechny problémy hodnotí všichni respondenti pozitivně a stejně tak i mnou oslovení *sousedé* se o zahrádkářích vyjadřovali přátelsky. První odpovědi mých zahrádkářů vždy bylo, že *sousedí jsou tady v pohodě, nemají s námi žádný problémy*. Až při širším rozboru konkrétních problémů jsem se dozvěděla, že nějaké neshody zahrádkáři se sousedy přece jen mají, ale z rozhovorů jasně vyplývá, že je nepovažují za tak důležité a spíše si cení toho, že je většina sousedů nekonfliktní. „... ona je tu naštěstí jediná, která by nás nejradši co nejrychleji spakovala.“ uvedla paní L o *problémové paní*.

11.1.4 Zahrádkáři a bezdomovci, zloději a narkomani

V minulosti museli zahrádkáři osady Chvalka řešit mnoho problémů s bezdomovci. Ti se usídlovali buď v malém lesíku poblíž spodní části osady (viz obrázek č. 7 výše), nebo dříve v chatkách, které zbyly ze zrušené sousední osady (zmínily jsme výše). V dokumentu *Hodnocení činnosti výboru ZO v období od 27. 3. 2014 – 7. 4. 2015*, jež mi poslal pan předseda, jsem se o pokroku v této věci dočetla následující: *Pro snížení*

vníkání bezdomovců a kriminálně závadových osob do naší osady byly průběžně ve spolupráci s Městskou Policií prováděny kontroly okolí ve spodní části osady, dále odstranění přístřešku bezdomovců a v jeho okolí černých skládek. Avšak, především mimo sezónu, v zimních měsících, počet bezdomovců, jež v zahrádkářské kolonii přespávají, případně chatky i vykrádají, narůstá.

Osada má se zloději problémy téměř pořád. Každý můj respondent měl chatičku vykradenou minimálně jednou, avšak setkala jsem se i s respondentem, který byl vykraden již 3x (pan D, jehož vykradli dvakrát, mi toto sdělení komentoval překvapeným „*Ale to není možný, vždyť tady lidi byli vykradení i mnohem vícrát, to jste vážně slyšela třikrát nejvíc?*“). Z mých respondentů zažila třikrát vykradení paní M a na jedno z nich vzpomíná dodnes *s husí kůží. „To druhý, to byli asi lidi, kterým šlo o přežití, nebo nevím co, soused měl vařič v kufru, my jsme ho měli bez kufru, a ty zloději ukradli jen ten v kufru. Nám tu pak ukradli vařák manželův, spacáky, deky a tak. Co potřebovali, to si prostě vzali. A úplně mě nejvíc dostal, že si myslel, že tam máme víno, ale my jsme měli jen v lahvi od vína rybízový sirup a ono ho to rozčílilo né, takže to tam všechno vylil, takže já jsem tam přišla a v první chvíli jsem myslela, že to je krev, to byl hrozný šok. A ještě mi vyhrabal takový nějaký prádlo jako hadry, nějaký tričko tam bylo, a to bylo všechno od toho rybízu, to bylo hrozný, to jsem se opravdu lekla, že tam je někdo mrtvej.“*

I ostatní respondenti mi vyprávěli různé historky z jejich loupeže. Pan T dokonce popisoval *nájezdy zlodějů, „To bylo dycky na jaře a ještě na podzim. Vykrádali jednu část, pak spodek.“* Pana D pak zloděj vykradl i ve chvíli, když na zahrádce byl a plel záhon. *„Prostě mi vlez do chaty, já to neslyšel, čmajznul mi peněženku a mobil a zase utek. Ten na tý první zahrádce ho viděl, jak u něj přelejzal plot, když ode mě utíkal. Od té doby si tu chatu zamykám, i když jsem tady.“* Tato příhoda se stala před 2 lety, sama jsem se incidentu okrajově zúčastnila. Jelikož je pan D soused paní L z paneláku, příběhl na zahrádku paní L, kde jsem se v tu chvíli nacházela a volali jsme mu policii. Pro osadu to byla událost, která způsobila hromadné zamykání chatek i v průběhu návštěvy osady.

Problém však měli zahrádkáři i s obyvateli opuštěného domu, který s osadou přímo sousedí. *„Ono to patří nějakému Čiňanovi, kterej byl z ČR vyhoštěnej a teď je tam teda prázdný. Takže to obsadili feťáci, bezdomovci a udělali tam z toho takovej squat. V tý době se tu taky kradlo hrozně moc, to jsem se tu večer bála, když jsem tu někdy zůstala sama. Pak je našťestí policajti vyházeli. No ale pořád je to tam prázdný a asi bude dál, dokud to neshnije.“* popisovala paní B. Dům, jež svým moderním proskleným vzhledem naprosto vybočuje, je tak nyní opět volný. Co s ním bude dál, osadníci nevědí, avšak stěžovali si mi na něj v rozhovoru i oba sousedé, problém tak netrápí jen zahrádkáře.

Jak je z předchozích odstavců zřejmé, zahrádkáři se v osadě potýkají s mnoha problémy, avšak chuť zahradničit jim to neubírá. Když jim zloděj ukradne sekačku, většinou nějakou starší, protože osadníci se zloději počítají a nové drahé věci v chatce většinou nenechávají, politují ji a seženou si třeba na inzerát novou. Zde by se dalo poukázat na dobrovolnou skromnost Hany Librové (viz výše), zahrádkáři dle mého názoru však *záměrně* dobrovolně skromní nejsou, ke skromnosti, jež v chatkách či v jejich „pracovním oděvu“ spatřujeme, jsou nuceni praktičností. *„Nebudu si sem dávat přece novou sekačku, aby mi jí ukradli, že jo, tak mám tuhle herku.“* říká zeť paní O, který se jí

o sekání stará. Setkala jsem se však i s respondenty, kteří nové sekačky (či jiné přístroje) mají. Ti *se jen modlí, aby je nikdo nevykradl, doufají, že se jim zloděj vyhne*, případně mají chatku pojištěnou a doufají, že by jim případně pojišťovna ztrátu uhradila. Zmínila jsem se o pracovním oblečení zahrádkářů, to proto, že většina z nich, když na zahrádku přijde, tak se převlékne „z civilu do těchhle hadrů“ ukazuje paní J. Rovněž při rozhovoru s panem předsedou jsem se se změnou oblečení setkala. O záměrné dobrovolné skromnosti respondentů by mohla vypovídat absence elektřiny v osadě (o níž se před několika lety jednalo a sami zahrádkáři si jí většinovým hlasováním zvolili), o té si však povíme až dále.

11.1.5 Hodnoty zahrádkářů

V mém výzkumu mě dále zajímalo, co považují osadníci za pozitiva a negativa osady, tedy na čem jim v osadě záleží. Dostalo se mi mnoha různých odpovědí, převážná většina z nich však byla pozitivních, negativa zahrádkáři hledali většinou marně. Uvedme si pro představu následující kladně hodnocené stránky osady Chvalka. Pan Z jako hlavní pozitivum osady uvádí „*Když se tady člověk rozhlídne, tak nevidím žádnou zástavbu, jenom zeleň, maximálně rodinný domek, jinak je to prostě všechno obklopený zelení, prostě příroda.*“ Další pozitivum osady, jež mi uvedlo hned několik respondentů je její opečovávaný vzhled, „*...je vidět, že se tu o to ty lidi staraj...*“ říká paní O, „*...výbor hlídá, aby to tu nějak vypadalo...*“ říká zase pan D. Mezi klady osady pak najdeme také její finanční nenáročnost, možnost být na čerstvém vzduchu, možnost pěstovat, mít kam chodit s dětmi atd. Negativ respondenti příliš mnoho vyjmenovat nedokázali, paní K například uvedla některé mezilidské vztahy, jak mezi osadníky, tak i s paní ze sousedství, pan T uvedl, že negativem jsou někteří osadníci, kteří se o svou zahrádku nestarají, paní I pak uvádí srnky a bažanty, kteří jí žerou úrodu, pan R si stěžoval na slimáky a paní M na zloděje. Pan Z jako negativum uvedl hluk, který sem při *nesprávném* větru doléhá z nedalekých dálnic.

Zajímavé je největší pozitivum osady uvedené panem S, protože u paní L se jedná o největší negativum – jedná se o absenci elektřiny v osadě. Pan S uvádí „*Je tu díky tomu klid, nevyřvává tu televize a dvacet rádií, takový trampský prostředí. Já jsem za to rád.*“ Paní L však říká „*Ta mi tu chybí (elektřina, DŠ), chtěla bych tu mít lednici a varnou konev, jo a mixér na frapíčko (druh ledové kávy, DŠ). No a samozřejmě světlo, když se začne brzo stmívat, tak nám tu fakt chybí.*“ O elektřině v osadě jsem se bavila se všemi respondenty, většina z nich, především ti starší, je s její absencí zde smířena, nevadí jim to, případně to stejně jako pan S považují za pozitivum. Mladší respondenti se však o elektřině vyjadřují spíše opačně, jako paní L, v osadě jí postrádají (především kvůli možnosti si po večerech rozsvítit světla, protože osada není nijak osvětlena). Pan předseda pak uvádí „*Kdyby tady byla elektřina, tak je to můj konec, to bych už domů nejezdil, to bych tu přespával. Z hlediska bezpečnosti bych ji tu ale zavedl. Dát sem světla s pohybovými čidly a už by se tu tolik nekradlo.*“

Jak jsem uvedla již výše, absence elektřiny v osadě je *záměrná*. Před několika lety se o zavedení elektřiny osada jako celek rozhodovala, avšak návrh většinou přijat nebyl. Považují tedy zahrádkáře v tomto ohledu, dle Librové, za dobrovolně a záměrně skromné.

Elektrinu zde k životu nepotřebují, tak zde není. Pokud si potřebují svítit, použijí nejčastěji svíčky, či pochodně, v případě mladších osadníků elektrické lucerny na baterie.

Přesuňme se však již k hodnotám, o nichž jsme si řekli v jedné z kapitol teoretické části. U zahrádkářů se nesetkáváme s materialistickými potřebami, které by si na zahrádce uspokojovali. Žádného z nich netrápí hlad, nebo potřeba utíkat na zahrádku do bezpečí. Všichni respondenti naopak *opěvují* právě postmateriální aspekty zahrádkaření – krásu přírody, seberealizaci, jež jim zahrádka umožňuje, kvalitu vypěstovaných potravin apod. Většina respondentů se pak na své zahrádce chová více méně environmentálně, uvedme si však, že motivací k tomuto jejich chování (kdy nehnojí chemickými hnojivy, omezují postřiky, používají kompost apod.), nevede (ve většině případů) zájem o ochranu životního prostředí, ale nutnost/praktičnost (např. v případě kompostu, kdy zahrádkáři nemají odpad kam jinam dávat a zároveň se dá později použít jako hnojivo), či touha po zdravějších potravinách. Ekologické chování zahrádkářů tak většinou není záměrné vzhledem k ochraně životního prostředí, za to se dá považovat např. postupování výboru proti chemickým hubitelům plevele (to je motivováno jak vzhledem, tak právě i *drastičností vůči přírodě*, jak mi řekl pan S), či úklid jezírka, z něž zahrádkáři čerpají vodu i jeho okolí, který bývá prováděn na brigádách. Zahrádkáři jako celek tak na zahrádkách uspokojují své postmateriální hodnoty a i když většinou nezáměrně, pomáhají tak i svému životnímu prostředí.

Shrnutí

Zahrádkáři jsou velice různorodá skupina, která se liší nejen věkem, ale i třeba postavením ve společnosti. Mezi mými respondenty najdeme mnoho lidí v důchodu, ale také maminku na mateřské dovolené, ředitele firmy, vysokoškolského profesora, úspěšnou podnikatelku, státního úředníka či třeba zahradníka. Každý si však na zahrádce najde přesně to, co ho baví, uspokojuje, co mu „něco“ dává. Ať už je to odpočinek po práci, domácí potraviny, čas strávený s vnoučaty, opálení, popovídání si s přáteli, plodně strávený čas v důchodu, či prostě jen pobyt na čerstvém vzduchu pro děti. Pro lidi je tak zahrádka skvělým místem, kde se můžou realizovat, místem, kde mohou dělat něco záslužného, z čeho mají radost a i užítky, místem, které jim ukazuje přírodní procesy „real-time“ a tak je i touto formou potěšení vzdělává. Mezilidské vztahy zde také vidíme v mnoha různých obdobách, zahrádky tak rozvíjejí i sociální stránku člověka a dávají mu prostor, kde se může scházet s mnoha různými lidmi, ať už s rodinou, sousedy, či přáteli. Pro lidský pilíř udržitelného rozvoje jsou tak zahrádkové osady jasným přínosem.

11.2 Zahrádkáři a příroda

11.2.1 Vztah k přírodě venku a k přírodě na zahrádce

Zahrádkáři považují osadu za součást přírody (jako protiklad k městu, do něhož však zařazují např. i parky, i když se také jedná o „přírodu“), kterou rádi a často navštěvují. I zde se mi však ukázaly dva druhy zahrádkářů, první z nich má odlišný pohled na zahrádku a na okolní přírodu, vystihuje ho potřeba chození do přírody i mimo ni, zahrádka tak potřebu přírody zcela neuspokojuje. Paní M uvedla „*S manželem jsme chodili na výlety ven. Ta zahrádka to je něco úplně jinýho, tady je to takový ten všední*

den, ale že bych celý rok nešla nikam jinam to né.“. Naopak například pan S uvedl, že mu zahrádka stačí, že nikam jinam chodit nepotřebuje, i když dříve prý na výlety také občas s přáteli chodil. Většina respondentů však v přírodě tráví nejvíc času právě na zahrádce, avšak občas *vyrazí i někam ven*, ať už na kolo, jako pan Z, nebo do ZOO jako manželé J. Paní N a paní K pak ještě chodí velice často na procházky do přírody se svými psy. Jak tedy vidíme, příroda je pro zahrádkáře důležitou součástí života a to ať už jako divoké lesy, nebo zahrádka *za humny*.

Vztah k přírodě – upravená, neupravená

Zahrádkáři rozdělují přírodu podle upravenosti, např. vysoká tráva je na zahrádce vyloženě znechucuje. Vnímají rozdíl mezi zahrádkou, která má být upravená a vnější přírodou, která je mnohdy zarostlá a leckdy i brána jako nehostinná. Tento kontrast se pak ukázal především na srovnávání s pozemkem, jež leží vedle osady a *nic tam není, nikdo se o to proto nestará*, respondent D uvedl, že *„je to tam úplná divočina a pořád nám odtamtud fouká vítr plevely“*. Najdeme zde jen vysoké lány trávy, šípkové keře, náletové dřeviny a mnoho divokých zvířat (srn, zajíců, bažantů a koroptví). V kolonii by nikdo s touhou po permakulturní zahrádce nevydržel dlouho, neupravené zahrádky jsou velice rychle řešeny výborem osady a pokud jejich nájemce nezjedná nápravu, či pravidla porušuje často, musí osadu opustit. Výbor tak několikrát ročně chodí a jednotlivé zahrádky kontrolují vedoucí skupin, pod něž zahrádka spadá. Poslední kontrola probíhala v dubnu 2015: *Kontrola osady probíhala za účelem jednoho pohledu na její stav v jeden okamžik, aby bylo možno při další kontrole hodnotit změny, které byly provedeny*. Uvádí dokument *Hodnocení činnosti výboru ZO v období od 27. 3. 2014 – 7. 4. 2015*, jehož část věnující se kontrole zahrádek nalezneme v příloze práce (pro představu je zde uvedena kontrola jen několika zahrádek, ne všech 57).

Pro zahrádkáře je tak upravená příroda přítelem, avšak nepřítel v podobě divokých plevelů a škůdců musí být vymýcen. A tak se dostáváme také ke vztahu zahrádkářů k návštěvníkům jejich zahrad, zvířatům.

Vztah k přírodě – zvířata na návštěvě

Při mém zkoumání jsem s každým respondentem diskutovala o zvířatech, jež jeho zahrádku navštěvují a dozvěděla jsem se tak, že zahrádkáři mají ke zvířatům (až na několik výjimek, viz níže) velmi vřelý, přátelský vztah. *„Mám tu ještěřičky, holky jsou do hněda a kluci hráškově zelený. Slepýši tady jsou, ptáčkové, sýkorky.*“ vypráví paní B a pak pan S doplňuje *„Támhle na stromě mám pro ptáčky budku, tam mám tak třikrát za sezónu mladý sýkorky, já si to fotím, ale stejně mi vždy frknou, takže odlítat je nevidím. Tam nahoře na střeše máme rodinu kosáků, teď jsou tam místo nich vrabčáci.*“ Leckdy mají zahrádkáři ke svým zvířatům, co na zahrádce bydlí s nimi hluboký vztah. Respondentka L mi v průběhu rozhovoru vyprávěla o ještěrce, která se spolu s ní vždy opaluje na verandě. Při procházení po zahrádce jsme však nejspíše tuto ještěrku zahlédly utopenou v okrasném jezírku ve vstupní části zahrádky. Respondentka projevila opravdovou lítost nad ztrátou zvířecího přítele a ještěrku odnesla do „pohřební části“ zahrádky, kde mají pomníčky potkaní mazlíčci respondentčiných dětí. Většina respondentů má pak na zahrádce minimálně krmítko pro ptáčky *„Támhle máme petku*

s dírou, jako krmítko, to jim stačí.“ vypráví pan Z. *„Dětem jsem udělal támhleto krmítko, tak si tu občas potichu všichni sedneme, tedy když je tu klid a sousedi třeba negrilujou, no a čekáme, kdo se přiletí najíst. Ta starší už takhle pozná třeba sýkorky.*“ dodává pan J.

S přílišnou vřelostí se však v osadě nesetkávají srnky, o kterých jsme se již zmínili výše. *„Pak jsou tu také srny, ale ty tedy moc rádi nemáme.*“ uvedl pan S, který mi dál vyprávěl, že nikdo neví, jak se srnky do osady dostávají. *„Když na nás poštvají ty ochránce, tak jsme pak nastříkali ploty takovou tou pěnou proti okusu, ale pořád tu byly. Tak jsme zvýšili ploty tam, co jsme mysleli, že sem skáčou. To taky nepomohlo. Nakonec se zjistilo, že asi tedy podlezou pod takovýmhle (ukazuje asi 20cm, DŠ) plotem. To podleze takovej malej pes, nechápu, jak se tam vejde srna s nohama jak žirafa.*“ Samotná přítomnost srnek by zahrádkářům nevadila, přece jen, nejedná se o nebezpečná zvířata, ovšem srnky v osadě *„řádí jak černá ruka“*, uvedla paní L. Většina mých respondentů se už s přítomností srnky na svém záhonku setkala. *„Mě toho sice tolik nezničily, ale tady vedle... Mě sežraly akorát, kam dosáhly, pár pupenů na stromech a tulipány jim chutnaly, protože ty první lezou z jara a jsou sladký.*“ vyprávěla paní K. *„My jsme tu teda jen chvíli, ale už nám tu ožraly srnky sazeničky, co jsme vysadili minulý týden. Dokonce tu byly kopytka v záhonech. No je to sice hezký, že tu je taková divoká příroda (smích), ale srnky jsem tu teda opravdu nečekal.*“ dodal pan Z. Zajímavou zkušenost má se srnkami i paní I *„... vídám je tu, ony jsou takový ochočený, před měsícem tady byla u nás, když jsme si tu dávali kafe. Stála 2 metry od psa, koukali na sebe a nic No je těžký s nima no, třeba udělat tady pětimetrovej plot, aby sem nemohly? ... sežraly mi tady všechny kytky, růže mi ožraly, jsem se modlila, abych měla aspoň jednu růžičku... Ale tak taky mají nárok se najíst holky jedny.*“

Opravdu vyloženě negativní vztah mají zahrádkáři jen ke slimákům. Paní N vyprávěla *„Tady nahoře nad námi je to nesekaný. To jsou po večerech hrozný invaze. Jakmile to navlhne.*“ Během výzkumu jsem se setkala u každého respondenta s jinou metodou *boje proti nenáviděným plžům*. U více respondentů jsem se setkala s použitím „chemické zbraně“, granulátu, který slimáky zabíjí, nebo rovnou rozpouští, paní L pak vyprávěla, že na granulát přešla poté, co jí přestalo bavit ty desítky slimáků denně solit (sůl je také rozpouští). U pana D a paní O jsem se pak setkala s nedůvěrou v granulát, který však i přesto používají *„Já je nemám rád (ty granule, DŠ), protože nevím, co v nich je. Slimák je sežere a chcípne, bůhví, co to dělá s půdou.*“ uvedl pan D a podobně hovořila i paní O *„Oni se potom ty slimáci úplně roztečou. Vlastně zmizí jakoby no. No nevím no, snad to neškodí tý zemi. Snad v tom není zase tak velký množství toho jedu, aby to škodilo.*“ Častější je však u mých respondentů použití „hrubé síly“ – paní K slimáky nožem púlí, paní B motyčkou překopává, nebo zašlapuje (s touto metodou jsem se seznámila během zúčastněného pozorování na zahrádce paní B, kdy jsme slimáky zneškodňovaly, já jsem zvolila metodu sběru do kýble a vyhazování do potoka vedle osady), pan T slimáky sbírá do kýble s jarem. Paní M kolem důležitých plodin rozmístí uje rozdrčené skořápky vajíček, přes které se prý většina slimáků nedostane, pokud na to ale náhodou zapomene, *„není tam nic, vůbec nic, to stačí koupit si sazeničky salátů, večer na to zapomenout, ráno přijít a už tu nic není.*“ Při vyprávění jejich metod se většina

zahrádkářů tvářila provinile, či se rovnou odpovědi snažili vyhnout, paní M mě dokonce požádala o vypnutí diktafonu, když mi vyprávěla, jak se slimáky bojoval její manžel, z toho usuzuji, že zabíjet tyto živé tvory jim není příjemné, ale zahrádka je pro ně *prostě přednější* a pro její ochranu se tedy obětují.

Abychom však kapitolu věnovanou zvířatům v osadě (což je jedno z uvedených pozitiv všech osad) nekončili negativně, ráda bych zde uvedla přímou zkušenost, která se mi stala, když jsem čekala na paní B u její zahrádky, než přijde na domluvený rozhovor. V síti proti škůdcům jsem v průběhu čekání objevila zamotaného ptáčka – živého. Jelikož v té době byl zrovna pan R na své zahrádce, doběhla jsem pro něj, vzali jsme nůžky a ptáčka se jali zachraňovat. V průběhu *akce* dorazila paní B a zapojil se radami i pan D, jenž šel kolem. Ptáčka se podařilo zachránit, a když jsme ho vypouštěli, spřízněnost mezi přítomnými zahrádkáři byla téměř hmatatelná. Láska ke zvířatům tak jistě doprovází pozitivní vztah zahrádkářů k přírodě. (Příloha č. 13)

Osobní vztah zahrádkářů k přírodě

V teoretické části jsme uvedli teorii Jana Krajhanzla o vztahu lidí k přírodě a zároveň jsme zde poukázali na to, jak se teorie vztahuje k zahrádkářům. Z výzkumu jsem následně zjistila, že zahrádkáři vnímají odlišně přírodu v osadě a přírodu mimo osadu. Na zahrádce má vše svůj řád a zahrádkář obětuje mnoho sil, aby dosáhl své představy *ideální zahrádky*, přírodu mimo osadu však zahrádkáři chápou *volněji*. Nemají potřebu ji upravovat k obrazu svému a obdivují na ní leckdy právě její divokost. Pan R pak častěji než na zahrádku míří do přírody „*mimo civilizaci*“ (čímž se odlišuje od ostatních zahrádkářů), pokud bychom k němu vztáhli charakteristiky vztahu k přírodě, jak je uvádí Krajhanzl, pak je jeho vztah k přírodě *nejhlubší* z mých respondentů (jelikož také jako jediný všechny Krajhanzlovi charakteristiky splňuje, byl zvolen jako ukázkový případ v této kapitole). Usuzuji tak proto, že pan R se v přírodě snaží pobývat co nejdéle (viz. Krajhanzl - potřeba kontaktu s přírodou) – zaměstnání zvolil takové, které to dovoluje a každý volný víkend tráví na výletech (s přáteli, kteří mají zájem o přírodu stejný, jezdí nejčastěji do hor, na místa, která nejsou turisticky příliš navštěvovaná, protože o společnost dalších lidí nestojí). Pan R se také *specializuje* na přežití v přírodě, jedná se o další jeho koníček, a do hor jezdí se sněžnicemi v zimním období, což vypovídá o jeho schopnostech pro kontakt s přírodou. (Krajhanzl) Pan R je také velice environmentálně senzitivní (viz Krajhanzl), do přírody jezdí kvůli jejím *všedním krásám* a přiváží si mnoho fotografií i naprostých maličkostí. Pan R se také aktivně zajímá o ekologii, třídí odpad, na zahrádce má kompost na posekanou trávu a plevel, *stará se jak neškodit a jak pomáhat* (viz Krajhanzl – environmentální vědomí). Postoj pana R k přírodě je tak dle mého názoru partnerský až ochranný.

Všechny tyto charakteristiky lze u mých respondentů porovnávat. Jelikož však je pan R mezi nimi naprostým unikátem, zjistila jsem, že ostatní zahrádkáře nelze klasifikovat tak *jednoduše*. Většina z nich např. na zahrádku nechodí, když není vhodné počasí, nemají znalosti o přežití v přírodě, kompost nemají z ekologických, ale praktických důvodů, chemii nepoužívají též z ekologických důvodů, ale kvůli zdravotní nezávadnosti plodin apod. Je tedy možné srovnávat, jakou měrou se do jednotlivých

charakteristik zahrádkáři hodí a následně je porovnávat, avšak není možné pomocí všech pěti charakteristik *popsat a srovnat jejich osobní vztah k přírodě*. (Krajhanzl 2010; 255)

11.2.2 Pěstování na zahrádce

Jak už jsme řekli výše, většina respondentů na své zahrádce něco pěstuje. Pro některé z nich je dokonce pěstování na zahrádce nejdůležitější a je jejich důvodem, proč zahrádku mají. Jelikož se dle Kellera jedná v případě samozásobitelství o velký přínos společnosti, o pěstování jsem se ve svém výzkumu zajímala nejvíce. V první řadě si tedy řekněme, proč vůbec zahrádkáři pěstují.

Proč?

Zajímalo mě, proč si respondenti raději zeleninu, jež leckdy složitě pěstují (musejí jí chodit denně zalévat, hnojit, případně ošetřovat proti škůdcům...), nekoupí v obchodě. Vždy po položení otázky jsem se setkala s nevěřícím pohledem, který říkal „to to snad není jasné?“. Avšak dozvěděla jsem se tak mnoho zajímavých poznatků. Mladí respondenti, pan Z a pan J, kteří mají malé děti, pěstují *potraviny zdravější*, než by mohli koupit („*Myslím ty normální, bio nekupujeme, to je moc drahý.*“ uvedl pan J). Docílí toho tím, že nepoužívají žádná chemická hnojiva, ani potraviny nestříkají postřiky proti škůdcům (o přístupu dalších zahrádkářů k chemii v zahrádce později). Zahrádkáři, jež na zahrádce hlídají vnučata, jako pan S nebo paní K, pěstují mimo dalšího hlavně potraviny, které dětem chutnají a mohou si je tak v průběhu návštěvy zahrádky *ozobávat*, jedná se hlavně o jahody a maliny, rybíz, hrášek apod. Téměř všichni respondenti také zdůrazňovali, že mají *opravdu radost, když jim něco vyroste*, někteří to dokonce uvedli jako hlavní důvod, proč něco pěstují. „*To, že vaší zásluhou jí rodina rajskej salát z vašich rajčat, vaší cibule, to je prostě úžasný, to na tom pěstování zbožňuju. Když to roste, jeden den je to v zemi a druhý den už ne a další den na talíři.*“ uvedla paní I. Dalším významným důvodem k pěstování vlastních potravin je pro zahrádkáře jejich chuť „*No když se to vypěstuje, tak to nějak lepší chutná.*“ říká paní O. Paní L o svých rajčatech pak přímo básní „*Ta chuť, to je úplně nesrovnatelný, já rajčata kupuju pořád, protože je jíme doma hodně, ale to hned každý pozná, že tyhle jsou odsud. Oni i mnohem víc voní.*“ Podobný, avšak odlišný důvod, proč pěstuje, mi uvedl pan D „*To co si člověk vypěstuje, to si sklídí, když je to zralý. Když si to koupíte, tak to sbírají zelený a pak to dozrává v bednách, to chutná úplně jinak. Mají celý trsy rajčat červený, toho člověk na zahrádce nikdy nedocílí, že jo, ten utrhne tady jedno červený, tamhle druhý. Oni prostě pěstujou ty komerční rajčata, který mají jiný vlastnosti. Ne na chuť, ale rajčata aby vydržely dlouho skladovaný a nemačkaly se. Mají úplně jiný parametry.*“

Jak mi zdůraznil pan S, zahrádkáři nepěstují na farmářské trhy, ale pro sebe, když mají něčeho přebytek, rozdají to rodině nebo přátelům. Paní B ze své obrovské úrody malin, kdy každý druhý den sklídí přes kilogram, vyrábí marmelády pro celou rodinu, paní O pak v minulém roce sklídila ve skleníku přes 200 okurek a rozdávala je *na setkání tomu, kdo měl zájem*. Někteří zahrádkáři pak jako další důvod k pěstování uvádějí, že je to levnější, než v obchodě. V tomto názoru se však respondenti rozcházejí, paní I uvádí „*Myslím, že levnější to jako není, protože přece jen dost se do toho dává, i do toho pěstování, jako sazeničky třeba, i práce, ale zase na druhou stranu je to zdravý a máme z*

toho užítky, ale nemůžu říct, že by to bylo lacinější. No možná teď, když jsem viděla, že jsou v obchodě jahody asi za 90 korun, no tak to si je tady seberu levněji.“ Paní M pak uvádí, že pěstování je určitě levnější, „Mě to stojí jen ten čas, že jo. Já sem teď jedu zadarmo na lítačku a jsem tady na vzduchu.“ Pan T má ale opačný názor „Člověk vypěstuje málo a to stačí. V obchodě to teda bylo asi i levnější, ale tady to prostě líp chutná. ... No platím sazenice, hnojivo, pak taky tím strávím dost času, ono se to pak nasčítá.“ Dle paní K v ceně výpěstků a kupovaných potravin rozdíl není „No, já bych řekla, že to vyjde tak na stejno. Stejně musíte nějaký opory pro ty rajský koupit, takový ty prvotní sazenice, pak nejhorší jsou ty ochranný sítě proti těm škůdcům - ptákům a podobně.“ Odpovědi respondentů se liší především proto, že někteří do ceny jejich výpěstků počítají i svůj čas, jiní pak říkají, že by stejně seděli a koukali, tak místo toho radši pěstují a svůj čas tak nezpeněžují. Pro jednu skupinu je tak úroda ze zahrádky dražší než v obchodě, pro druhé však rozhodně výhodnější. Proto si pan T většinu zeleniny kupuje, avšak ne všechnu „...bio si pěstujeme, to je v obchodě o dost dražší a člověk ani neví, jestli to vážně bio je.“

Jak?

Co bio ale pro zahrádkáře znamená? Z mého zkoumání vychází, že bio neznamená jen a výlučně bez chemie, ale i s chemií, protože zahrádkáři vědí, co přesně tam dávají. Pan T na svém záhonku používá chemická hnojiva, „...ze začátku jsme dávali koňskej hnůj, slámu, protože tady byl vodovodní řád, kterej nám obrátili a je tady samej jíl, těžká zem, tak se to muselo kypřit, teď mám ale koupený hnojiva – slepičince, koňskej, to jsou takový granule a pak speciální hnojivo rajčatům, okurkám, salátům.“, i přes to však své výpěstky považuje za bio, tedy zdravější. Stejně tak pan D, který říká „Hnojím kompostem a cereritem, to je kombinovaný hnojivo. Potom ještě Crystalon, to je rozpustný hnojivo. To je všechno na podporu půdy, aby ty rostliny líp rostly. Ten cererit to jsou hrudky a to se rozpouští v zemi 3 měsíce. A Crystalon se rozpustí ve vodě a tím se zalívá. Jsou toho různé druhy, já používám na plod a květ. Ty mají hodně draslíku a podporují kvetení a víc plodů, aby to mělo. Používám to ale teda střídě.“

Většina ostatních respondentů je však přísnější, na svých zahrádkách hnojí nejčastěji kompostem, o němž si více řekneme níže, případně pak koňským nebo kravským hnojem (paní B uvedla „Občas mi sem dovezou koňskej hnůj z Xaverova, ale radši bych kravskej, ten je lepší ... nikde ho tu ale neseženete...“). Pan S na adresu chemických hnojiv uvádí „Naprostě vůbec žádnou chemii nepoužíváme. Maximálně hnůj, kravský nebo od koní, vpravit do půdy.“, paní O pak používá především slepičince (které si vozí z venkova), ale když nejsou k dispozici, hnojí jahody i speciálním hnojivem. Paní K si pak zcela vystačí s kompostem a paní I uvádí „No snažíme se používat biologický (hnojiva, DŠ), protože jak tu mám toho pejska, tak já tomu moc nevěřím tý chemii. Snažíme se to bio no.“ Zahrádkáři tedy většinou pěstují bez chemických hnojiv, je to proto, že si myslí, že potraviny jsou pak zdravější a „přece nebudu podvádět“ směla se paní L, „to si to rovnou můžu koupit v obchodě.“

Chemii však většina zahrádkářů na zahrádce používá proti škůdcům, jako paní B „To mám támhle tu meruňku, ta už je asi třetí, ale zase mi umírá no. Zrezne to a nevyroste. Šíří se to tady hodně no, jde to na višně, meruňky, sousedi to mají taky. To je jako houba.

Postřiky na to jsou, ale nepomohly. Jakože tu chemii nepoužívám, tak na tohle jsem musela.“ Zeť paní O také chemii používá na ochranu před škůdci „Já to teda nerad používám, ale jsou tady živočichové a plísně, který holt když to neudělám, tak to přilítne od souseda a všechno je zbytečný.“ Pan předseda postřiky používá na mšice, které mu ničí růže „Z té chemie používám postřik na růže na mšice, protože přirozeného predátora nemají, jinak bych o ty růže přišel, ony jdou do květů.“ Zde je však výjimkou pan T, který chemické postřiky nepoužívá vůbec, „No to nemůžu používat, mám tady vnučata, tak to nerad dělám.“. Téměř všichni respondenti však uvedli, že i když chemii proti škůdcům užívají, snaží se jí vyhýbat co nejvíce a když už musí, pokoušejí se používat jí co nejmíň. „Ono to škodí třeba i dalším zvířatům, ty chemie, že jo, třeba ptáčkům a ještěrkám, takže to omezuju, nepoužívám to, když fakt nemusím. Ted' mi nějaký broučci žerou narcisy, ale tak to nechám bejt.“ říká paní N.

Pro shrnutí předchozích odstavců si uvedme, že hlavními důvody, proč zahrádkáři pěstují, je radost, jež pociťují, když jim rostliny plodí („...prostě ten pocit, ta radost z toho, že vám něco vyroste vlastní zásluhou...“ říká pan S), dále pak kvalita potravin, která je s kupovanými nesrovnatelná (paní B popisuje kupované brambory jako „prostě hmusný, plesnivý, nestojí za to, má to uvnitř hnilobu, hnuj je to.“). Dále je pro ně prioritní, že jimi vypěstované potraviny jsou zdravější, protože přesně vědí, čím hnojí, příp. co na ně stříkají (paní M uvádí „Ta naše je určitě zdravější (zelenina, DŠ). A když byla nejmenší vnučka miminko, tak ta měla mrkvičku jen od nás, ale to byl ještě i manžel, takže to ty mrkvičky byly kvanta, ..., pro ty děti je ta čerstvá zelenina úžasná. Ale ted' už je velká, tak už jí kupovanou. Toho se zase nebojíme.“). A v neposlední řadě je pěstování pro některé z nich koníčkem, nejlepším způsobem, jak chtějí trávit svůj volný čas (pan D říká „Doma bych seděl u televize, tam jsem na vzduchu, skoro nic mě to nestojí a ještě mi tam něco i vyrostě, ...“).

Kompost, mana zahrádky

Jak jsem poukázala již výše, téměř všichni zahrádkáři mají na zahrádce svůj vlastní kompost, kterým hnojí své záhonky. Pokud ho náhodou někdo nemá, po přijetí nového osadního řádu příští rok, který stanoví povinnost kompost mít, si ho bude muset zřídit. Toto pravidlo chtějí členové výboru do řádu přidat také kvůli tomu, aby lidé z vnějšku osady nemohli poukazovat na to, že zahrádkáři nemají kam dávat odpad a tak ho vyváží ven. Pan S říká „Chceme, aby prostě ty lidi dávali všechno zelený, co jim zbyde na kompost. Bude na to i kontrola.“ Toto jednání osady, kdy jsou schopni na místě většinu odpadů dále zpracovat je z hlediska ochrany životního prostředí velice důležité, stejně tak prostředí zahrádkáři přispívají i tím, že nepoužívají na svých zahrádkách chemii (většinou). Pan předseda říká „Když člověk nechce mít na své parcele chemii, tak se musí snažit mít komposty, třeba i 10 let kompost, který se stále přehazuje, nedává se tam nový bioodpad, prostě jich mít více. Ta kvalita toho humusu bez semen plevelů, to jsou pak nádherné ty rostliny.“ Paní K, která má spotřebu kompostu větší, než kolik ho zahrádka vyprodukuje (a to si na kompost nosí i biologický odpad z domova), dokonce navštěvuje počernickou kompostárnu, kde si kompost kupuje (jako obyvatelka Horních Počernic má každý rok nárok na 1m³ zdarma), o kompostárně vyprávěla „my tady kousek máme kompostárnu - ta tady vznikla, že dostali unijní peníze, komunitní kompostárna se to

jmenuje, já tam byla už 2x pro kompost - opravdu kvalitní. Líbí se mě to tam, maj tam takový hrobečky, furt to překládají, takže skutečně propařenej a dobrej kompost.“

Mnoho zahrádkářů kromě kompostu také používá koňský hnůj ze stájí, jež se nacházejí ve stejné vzdálenosti jako zmíněná kompostárna (část Počernic Xaverov).

11.2.3 A co vzhled?

Jak jsme si již řekli výše, pro zahrádkáře je důležité, aby zahrádky byly upravené. V první řadě se jedná o vzhled celé kolonie. Pan S uvádí, že vzhled kolonie je „*ted' na prvním místě, protože tady kolem chodí normální občani, maminy s kočárkama a tak, tady z toho rehabilitačního střediska taky návštěvy, tak chceme, aby ta zahrádka vypadala i na první pohled oku lahodná, jak se říká. Takže dbáme na to, né aby to bylo v jednom střihu, ale prostě aby ty povinný věci, jako sekání kolem plotu, byly hotový. To samý za plotem. Vzhled osady je prostě taky hodně důležitý. Aby to skutečně vypadalo, tzn. třeba i jak je tady za plotem ten potůček, ten není náš, je to povodí pražských vod a kanalizací, ale my to dobrovolně sekáme a udržujeme, protože to skutečně kazí vzhled tý osady. ... Prostě je tady vidět, že ta osada funguje, je nám tady jak se říká vidět až do kuchyně a je to tu hezký, tak nemohou nikdo nic říct, proto se o to taky tak staráme, že jo.“ Každý z členů osady má přidělený díl plotu, o který se musí starat, kolem kterého musí sekat a plít, stejně tak musí dodržovat pravidla jako nestavení plotů mezi zahrádkami, které kazí celkový vzhled osady, musí všechny stromy udržovat v určité výšce. Nikdo v osadě nesmí kazit jednotný ráz osady (viz pravidla dále).*

Problémem v tomto případě je, pokud někdo ze zahrádkářů společné prostory *upravuje* chemickými přípravky. Na výborové schůzi, jež jsem se účastnila, se mimo jiné poukazovalo na případ jedné ze zahrádkářek, která místo aby u své části plotu posekala, postříkala celou plochu chemickým přípravkem proti růstu plevele. Tato chemikálie zeleň zcela spálí, část plotu této zahrádkářky tak celkově hyzdí vzhled osady, protože je zde černý mrtvý porost. Neblahý vliv má toto jednání také na životní prostředí, což si sami zahrádkáři uvědomují (tedy až na jeden případ) a proto přípravky za žádných okolností neuvívají. S panem S jsem na téma používání chemických hubitelů plevele mluvila „*Tak to tedy určitě ne, to by nešlo. Není tady nikdo, kdo by to zkoušel chemií. Za prvé ta chemie je hodně drahá ... ani kolem plotu se to nesmí těma různýma přípravkama stříkat, někdo to tedy zkusil, asi před rokem, bylo to spálený, vypadalo to hrozně, takže ten dotyčný byl okamžitě pozvaný na výbor. Chemie prostě né. V žádném případě.“* V té době však pan S ještě nevěděl, že k porušení pravidel dojde znovu, u zahrádkářky zmíněné výše.

Zahrádkáři však především řeší estetickou stránku své vlastní zahrádky. Mnoho z nich si vysazuje okrasné keře a ještě častěji na zahrádkách vidáme záhony plné květin. Pan R svou zahrádku udělal okrasnou celou, nenajdeme zde nic jiného, než okrasné keře a skalku „*Já se dost se zemí nadřu v práci, takže tady to mám takový bezúdržbový a aby se na to hezky koukalo. V tom se pak nejlíp relaxuje.“* Zahrádkáři si květiny vysazují ze dvou důvodů, buď se jim na ně hezky kouká a dělají jim radost, jako paní O „*Je to příjemný koukat na ty kytičky. Kytiky ty já mám ráda.“*, nebo je pěstují proto, aby si je mohli trhat domů do vázy, jako pan D „*Manželka teda jako na to pěstování není, ale kytiky ty ona může, takže pěstuju i ty a nosím jí je domů. Z toho má větší radost, než z rajčat.“*

Pan předseda rovněž pěstuje mnoho květin a stejně jako pan D je vozí domů své paní, z pozorování jsem však zjistila, že pan předseda má ke svým květinám užší vztah, než například k jím také pěstovanému česneku, „*který se kvůli vysoké ceně v obchodech pěstovat vyplatí*“. O květinách však mluví zcela jinak, laskavěji, s větším zájmem. Pan D rovněž o panu předsedovi prohlásil, že si své irisy patřičně hýčká. Paní B, má na květiny téměř opačný názor, ač má okrasných keřů a květin poměrně hodně, říká „*No kytky tu mám, ale tak důležitý to pro mě není. Prostě mám kytky ráda. Tady je to tak na okrasu a jinak si to trhám domů a rozdávám.*“. Podle mého pozorování a jejího vyprávění o jednotlivých keřících však usuzuji, že okrasná část jinak zcela pěstitelské zahrádky pro ni důležitá je. Pokud by nebyla, nejspíše by zde stály další keřičky malin, nebo sazeničky hrášku. „*Pořád experimentuju a něco si kupuju, tady je šalvěj, sporyš argentinský a tak. Nebojím si říct lidem o semínka, to já ráda zkouším.*“ říká paní B. Kromě květin a keřů najdeme v „okrasném“ záhonku paní B ještě několik malých smrků „*Tady mám smřičky, ty si pěstuju pak na Vánoce domů. Tenhle budu mít letos. Každý rok si prostě vypěstuju nový na Vánoce. Děláám to teda ze semínek, to mě baví.*“.

Shrnutí

Přínosy, jež mají zahrádkářské osady pro životní prostředí, jsme si již uvedli v teoretické části práce. Výše však vidíme mnoho příkladů, kterými své lokální prostředí podporují a zvelebují sami zahrádkáři. Ať už se jedná o stavění budek pro ptáčky, jejich krmení v zimě, vytváření kompostů a následné neškodící hnojení, pěstování vlastních plodin místo kupování potravin z dalekého dovozu. Zahrádkáři už prostředí pomáhají jen tím, že berou do přírody děti a pomáhají tak utvářet jejich pozitivní vztah k ní, který jednou může vyústit k jejich aktivní péči o životní prostředí. Proto i pro environmentální pilíř trvale udržitelného rozvoje jsou zahrádkáři přínosem.

11.3 Zahrádkáři a jejich komunita

11.3.1 Vedení osady

Vedoucí skupináři

Už výše jsme si naznačili, že zahrádkáři jsou společností, která má své vedení. Na první úrovni jsou to vedoucí skupin (či také *skupináři*, brigadýři – dle původního názvu, případně *uličníci* – podle toho, že mají na starosti *svou uličku*), kterých je celkem 7. Skupiny jsou tvořeny 7 až 9 zahrádkami, při prohlídce, kterou jsem absolvovala s panem předsedou (kdy jsme kontrolovali udržovanost zahrádek lidí, jež má ve skupině) mi pan předseda své zahrádky ukázal. Také jsem tak viděla, jaké aspekty zahrádky skupináři kontrolují – je to především dodržování následujících pravidel, jež uvádí osadní řád (celé znění je pak uvedeno v příloze této práce): výška porostů do max. 4m, umístění porostů min. 2m od hranice pozemku, přítomnost plotů (ploty v osadě nejsou povoleny) apod. Dále se pak kontroluje, zda zahrádkář na své zahrádce nemá něco, co by narušovalo vzhled osady jako celku a zda udržuje svůj díl společného plotu (na jednu osadu to dělá 5 dílců plotu).

Další povinností skupináře pak je, pokud najde na zahrádce svého svěřence nějaké pochybení, upozornit ho na to, aby mohl sjednat nápravu. Pokud však zahrádkář

nespolupracuje a problémy na jeho zahrádce přetrvávají i přes skupinářovo upozornění, je dotyčný zahrádkář pozván na výborovou schůzi, kde s ním členové výboru, jako celek, problém řeší. O tom si více povíme dále. Skupinář mimo jiné také, dle slov paní L, *přináší otázky/připomínky/problémy svých svěřenců na výborové schůze, kde jsou poté řešeny, či také radí, pokud si nejsou jisti ve věci dodržování řádu („Třeba jestli a kde můžou vysadit strom. To jim třeba radíme, ať nesázejí túje, moc vyrostou.“)*.

Pan předseda mi sdělil, že vedoucí skupin jsou navrhováni osadníky i členy výboru a voleni jsou pak na Výroční členské schůzi. Paní L se do funkce dostala netradičně, protože byla zvolena jako náhradník po panu M. Dále mi pan předseda uvedl, že „*Bohužel zájem o výkon funkce vedoucího skupiny je malý. O funkci člena výboru je zájem o stupeň vyšší.*“.

Výbor osady

Osadní řád uvádí, že *Správu osady vykonává v plném rozsahu výbor základní organizace ČZS Chvalka (dále jen výbor) ve spolupráci s volenými vedoucími skupin.* Výbor osady Chvalka představuje 9 členů: 7 vedoucích skupin, z nichž jeden je předsedou osady a jeden místopředsedou (tajemníkem) osady, dále pak paní pokladní. Dále je volen jeden náhradník, který však na schůze nechodí a byl by povolán v případě, že by jeden z regulérních členů výboru odešel, nebo dál nemohl svou funkci vykonávat. Předseda výboru je volen na výroční členské schůzi a rozhodují o něm všichni členové osady, stejně tak i výborový náhradník. Dále si zahrádkáři na výroční členské schůzi volí členy kontrolní komise (také jejího předsedu), ta je v osadě nově od roku 2015 (rovněž kvůli změně zákoníku). Kontrolní komise provádí „dozor“ nad výborem, financemi, apod. Místopředsedu a pokladní si volí samotní členové výboru dle svého volebního řádu. Současný předseda je ve své funkci od roku 2014, místopředseda a pokladní rovněž. Členové výboru za svou činnost nedostávají žádný plat, svou práci osadě věnují dobrovolně, protože jim na hladkém chodu osady záleží.

Výroční členská schůze

Jednou ročně se koná výroční členská schůze (dále také VČS), na které se mají sejít všichni členové osady, o té jsme si již řekli více v kapitole o osadním řádu výše (kapitola 9.3). Připomeňme si však, že se zde stanovuje výše účelového poplatku, počet povinných brigádnických hodin a případná pokuta, pokud člověk hodiny neodpracuje. Mimo to jsou tu probírány jednotlivé připomínky zahrádkářů (zápis ze schůze 2015 uvádí např. návrh na opravu plotu při brigádách, či stížnosti na odpolední sekání o víkendu). Dále se na VČS stanovuje i plán práce na celý rok, některé jeho body jsme si již uvedli výše v kapitole 9.3. Zajímavostí pak je, že na členské schůzi přeje výbor svým členům, jež slaví *kulaté* narozeniny a od osady dostávají i dar – dárkovou kartu do nedalekého obchodního centra. VČS letos navštívila i starostka Horních Počernic paní Moravcová, která zde měla projev, ve kterém vyjádřila podporu zahrádkářským osadám v Horních Počernicích a také se zmínila o plánované moštárně. (Zápis z členské schůze ZO ČZS 2015) Zpráva z této schůze (část, jež mi pro tento účel poslal pan předseda – jeho projev, i část, jež je volně přístupná na internetu - usnesení) je pro představu přiložena v příloze této práce.

Výborové schůze

Výbor osady se schází každý měsíc, kromě prázdnin (červenec a srpen) a kromě ledna („*to se tu stejně nic neděje*“ pan S). Členové výboru zde projednávají jednotlivé problémy, jež osadu provází a hlasují o jejich řešení. Jedné ze schůzí výboru jsem se se svolením všech členů výboru účastnila (prováděla jsem zde otevřené zúčastněné pozorování). V první fázi schůze předloží předseda program schůze, ten je posléze členy odsouhlasen. Poté se jednotlivé body programu postupně probírají. Na schůzi, jež jsem navštívila, se v první řadě řešil převod parcely. Nejednalo se ovšem o převod bez komplikací, protože odcházející zahrádkářka vyvezla za osadu odpad, při čemž byla jedním z výboru přichycena. Bylo proto domluveno, že převod bude uskutečněn k 15. 6., pokud zmíněný odpad odcházející paní odveze. Poté se výbor oficiálně rozloučil s odcházející paní a přivítal novou budoucí členku osady. Zajímavé mi přišlo oslovení, jež mezi sebou zahrádkáři používají – nazývají se přítel, či přítelkyně. „*Vítáme tedy přítelkyni (jméno) v naší osadě...*“ pronesl pan předseda. Nová členka se poté výboru zeptala na budoucnost osady, zda jí nehrozí zrušení jako mnoha jiným. Odpověděl jí pan předseda „*Klid není nikde v ČR.*“. Dále se na schůzi projednávalo datum další brigády, její program, a kdo z členů výboru ji povede (zvolena byla paní L, která se však funkce obává, protože sama neví, jak se plot, jež je na programu, opravuje). Dále byla zhodnocena brigáda minulá. Dalším bodem jednání bylo informování výboru o místním šetření, jež s osadou probíhalo kvůli černým skládkám (viz výše). Výbor také diskutoval o novinkách, jež bude obsahovat nový osadní řád (např. povinnost mít kompost, či zavedení *podmíněného přijetí* zahrádkářů – tzv. zkušební lhůta).

Posledním bodem jednání bylo předvolání jednoho ze členů osady. Pokud zahrádkář dlouhodobě porušuje pravidla, může být výborem předvolán a následně mu může být i vypovězena smlouva. To se stalo i v tomto případě. Pan X zahrádku několik let zanedbával (pro příklad si uveďme, že jeho zahrádka byla 2 roky podmáčená a z toho důvodu uhnilly všechny stromy) a na schůzi byl předvolán již mnohokrát. V říjnu však výboru došla trpělivost a panu X doporučili přenechat zahrádku jinému zájemci, protože on již v osadě dále není vítaný a bude mu vypovězena smlouva. Čas zahrádku přenechat měl pak do 30. 3., této lhůty však pan X nevyužil „*Měl jste 5 měsíců se toho s úctou zbavit!*“ uvedl pan místopředseda. Zahrádku pan X však uvedl za tu dobu do bezproblémového stavu, a když byl předvolán na tuto schůzi (konala se 9. 6.), *doufal, že by se to dalo ještě nějak řešit.* Jednání s panem X bylo velice nepříjemné a později i vyhrocené emocemi. Pan X si chce zahrádku ponechat na důchod, do kterého právě odchází, avšak kvůli jeho nedbalosti v dřívějších letech mu to nemůže být umožněno. Kvůli chybějící dokumentaci bylo jednání s panem X odročeno na příští výborovou schůzi (v září) a bylo mu *nařizeno* dokumentaci/písemné vyjádření co nejdříve poslat poštou na adresu místopředsedy. „*Výbor ukládá příteli X v písemné podobě reagovat na dopisy i na současnou situaci na zahrádce.*“ uvedl pan předseda. Pan D mi při rozhovoru následující den uvedl „*To není normální takovýhle schůze, my tam vždy máme hezky klid, to jste to zrovna chytla. ... Je to s panem X těžký no, nevíme co s ním ještě dělat.*“

11.3.2 Společné brigády

Jak jsme si již řekli výše, společné brigády jsou povinností každého ze členů osady (vyjmutí z této povinnosti jsou jen členové výboru, kteří si ovšem *odpracují* na schůzích mnohem více a vždy musí alespoň jeden z nich na brigádu dohlížet). V současné době má každý člen osady povinnost odpracovat na brigádách 6 hodin. Pokud to udělat nechce, či nemůže, musí za každou neodpracovanou hodinu uhradit poplatek/pokutu 500Kč. „*Jsou tady i typický hříšníci i v tomhle, nepolepšitelný, takže ty to zaplatí.*“ říká pan S a paní N situaci komentuje také „*...když pak na schůzi slyším, kolik se vybralo, tak to je fakt dost. Padá mi z toho čelist. Ted' nevím sumu, ale je to 3000 za osobu co nejde na brigádu ... Jsem prostě překvapená, že lidi než aby něco dělali, tak to zaplatí a musíme to odpracovat my ostatní. ... Já chodím s dcerou, takže jdeme na 3 hodiny. Je to ale docela makačka jako, ty 3 hodiny se sotva napijete, lezete potokem, prostě furt se něco dělá.*“ Paní M pak vzpomíná na brigády, když osada začínala „*...dřív tady k těm brigádám byl trošku jinej přístup než ted', lidi na ty brigády chodili jako úplně samozřejmě. Ted' to dost lidí platí a jsou i takový, co na to kašlou úplně. Ale s těmi to výbor řeší. ... za mlada jsme s manželem chodili, to byla úplná samozřejmost, ted' jsem nechodila, protože manžel věčně dělal vedoucího brigády, takže měl mnohem více hodin, než potřeboval.*“ Pan T, jež vedl poslední brigádu (jako člen výboru), mi vyprávěl „*Stojím tam jako dráp nad nima – otrokář. Musím dělat s nima, aby viděli, že se něco dělá. Ukázat, co se má udělat. Jinak většinou to dopadne tak že každý se drží lopaty a člověk je musí pohánět. Není tam takovýto dobrovolný prostředí, spíš takový... no naženou celou rodinu, aby to měli co nejrychlejc.*“ To komentuje i pan předseda „*Složitější je to s brigádama, všichni říkají, že to je samozřejmost, ale není. ... oni přijdou na tu brigádu tři a za 2 hodiny jdou domů, ale co tam za ty 2 hodiny i ve 3 můžou stihnout udělat?*“

V rozhovorech jsem se pak také setkala s názory na počet povinných hodin, pan předseda si myslí, že by *stačilo 4, nebo 5 hodin, protože by se k tomu třeba osadníci stavěli odpovědněji*. Pan S naopak poukazuje na minulost, kdy bylo hodin dokonce 8, „*Brigáda je tady taková bojová, každý ví, že si to odpracovat musí. Takže myslím, že těch šest hodin je tak akorát. Je to podle potřeby osady, když jsou nějaký výjimečný situace, třeba rozstříhaný ploty, tak se musí dělat i víc. ... Znovu jsme dohodli těch šest hodin, což může bejt pro někoho dost, mohli jsme slevit, ale člověk nikdy neví, co se může stát. Bývalo i osm. Což je zbytečný.*“ Paní N, jež se brigády účastnila, však vyprávěla, že nálada na brigádě byla dobrá „*To vždy někdo něco řekne, tak se zasmějeme, ono to pak líp utíká. Takže povídáme, teda při práci samozřejmě.*“ Pan Z měl rovněž z brigády, na které byl, dobrý pocit „*Je to dobrý, že tam poznáte ty lidi tady. Jak jsme tu nový, tak se to hodí. ... Byla tam chvílema i docela sranda.*“ O evidenci brigádnických hodin se stará paní L, která od vedoucích brigád dostává *docházku*. Každý osadník si také má na brigádu nosit průkaz zahrádkáře, kam je mu brigáda, které se účastnil, zanesena.

Jedné z brigád jsem se v rámci pozorování zúčastnila (respondenti v té době o mém výzkumu ještě nevěděli). Díky tomu jsem si mohla následně výpovědi respondentů *ověřit na vlastní kůži*. S žádnými rozpory, mezi realitou a vyprávěním respondentů, jsem se nesečkala. Pracující se zde opravdu nezastaví, práce není vždy jednoduchá, avšak ani to zahrádkářům neubírá na náladě. Většinou se baví mezi sebou, někteří vtipkují a je na nich

vidět, že jim práce na *společném* nevádí. Jiní se straní a snaží se to *mít rychle za sebou*, setkala jsem se tu i s praxí o níž vyprávěl pan předseda, tedy že rodina zahrádkářů přišla ve třech a po 2 hodinách již odcházeli.

11.3.3 Zahrádkáři, společnost, instituce

Předchozí řádky nám ukazují, že ve společenství zahrádkářů se setkáváme se stejnými principy, jako v ostatních plnohodnotných společnostech. Osada má své zákony, své volené zástupce, vymahače zákonů, kontrolní orgány, zkrátka instituce, jež najdeme ve všech demokratických společnostech. Lidé se zde potýkají s problémy, avšak mají účinné způsoby, jak je řešit. Vše se pak řeší lokálně, v místě, kde problémy vznikají, což je principem sociálně-politického pilíře trvale udržitelného rozvoje (princip subsidiarity). Osada je zcela soběstačná, odpady jsou zpracovávány v místě, kde vznikají, stejně tak i výpěstky nejsou vyváženy na druhou stranu světa, ale spotřebovávají je sami zahrádkáři s jejich rodinami a přáteli.

11.4 Zahrádkáři a finance

11.4.1 Kolik to stojí?

O rozporuplnosti finanční výhodnosti pěstování jsme si již řekli v předchozí kapitole. Nyní se ale podívejme na finance, jež jsou s chodem zahrádky spojeny a jež musí její provozovatel, tedy zahrádkář, nést. Jedná se o účelový poplatek, jež zahrnuje nájemné za zahrádku, dále poplatek za známku Českému svazu zahrádkářů a pak také, pokud zahrádkář nechodí na brigády, musí platit *pokutu*. Průměrně pak zahrádkář, který na brigády poctivě chodí, zaplatí za chod zahrádky poplatek (6Kč vynásobeno plochou parcely, když průměrně má zahrádka v osadě Chvalka 354m²) 2124Kč, k tomu připočteme ještě 100Kč poplatek za známku svazu, celkem tak zahrádkář platí 2224Kč za rok. Když toto číslo srovnáme s jinými zájmovými aktivitami (koníčky) či např. relaxačními procedurami, cena je u nich mnohonásobně vyšší.

Všichni moji respondenti považují poplatky, jež odvádějí, za adekvátní. Nikdo si na jejich výši nestěžoval, zahrádkáři jsou za jejich výši vděční. Stejně tak si žádný respondent nestěžoval na to, že platí více, než pozemek, na němž jeho zahrádka je, vyžaduje. Je to způsobeno rozpočítáním nájemného mezi všechny osadníky tak, aby všichni platili stejně (i když nájmy za pozemky, které si určují jejich majitelé, jsou různé). Pan předseda uvádí „*Dřív byl poplatek i 12 Kč, ale to lidi odcházeli, to bylo prostě moc. Chceme-li tu udržet slušné lidi, tak to nesmíme moc zvyšovat.*“ Pan S pak vzpomíná na doby, kdy se platil účelový poplatek jen 1Kč „*Tak samozřejmě každý by byl rád, kdyby se vrátila koruna, což by znamenalo, že by se za každou zahrádku platilo zhruba 400 korun. My jsme platili 382. Za rok. To je úplně nic.*“ Pan Z s nadšením říká „*Pořád se nemůžu vzpamatovat, že je to tak levný, nechápu, že to nechce každý (tu zahrádku, DŠ). My platíme necelých 2 tisíce ročně, to je úplně mizivá částka.*“

Při pořízení je zde však ještě počáteční investice, kterou se odcházejícímu zahrádkáři platí za jeho chatku (pokud ji na parcele ponechává), za stromy a keře, jež na pozemku vysázel, příp. se přenáší i částka, kterou investoval do brigád apod. O kolik si odcházející osadník řekne zájemci o jeho zahrádku, si stanoví zahrádkář zcela sám. Pan

S uvádí: „*Minimálně bych řekl, třeba 10 000 za tu prvopočáteční platbu. Tam je třeba i ta prvotní investice do plotu, kterou museli ty první zaplatit, ty 3000,-, to se pořád přenáší. Pak chatka, stromy, práce, prostě všechno.*“ Pan T pak uvádí, že standardní cena by se měla pohybovat mezi 40 až 60 tisíci, „*No někdy někoho natáhnou, to bych je hnal, tady se nechala pani napálit, platila 120 tisíc. To bych nekoupil. Maximum je 40-60 tisíc. Záleží, jak vypadá zahrádka, jak do toho kdo co dal, to se cení.*“ Paní I mi pak vyprávěla o zahrádkáři, který svou parcelu nabízel za více jak 160 tisíc. Musel však cenu postupně snižovat, ale i přesto zahrádku prodal za velký obnos. Do ceny, jež za svou parcelu („*Jsou to práva k jejímu pronájmu, o prodej parcely se nejedná, protože ta zahrádkáři nepatří! Kvůli tomu tady máme dost problémy, když si dávají inzeráty na prodej.*“ uvedl pan předseda) zahrádkář chce, mu nikdo zasahovat nemůže, záleží pouze na něm a následně na kupujícím, kolik je ochotný zaplatit. Moji zahrádkáři nebyli příliš sdílní v otázce, kolik za svou zahrádku zaplatili, ovšem zjistila jsem, že ceny se pohybovaly mezi 10 až 70 tisíci, avšak jeden z respondentů zaplatil i podstatně více. Pokud tedy zahrádku shání člověk bez většího kapitálu, je dobré vyčkat na nabídku s výhodnější cenou a nespěchat do nevýhodného obchodu.

11.4.2 Doprava

Dalším důležitým aspektem zahrádkaření v oblasti financí jsou platby za dopravu. Zahrádkaření je velice blízké chataření, avšak liší se právě vzdáleností a tedy i dopravou. Zahrádkáři většinou bydlí poblíž své osady, aby na ní mohli docházet co nejčastěji. Také zde nemohou přespávat, takže denní dojíždění by se jim mohlo prodražit. Osadníci tak nejčastěji dojíždějí levnou hromadnou dopravou, případně dokonce docházejí pěšky. Autem jezdí jen málo z nich, avšak také se nejedná o velké vzdálenosti. Jedinou výjimkou mezi mými respondenty byl v ohledu vzdálenosti pan předseda. Ten na zahrádku dojíždí déle než hodinu z Modřan. Využívá k tomu městskou hromadnou dopravu (tramvaje, metro, autobusy, nebo jezdí i vlakem, protože v Horních Počernicích je nádraží). I přes velkou vzdálenost, jež ho od zahrádky dělí, však pan předseda zahrádku navštěvuje velice často, mé překvapení bylo, když říkal, že *na zahrádce bývá ve všední dny už od 7 hodin, protože poté ještě musí učit.* Pro zahrádkáře v důchodu je pak cestování městskou hromadnou dopravou obzvláště výhodné, protože je v Praze zdarma. To tvrdí i paní M, která dojíždí z Hloubětína (ve vzdálenosti je tak také v porovnání s ostatními zahrádkáři také „zdaleka“), „*Dřív jsme jezdili autem, ale to nebylo tak výhodný, já teď jezdím autobusem, to mám úplně zadarmo.*“

11.4.3 Ekonomická stránka zahrádek

Pokud zahrádkář nekupuje drahá hnojiva, postřiky apod., vychází nám zahrádkaření v osadě na pouhých necelých 6Kč denně. To nám potvrzují informace uvedené v teoretické části práce, které zahrádkaření v osadách považují za finančně nenáročnou aktivitu, kterou tak může využívat i ekonomicky méně silná skupina obyvatelstva. Jedná se o levnou zábavu, která je přínosná dětem – kvůli pobytu na čerstvém vzduchu a přírodnímu prostředí, jež zahrádky poskytují pracujícím, kteří zde získávají energii, i důchodcům, kteří zde mohou trávit svůj čas plodně (ve srovnání s příkladem moderního chování lidí v důchodu, kteří nejvíce času tráví v obchodních

domech). Ekonomická stránka zahrádek však pro zahrádkáře není prioritní, nikdo z nich nepěstuje proto, aby své výpěstky zpeněžoval, nebo proto, že díky pobytu na zahrádce ušetří (oproti jiným činnostem). Zahrádkáři zde pro radost a uspokojení, nikoliv proto, že je to pro ně finančně výhodné. Jak jsme si řekli již výše, zahrádkáři se zdarma (nikdo jim za to neplatí) starají o velkou část zeleného prostoru, který by jinak musel udržovat obecní úřad, který díky tomu ušetří. Zahrádkáři jsou tak *výhodní* i pro město. Samozásobitelství, jak jsme si výše uvedli, není pro zahrádkáře jedinou cestou získávání potravin, všichni nepěstují vše, avšak i menší objem získaných výpěstků jejich závislost na trhu umenšuje. Paní B, jež pěstuje nejvíce, většinu druhů zeleniny a ovoce v *sezóně* nekupuje vůbec. U ní se tak setkáváme s nejmenší závislostí na trhu.

12 Závěr

Na závěr si v první řadě uveďme odpovědi na zvolené výzkumné otázky. První okruh otázek se týkal *Vztahu k přírodě a ekologii* a byl reprezentován otázkami, *Jak zahrádkáření u zkoumaných zahrádkářů ovlivňuje jejich vztah k přírodě, jejich environmentální chování či jejich pohled na podobu přírody?, Jakým způsobem zahrádkáři v zahrádkové osadě hospodaří a dá se to považovat za proenvironmentální?*. O vztahu zahrádkářů k přírodě pojednává kapitola 11.2, kde se dozvídáme, že pro zahrádkáře je příroda důležitou součástí každodenního života, avšak nemusí to být jen příroda *divoká*, za přírodní prostředí rovněž považují i samotné zahrádky, na nichž tráví většinu svého volného času. Jak u zahrádkáře ovlivňuje přímo zahrádkáření vztah k přírodě nelze zcela jistě klasifikovat. Je zřejmé, že na zahrádkách k jistému ovlivnění tamní přírody dochází – zahrádkáři zde chtějí mít přírodu upravenou, bez vad a škůdců a tak k ní přistupují. Je ovšem také možné, že podoba přírody, jež zahrádkář tvoří, je vynucená pravidly osady a pokud by některý ze zahrádkářů mohl, raději by si zahrádku zřídil jinak (např. permakulturně). Takto však přírodě dávají jistou požadovanou podobu, upravenost zahrádek je pro ně velice důležitá. Bývá dokonce kontrolována výborem osady. Jinak se však budou zahrádkáři chovat v přírodě *venku*, kde stěží budou prostříhávat keř, aby vypadal podle jejich představ, ale na to se tento výzkum nezaměřoval.

Rovněž o environmentálním chování se dozvídáme v kapitole 11.2. Zcela jistě lze říci, že chování většiny mnou zkoumaných zahrádkářů je proenvironmentální. Tedy takové, že přírodu opatrují, snaží se jí nezatěžovat chemií (např. postřiky používají jen ty nejnnutnější a to jen když je to opravdu potřeba) a naopak používají k hnojení komposty, jež jsou pro životní prostředí velice příznivé (zpracovávají se zde odpady, které by jinak musely být odváženy jinam, což je pro prostředí zátěžové). Takové chování zahrádkářů, přestože není záměrné s účelem ochrany přírody, můžeme dle teorie Hany Librové označit za ekologický luxus. Záměrem zahrádkářů je především vypěstovat zdravé bio potraviny, s čímž je používání chemických hnojiv a postřiků v rozporu. I tak je však jejich chování k životnímu prostředí v osadě velice příznivé a u většiny z nich se přeneslo i do běžného života, kde všichni např. třídí odpad a několik si i z domova bioodpad nosí na zahrádku na kompost. Mizivý není ani přínos, jež má zahrádka pro děti, které učí

pozitivnímu vztahu k přírodě a může tak u nich do budoucna proenvironmentální chování podporovat.

Dalším okruhem výzkumných otázek pak byly *Funkce zahrádek*, jež reprezentovaly otázky *Jaké funkce pro svého majitele zahrádka plní a jak se promítají do jeho běžného života? Kterou funkci považuje zahrádkář za hlavní a jak se to projevuje na jeho vztahu k zahrádce?*. Těmto otázkám jsme se věnovali v kapitole 11.1, kde jsme zjistili, že hlavní funkce, jež zahrádka pro své majitele plní, je funkce rekreační. Pro někoho je pak rekreací aktivně něco pěstovat, pro jiné je pak důležité, že si zde mohou sednout a *nic jiného nedělat*. Většině respondentů pak vyhovuje jistý poměr těchto dvou funkcí, rádi něco pěstují, ale stejně rádi jen odpočívají. Nikdo z mých respondentů neuvedl jako hlavní funkci své zahrádky samozásobitelství, což vypovídá o dnešní době, kdy je většina potravin snadno k sehnání v obchodech (jako protiklad k minulému režimu, kdy bylo samozásobitelství velice důležité). Do *běžného života* se zahrádka promítá všem mým respondentům. Někteří si z ní domů nosí své výpěstky, které jsou pro ně *lepší* než kupované potraviny, jiní se pak celý den v práci těší, až se dostanou na zahrádku a *konečně si v klidu posedí*. Také se setkáváme s respondenty, kteří na zahrádku každý den musí např. kvůli úrodě nebo zalévat, tedy i to se tak zásadně promítá do jejich života. Vztah ke své zahrádce mají všichni moji respondenti velice pozitivní, pokud by se o zahrádku starat nemohli či nechtěli, postoupí jí dalšímu zájemci. Pro nikoho, kdo zahrádku nechce či se o ní nestará, v osadě není místo.

Důležité je zde také poukázat na možnost zrušení osady Chvalka, o kterém všichni respondenti v duchu uvažují, ale většina z nich si ho aktuálně nepřipouští. V současné době nemají k obavám ani důvod. Pokud by však na zrušení osady jednoho dne došlo, zahrádkáři by se s tím nesrovnávali snadno. K jejich zahrádce je pojí velice silné *citové* pouto. A nemají jen pouto k zahrádce, nýbrž i k zahrádkaření a přírodě samotné. Moji respondenti tak většinou uváděli, že pokud by zahrádkářská osada Chvalka byla zrušena, určitě by chtěli zahradničit i dále. Proto by tedy v tomto případě bylo vhodné přidělit zahrádkářům pozemky jiné, avšak také v blízkosti jejich obydlí (i proto by bylo pro zahrádkáře přínosné, aby byl přijat zahrádkářský zákon, který povinnost poskytnout zahrádkářům náhradní pozemky stanoví). Některý z mých respondentů také nazval zahrádkaření *zdravou drogou*, kterou člověk stále více vyhledává s tím jak stárne. Pokud by tito lidé o své zahrádce přišli, silně by je to zasáhlo a náhradní zahrádka by tak byla stejně jen částečnou útěchou. Někteří respondenti, hlavně ti, jež jsou v osadě nejdéle, také uváděli, že už by na to neměli energii, začínat znovu jinde od nuly, takže pro ty by zrušení osady znamenalo i zrušení jejich zahrádkářské kapitoly.

Třetím okruhem výzkumných otázek byly *Vztahy mezi zahrádkáři a nezahrádkáři*, jež reprezentují otázky, *Jaké vztahy panují mezi zahrádkáři v osadě a mezi zahrádkáři a nezahrádkáři z okolí osady? Jak se promítají vztahy mezi zahrádkáři do času, který zahrádkář v osadě tráví?*. Mezi zahrádkáři v osadě se setkáváme většinou se vztahy přátelskými, jak uvádíme v kapitole 11.1. Pokud se někdo chce bavit, baví se, pokud ne, má na své zahrádce klid. Zahrádkáři se však všichni zdraví a respektují, což je důležité hlavně mezi sousedy, kteří se leckdy musí umět mezi sebou domluvit (např. kvůli keři *ohrožujícím* hranice pozemku). V osadě se setkáváme také s lidmi, kteří jsou více

společenství, ti se pak snaží zahrádkáře sdružovat a se všemi se rádi pobaví. Jsou zde však i zahrádkáři, kteří se spíše s ostatními hádají a dělají v osadě problémy. Dá se tak říci, že vztahy v osadě jsou stejné, jako kdekoliv jinde, avšak kvůli uzavřenosti omezeného prostoru, kam se dostávají stále tíživší lidé, jsou zde vztahy koncentrovanější. Veskrze se však jedná o vztahy pozitivní. Stejně je tomu i se vztahy mezi zahrádkáři a *sousedními domkaři*, i zde ale existují výjimky, avšak souhrnně jsou vztahy dobré. Obě skupiny se většinou navzájem respektují, problémy, jež mezi nimi vznikají, se pak obě strany pokouší vyřešit ke všeobecné spokojenosti.

Jelikož jsem zjistila, že zahrádkáři mezi sebou příliš hluboké přátelské vztahy nemají (jak je naznačeno výše, jedná se především o vztahy sousedů, kteří se sice znají, avšak nemají potřebu se sdružovat), nemají tyto vztahy na čas zahrádkáři trávený v osadě vliv. Práce ukázala, že zde byly 2 skupiny (nyní už je jen jedna) *přátel*, kteří se na zahrádce scházeli/scházejí, u nich se o vlivu vztahů na čas strávený na zahrádce mluvit již dá a jak je zřejmé, mohou zde trávit více času společně. Souhrnně však platí první zmíněný *závěr*, tudíž že většina zahrádkářů vztahy ovlivněna na zahrádce příliš není.

Předposledním zkoumaným okruhem byly *Hodnoty zahrádkářů*, jež reprezentovaly otázky, *Jaké hodnoty zahrádkáře nejvíce ovlivňují v jeho zahrádkářské činnosti? Jak zahrádkáři zapadají do teorie postmateriálních hodnot Ronalda Ingleharta?*. Na tyto otázky jsme si odpověděli v kapitole 11.1, připomeňme si, že hodnotná je pro zahrádkáře v osadě především přítomnost přírody, pro pěstitele pak radost z výpěstku a jejich zdravější potenciál, pro rekreanty možnost relaxovat na své zahrádce, pro pracující možnost odreagování se, pro osadníky s dětmi pak prostor, kde si děti můžou bezpečně hrát, atd. Všechny tyto hodnoty můžeme v rámci teorie R. Ingleharta nazvat postmateriálními, protože neslouží k uspokojování materiálních potřeb osadníků. Žádný zahrádkář není v osadě proto, aby si zde vypěstoval všechno své jídlo (v rámci samozásobitelství), pokud zde lidé pěstují, pak proto, že doplňují kupované potraviny „něčím lepším“, co uspokojuje nejen jejich potřebu jíst, ale také postmateriální jíst *zdravěji, chutněji, čerstvé plodiny* apod.

Posledním zkoumaným okruhem pak jsou *Ekonomické aspekty zahrádkaření*, které reprezentují otázky, *Jak zahrádkáři vnímají ekonomickou stránku zahrádky? Dá se u zahrádkářů mluvit o dobrovolné skromnosti, jak ji popisuje Librová?*. Těmto otázkám jsme se věnovali v kapitole 11.4. Zahrádkáři z mého výzkumu se ekonomickou stránkou zahrádky příliš nezabývají, troufám si tvrdit, že výhodnost zahrádky je pro ně až na posledním místě z jejich důvodů, proč zahradničit. Poplatky, jež jsou spojené s chodem zahrádky, pokládají všichni za adekvátní a nepřijdou jim příliš vysoké. Pokud se jich však ptáme na finanční výhodnost pěstování, setkáváme se se dvěma různými odpověďmi. Dle toho, zda si zahrádkář *připočítává* svou práci na zahrádce, se odvíjí to, zda mu pěstování přijde výhodnější než kupování potravin v obchodech. Zjistila jsem, že se to odvíjí především od věku respondenta. Většina zahrádkářů v důchodovém věku tvrdí, že je pro ně pěstování výhodnější, než potraviny kupovat, protože *by stejně nedělali nic jiného a pěstování je téměř nic nestojí* (jezdí sem zdarma MHD, hnojí kompostem, kupují tak maximálně sazeničky). Mladší pracující respondenti však říkají, že po připočtení ceny jejich práce vycházejí potraviny, jež vypěstují, draž než ty kupované.

O dobrovolné a záměrné skromnosti jsme pojednávali v kapitole 11.1. Výzkum nám ukázal, že zahrádkáři dobrovolně skromní jsou, dokonce se v jednom případě dá mluvit i o skromnosti záměrné. Situace však není zcela jednoduchá. Zahrádkáři nejsou dobrovolně skromní zcela *dobrovolně*, avšak činí tak kvůli praktičnosti. Nenosí staré oblečení protože by nechtěli nové, avšak kvůli tomu, aby si nezašpinili oblečení normální. Nekupují si nové sekačky či hezčí vybavení chatky protože by je nechtěli, ale protože se bojí, že jim je zloděj ukradne. S dobrovolnou záměrnou skromností se pak v osadě setkáváme v otázce elektřiny. Ta v osadě zavedena není, protože si to tak zvolili sami zahrádkáři. Elektřinu zde k životu nutně nepotřebují, a tak se tomu přizpůsobili, např. používáním svíček či plynových vařičů, což sice není tak jednoduché jako otočit vypínačem, avšak *stačí*.

Práci nás také provázela teorie trvale udržitelného rozvoje. U každé z kapitol 11.1 – 11.4 jsme si uvedli na jejím konci shrnutí, jak zahrádkaření k danému pilíři trvale udržitelného rozvoje (jímž byla kapitola zastřešena) přispívá, jak s ním souvisí, apod. Uveďme si však pro shrnutí, že ve všech čtyřech pilířích trvale udržitelného rozvoje je zahrádkaření přínosem. V souvislosti s lidským pilířem dovoluje zahrádka svému opatrovateli se zde realizovat, přináší mu potěšení a informace o přírodě, je pro něj přínosné i zdravotně, protože je na čerstvém vzduchu a má možnost pohybu. Také se může setkávat s rodinou a přáteli na místě vzdáleném *běžnému životu*. Nejprínosnější pak je zahrádkaření pro lidi důchodového věku, kterým přináší možnost *něco užitečného dělat*, i když už nemají zaměstnání, či nějaký vyšší cíl, kterého by chtěli dosáhnout. V souvislosti s pilířem environmentálním si uveďme, že zahrádka životnímu prostředí přispívá už tím, že existuje (např. produkcí kyslíku rostlinami nebo poskytnutím útočiště živočichům), avšak svému prostředí přispívá svým konáním i zahrádkář (např. tím, že pěstuje bez užití chemických hnojiv své vlastní potraviny, které tak nemusí být dováženy z druhé strany světa). Zahrádka také utváří vztah mezi jejím uživatelem a přírodou, což ve výsledku může znamenat proměnu zahrádkářova chování na proenvironmentální i mimo osadu. Ve spojitosti s pilířem sociálně-politickým se u zahrádkářů setkáváme se stejnými principy jako v jiných demokratických společnostech (např. se účastní hlasování o svém vedení), a také jsou nuceni řešit problémy, jež s osadou souvisí. Problémy jsou pak řešeny v místě, kde vznikají, lidmi, kterých se týkají, což je také pro společnost velice přínosné. V návaznosti na poslední ekonomický pilíř si uveďme, že i v této oblasti jsou zahrádkářské osady přínosem. Ať už díky tomu, že udržují zdarma velké plochy zeleně, proto, že tu mohou čas smysluplně trávit i méně majetní lidé, nebo proto, že v případě nouze si zde mohou zahrádkáři rozšířit své záhonky a zcela se osamostatnit od trhu – samozásobit se.

Jak tedy ukazují předchozí odstavce, zahrádkářské osady jsou velkým přínosem pro své okolí. Nelze tak souhlasit s dodnes v české společnosti existujícím názorem, dokumentovaným slovy bývalého prezidenta ČR pana Václava Klause (2010), že *zahrádkaření je ze své samotné podstaty naplňováním zájmu soukromého*, protože zahrádkáři svou činností a vlastně i samotnou existencí své osady přispívají životnímu prostředí a tím i celé společnosti. Z environmentálního hlediska a z pozice přírodních věd

je tvrzení výše naprosto neudržitelné, protože jakákoliv zeleň splňuje pro životní prostředí např. funkce mikroklimatické (viz kapitola 5.2 - např. produkce kyslíku či snižování škodlivých emisí v ovzduší). V práci se však pokouším prokázat, že zahrádkářské osady nejsou užitečné jen z tohoto hlediska – funkčnosti pro životní prostředí, ale že jejich důležitost je zjevná i pro společnost. Osady jsou již přes sto let součástí měst, kterým nijak neškodí (pokud jsou funkční a nechátrají), naopak, v ledasčem jim pomáhají. Teorie o zahrádkářských osadách jako o *nechtěných a zbytečných přežitcích* jsou tak zcela liché a v práci je mnohokrát vyvracím.

Rušení osad nepřináší žádná výrazná pozitiva (přeci jen, obytný dům lze postavit i na jiném místě, ale osadu nemůžeme vzít a přesunout), naopak město mnoho přínosů ztratí. A nejen město, i společnost a především samotní zahrádkáři. Jak můžeme vidět výše, zrušení osady by se silně negativně podepsalo především na nich. U všech správně fungujících (aktivních, opečovávaných) zahrádkářských osad by tak měla být naprostou samozřejmostí nutnost dostatečného a kvalifikovaného zvážení jejich zrušení, protože většině zahrádkářů jejich zahrádku nemůže plnohodnotně nahradit naprosto nic. Pouhé prohlášení, že park by byl na místě zahrádkářské osady lepší, protože by sloužil více lidem, je naprosto nedostatečné, poukazování na vesměs všechny zahrádky jako na nevzhledné vředy města je pak rovnou lživé – většina osad je soustavně svými zahrádkáři upravována a vzhled města tak rozhodně nehyzdí, naopak mu dodává potřebnou zeleň.

Jelikož se však osada Chvalka aktuálně s problémem jejího zrušení nepotýká, může tak být považována za *prototyp neohrožené osady* a může tak být zkoumáno, jaký vliv má hrozba zrušení osady na zahrádkáře, a to porovnáním výsledků výzkumu v této práci s ostatními případovými studii zahrádkářských osad, které se se svým zrušením potýkají (pro příklad uveďme diplomové práce vzniklé na katedře Sociální a kulturní ekologie Karlovy Univerzity pod vedením magistra Nováka, např. diplomová práce, věnující se zahrádkářské osadě na Libeňském ostrově, Veroniky Tvrdkové, či diplomová práce Ireny Valešové, věnovaná zahrádkářským osadám Technomat a Cibulka).

Na závěr si tedy uveďme, že se úloha zahrádek v životě lidí od dob počátků zahrádkářského hnutí zcela jistě změnila (například již není potřeba pěstovat si potraviny z existenčních důvodů), v práci jsem se tak pokusila na omezeném prostoru popsat, proč se tak stalo a jak se to projevilo. Ukazují, že zahrádkářské osady jsou stále důležitou součástí poloveřejného prostoru moderních společností, jehož význam uplatňováním strategie trvale udržitelného rozvoje dokonce poroste. Jejich existence přináší takové množství pozitiv, že jejich probíhající likvidace postrádá jakýkoliv smysl a je neodůvodnitelná.

*„Pokud žiješ v souladu s přírodou, nikdy nebudeš chudý;
pokud žiješ podle mínění lidí, nikdy nebudeš bohatý.“*

Seneca

„Příroda je proti nám ve výhodě, může existovat bez nás, my bez ní zahyneme.“

Jaromíra Kolářová

13 Seznam použité literatury a internetových zdrojů

Seznam použité literatury

- AMBROŽOVÁ, Vlasta. 2011. *Zahradkáři v Čechách a na Moravě: historie, současnost, budoucnost*. Praha: Český zahrádkářský svaz.
- ČAPEK, Karel. 2009. *Zahradníkův rok*. Praha: Studio trnka.
- DISMAN, Miroslav. 2011. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum. (S. 283-322.)
- FRANCIŘEK, František. 2012. *Absolventská práce: co, jak a proč připravit, zpracovat, napsat a zhodnotit (obhájit)*. Praha: Ingenio et Arti.
- FROMM, Erich. 2014. *Mít, nebo být?* Praha: Aurora.
- GIBAS, Petr; NOVÁK, Arnošt; MATĚJOVSKÁ, Lucie; ROLFOVÁ, Eliška; TVARDKOVÁ, Veronika; VESELÝ, Martin; VALEŠOVÁ, Irena. 2013. *Zahradkové osady: Stíny minulosti nebo záblesky budoucnosti?* Praha: UK FHS.
- GROSLÉZIAT, Rodolphe. 2014. *Malá zahrádka, velké výnosy*. Praha: Grada.
- HAKR, Tomáš a kol. 2010. *Jak žít dobře, zdravě a ekologicky šetrně*. Praha: Arnika.
- HENDL, Jan. 2008. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál.
- HINTERHOLZINGER, Jan. 2006. *Český zahrádkářský svaz a mezinárodní spolupráce*. In Rukověť zahrádkáře 2007. Praha: Květ.
- INGLEHART, Ronald. 2000. *Globalization and postmodern values*. The Washington Quarterly 23 (1): 215–228
- KALINA, Miroslav. 2007. *Kompost v zahradce*. In Rukověť zahrádkáře 2008. Praha: Květ.
- KAUFMANN, Jean-Claude. 2010. *Chápající rozhovor*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- KELLER, Jan. 1995. *Přemýšlení s Josefem Vavrouškem*. Praha: G plus G.
- KELLER, Jan. 1997. *Sociologie a ekologie*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- KELLER, Jan. 2000. *Chvála zahrádkářů*. Právo: příloha Salon. (Ze dne 25.5.2000).
- KELLER, Jan. 2010. *Abeceda prosperity*. Brno: Doplněk.
- KLIMĚŠ, Josef. 2005. *Komise životního prostředí a ochrany přírody*. In Rukověť zahrádkáře 2006. Praha: Květ.
- KUTINA, Josef a kol. 1982. *Encyklopedie pro zahrádkáře I*. Praha: Státní zemědělské nakladatelství.
- LIBROVÁ, Hana. 1987. *Sociální potřeba a hodnota krajiny*. Brno: UJEP.
- LIBROVÁ, Hana. 1994. *Pestří a zelení: Kapitoly o dobrovolné skromnosti*. Brno: Veronica, Hnutí duha.
- LIBROVÁ, Hana. 2003. *Vlažní a váhaví: (kapitoly o ekologickém luxusu)*. Brno: Doplněk.
- MACL, Otto. 1999. *Zahradkářské hnutí. Kořeny – tradice – vývoj*. Hradec Králové: Republiková rada ČZS a Územní rada ČZS Hradec Králové.
- MACL, Otto. 2002. *Zahradkářské hnutí. Etapy vývoje, zakladatelé, vznik v regionech*. Hradec Králové: Územní rada ČZS Hradec Králové.

MACL, Otto. 2006. *Historické kořeny zahrádkářství a vznik ČSZ*. In Rukověť zahrádkáře 2007. Praha: Květ.

MACL, Otto. 2011. *Zahrádkářské muzeum v Hradci Králové: almanach ke 12. výročí založení muzea*. Hradec Králové: Zahrádkářské muzeum ČZS.

MIOVSKÁ, Lucie. 2009. *Generel ZO v Praze: podkladová studie* [online]. [cit. 2015-06-26]. Dostupné z:

http://arnika.org/soubory/dokumenty/mesta/kauzy/Zahradky/generel_09_podklad_1_verze_PS.pdf

MIOVSKÝ, Michal. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada.

MOLDAN, Bedřich. 2001. *(Ne)udržitelný rozvoj: ekologie - hrozba i naděje*. Praha: Karolinum.

MOLDAN, Bedřich. 2001b. *Ekologická dimenze udržitelného rozvoje*. Praha: Karolinum.

MOLDAN, Bedřich. 2009. *Podmaněná planeta*. Praha: Karolinum.

MOTÝL, Ivan. 2015. *Zahrádkáři vs. Bezdomovci*. Zahrádkáři.cz - napsali o nás: Týden.cz [online]. [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: <http://www.zahradkari.cz/napsali/index.php>

Plody přírody ze zahrádek Prahy 14. Čtrnáctka. 2012, (7-8): 24-25.

RYNDA, Ivan. 2000. „*Trvale udržitelný rozvoj a vzdělávání*“. In Jana Dlouhá (ed.). *Hledání odpovědí na výzvy současného světa*. 10-16, Praha: Centrum pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy.

RYNDA, Ivan. 2012. *Ochrana životního prostředí a trvale udržitelný život: Studie 4.4.: Ochrana životního prostředí a trvale udržitelný život*. Communitas pro praxis – e-learning pro KA1.

ŠANDEROVÁ, Jadwiga. 2005. *Jak číst a psát odborný text ve společenských vědách: několik zásad pro začátečníky*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Seznam použitých internetových zdrojů

BAROCH, Pavel. 2009. *Zahrádkářským koloniím hrozí zánik, Praha je nechce*. Aktuálně.cz: Zprávy [online]. [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: <http://zpravy.aktualne.cz/domaci/zahradkarskym-koloniim-hrozi-zanik-praha-je-nechce/r~i:article:655563/>

BARTOŠ, Michael, Drahomíra KUŠOVÁ, František ZEMEK a Jan TĚŠITEL. 2006. *Green Belt – nejdelší systém biotopů Evropy*. Oživení European greenbelt [online]. [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: <http://greenbelt.oziveni.cz/cz/archiv/>

BHATTI, Mark. 2006. *'When I'm in the garden I can create my own paradise': Homes and gardens in later life*. The Sociological Review. 54(2): 318-341. [online]. [cit. 2015-04-16]. Dostupné z: http://about.brighton.ac.uk/cupp/images/stories/projects/c-k-e/Older_People/homes_and_gardens.pdf

BHATTI, Mark; CHURCH, Andrew. 2004. *Home, the culture of nature and meanings of gardens in late modernity*. Housing Studies. 19(1): 37-51. [online]. [cit. 2015-04-14]. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/0267303042000152168>

BLAŽEK, Bohuslav. 2002. *S úsměvem idiota proti ideologii*. Přítomnost: Politický a kulturní čtvrtletník. (2): 26-29. Dostupné z: http://www.pritomnost.cz/archiv/cz/2002/2002_2.pdf

- BURGOVÁ, Jana. 2014. *Historický vývoj zahradních a krajinářských úprav*. Mendelova univerzita v Brně: Veřejná knihovna e-objektů. [online]. [cit. 2015-03-13]. Dostupné z: http://is.mendelu.cz/eknihovna/slozky_objekty.pl?slozka=64;zobrazit=57073;typ=objekt
- HP Zpravodaj. 2014. *Čistírna odpadních vod Chvalka*. Hornopočernický zpravodaj. 62(03): 3. [online]. [cit. 2015-05-29] Dostupné z: www.chvalskyzamek.cz/wp-content/uploads/zpravodaj_03_2014.pdf
- ČTK. 2014. *Českých zahrádkářů od počátku 90. let výrazně ubylo*. Týden.cz [online]. [cit. 2015-05-16]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/relax/zabava/ceskych-zahradkaru-od-pocatku-90-let-vyrazne-ubylo_325603.html#.VYvhAeafeN0
- ČTK. 2015. *Svaz chce letos znovu předložit Sněmovně zahrádkářský zákon*. Agris: Agrární www portál [online]. [cit. 2015-05-07]. Dostupné z: <http://www.agris.cz/clanek/186942>
- ČZS. 2015. *Členské příspěvky*. Český zahrádkářský svaz o.s. [online]. [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: http://www.zahradkari.cz/czs/clenske_prispevky.php
- ČZS. 2015. *Moštárny a pálenice*. Český zahrádkářský svaz o.s. [online]. [cit. 2015-05-28]. Dostupné z: <http://www.zahradkari.cz/mostarny/index.php>
- ČZS. 2015. *Napsali o nás*. Český zahrádkářský svaz o.s. [online]. [cit. 2015-04-28]. Dostupné z: <http://www.zahradkari.cz/napsali/index.php>
- ČZS. 2015. *Návrh zákona o zahrádkářské činnosti a úpravě některých podmínek jejího provozování (zahrádkářský zákon)*. [online]. [cit. 2015-05-21]. Dostupné z: http://www.zahradkari.cz/dokumenty/download/zahradkarsky_zakon_verze_2015.pdf
- ČZS. 2015. *O nás*. Český zahrádkářský svaz o.s. [online]. [cit. 2015-04-18]. Dostupné z: http://www.zahradkari.cz/index_czs.php
- ČZS. 2015. *Osadní řád zahrádkářské osady Červený Vrch, ZO ČZS č. 806012*. ČZS: Základní organizace ČZS [online]. [cit. 2015-05-30]. Dostupné z: <http://www.zahradkari.cz/zo/cerveny.vrch/index.php?str=1899>
- ČZS. 2015. *Úvod*. Český zahrádkářský svaz o.s. [online]. [cit. 2015-04-19]. Dostupné z: http://www.zahradkari.cz/czs/uvod_cz.php
- ČZS. 2015. *Územní sdružení*. Český zahrádkářský svaz o.s. [online]. [cit. 2015-05-14]. Dostupné z: <http://www.zahradkari.cz/us/index.php>
- ČZS. 2015. *Základní organizace*. Český zahrádkářský svaz o.s. [online]. [cit. 2015-05-02]. Dostupné z: <http://www.zahradkari.cz/zo/uvod.php>
- ČZSOS. *Seznam osad ČZS ke dni 12.12.2009*. ČZSOS [online]. 2009 [cit. 2015-05-16]. Dostupné z: http://www.czsos.cz/generel/seznam%20osad%20CZS%20ke%20dni%2012_12_2009.pdf
- DRESCHER, Axel W. 2001. *The German Allotment Gardens - a Model For Poverty Alleviation and Food Security in Southern African Cities?* [online]. Stellenbosch: FAO / University of Stellenbosch [cit. . 2015-03-28]. Dostupné z: <http://www.cityfarmer.org/germanAllot.html>
- FLORIANOVÁ, Hana. 2015. *Zahrádkářské kolonie jsou zelené plíce měst, říká Kozlík*. Brněnský Deník.cz [online]. [cit. 2015-04-29]. Dostupné z: <http://brnensky.denik.cz/rozhovor/zahradkarske-kolonie-jsou-zelene-plice-mest-rika-kozlik-20150110.html>

- Geoportál hl. města Prahy. [2013]. *Výkresy územního plánu hl. m. Prahy. Praha* [online]. [cit. 2015-04-09]. Dostupné z: <http://mpp.praha.eu/app/map/VykresyUP/index.html>
- GIBAS, Petr. 2011. *Falešná zeleň a rajské zahrady*. Veřejný prostor. (19). Dostupné z: http://yo-yo-yo.org/wp-content/uploads/2011/04/a2-19-2011_gibasakinobus.pdf
- HARDING, Jane; TAIGEL, Anthea. 1996. *An Air of Detachment: Town Gardens in the Eighteenth and Nineteenth Centuries*. Garden History. 24(2). [online]. [cit. 2015-03-24]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/1587139>
- HERRMANNOVÁ, Bronislava. 2010. *Zahradkářský zákon*. Zprávy Alfa 9 [online]. [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: <http://zpravy.alfa9.cz/absolutenm/templates/zprava.aspx?a=178>
- HORÁK, Jan. 2012. *Kam se ztrácejí zahrádky?* Deník.cz [online]. [cit. 2015-05-04]. Dostupné z: http://prazsky.denik.cz/zpravy_region/kam-se-ztraceji-zahradky-20120311.html
- HRADOVÁ, Kateřina. 2013. *Poznejte pražské zahradkářské osady*. Abeceda zahrady a bydlení [online]. [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: <http://abecedazahrady.dama.cz/clanek/poznejte-prazske-zahradkarske-osady>
- HUK, Jaroslav. 2002. *Včera hrušky a zelí, dnes trávník s bazénem: Chataři a chalupáři mezi reálným socialismem a kapitalismem*. Přítomnost: Politický a kulturní čtvrtletník. (2): 32-34. [online]. [cit. 2015-05-14]. Dostupné z: http://www.pritomnost.cz/archiv/cz/2002/2002_2.pdf
- CHARVÁT, Jan. 2013. *Sociální ekolog Rynda: Nepříjemná rozhodnutí za nás mají dělat politici*. Česká pozice: Informace pro svobodné lidi [online]. [cit. 2015-05-26]. Dostupné z: http://ceskapozice.lidovky.cz/socialni-ekolog-rynda-neprijemna-rozhodnuti-za-nas-maji-delat-politici-13n-/tema.aspx?c=A131122_233416_pozice_137664
- JANOUSŠ, Vilém. 2015. *Zahradkáři chtějí ochranu před developery*. Deník.cz [online]. [cit. 2015-05-16]. Dostupné z: http://www.denik.cz/z_domova/zahradkari-chteji-ochranu-pred20150208.html
- JANUSZEK, Tomáš. 2011. *Zahradkářských osad bude ubývat*. Karvinský Deník.cz [online]. [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: http://karvinsky.denik.cz/zpravy_region/20111016zahradkari.html
- JIŘIČKA, Jan. 2014. *Jsme prospěšní lidem i přírodě. Zahradkáři opět chtějí vlastní zákon*. IDnes.cz: Zprávy [online]. [cit. 2015-05-18]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/zahradkari-opet-chteji-vlastni-zakon-dsh-/domaci.aspx?c=A131223_160643_domaci_jj
- KEYZLAROVÁ, Sandra. 2007. *Zahradkářské kolonie – Brněnský fenomén a územní plánování*. In Brněnská příroda a územní plán. 2007. Brno: Veronica, časopis pro ochranu přírody a krajiny. (XXI/19). [online]. [cit. 2015-05-28]. Dostupné z: <http://www.veronica.cz/?id=128>
- KLAUS, Václav. 2010. *Prezident vetoval zákon o zahradkářské činnosti*. Václav Klaus [online]. [cit. 2015-05-15]. Dostupné z: <http://www.klaus.cz/clanky/2614>
- KOLINA, Josef. 2007. *Zahrádky z města ven*. Lidovky.cz [online]. [cit. 2015-04-13]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/zahradky-z-mesta-ven-0ln-/zpravy-domov.aspx?c=A070206_091406_ln_praha_fho
- KOLKOVÁ RYDVALOVÁ, Jana. 2014. *Zahradkové osady v Praze*. Strana zelených Praha 8 [online]. [cit. 2015-06-01]. Dostupné z: <http://praha8.zeleni.cz/zahradkove-osady-v-praze/>
- KOLKOVÁ RYDVALOVÁ, Jana; Petr KOLKA. 2014. *Zahradkové osady v Praze*. Alterstudio: Idea. Dostupné z: <http://alterstudio.cz/wp-content/uploads/Zahr%C3%A1dkov%C3%A9-osady-v-Praze-kv%C4%9Bten-2014.pdf>

- KRAJHANZL, Jan. 2010. *Environmentální a proenvironmentální chování*. Škola a zdraví 21: Výchova ke zdraví: mezinárodní zkušenosti [online]. Brno: Masarykova univerzita. [cit. 2015-03-19]. Dostupné z: <http://www.ped.muni.cz/z21/knihy/2011/36/36/texty/cze/karajhanzl.pdf>
- LANGER, Jan. 2013. *Pražský územní plán má zelenou. Přežijí zahrádky?* Česká Televize: Obrazem [online]. [cit. 2015-05-07]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/241920-prazsky-uzemni-plan-ma-zelenou-preziji-zahradky/>
- LÁNÍK, Jan. 2015. *Návrh zahrádkářského zákona*. Český zahrádkářský svaz o.s. [online]. [cit. 2015-05-21]. Dostupné z: http://www.zahradkari.cz/dokumenty/zahradkarsky_zakon.php
- Likvidace Zahrádkových osad*. 2014. Arnika [online]. [cit. 2015-05-19]. Dostupné z: <http://arnika.org/likvidace-zahradkovych-osad>
- LINHA, Jan. 2012. *Zahradní město Spořilov*. Zdravý Spořilov, o.s. [online]. [cit. 2015-03-14]. Dostupné z: <http://zdravysporilov.webnode.cz/zahradni-mesto-sporilov/>
- MACNAGHTEN, Phil. 2003. *Embodying the environment in everyday life practices*. The Sociological Review. 51(1): 63-84. [online]. [cit. 2015-05-21] Dostupné z: http://lepo.it.da.ut.ee/~cect/teoreetilised%20seminarid_2011/teoreetilise%20seminar%2014.09.2011/Macnagthen.pdf
- MŽP ČR. *Strategický rámec udržitelného rozvoje České republiky*. Ministerstvo životního prostředí [online]. 2010 [cit. 2015-05-25]. Dostupné z: http://www.mzp.cz/cz/strategie_udrzitelneho_rozvoje
- NUSSBERGER, Jiří. 2013. *Zahrádkaření - typický evropský fenomén*. Haló noviny: Český levicový deník [online]. [cit. 2015-05-18]. Dostupné z: <http://www.halonoviny.cz/articles/view/9226665>
- PAUKNEROVÁ, Karolína; GIBAS, Petr; ČÍŽEK, Bedřich. 2010. *Oáza klidu nebo ráj golfistů? Zahrádkáři a postsocialistická transformace (nejen) v Praze*. [online]. [cit. 2015-03-14]. Dostupné z: <https://cuni.academia.edu/KarolinaPauknerova>
- Phyl The Allotment Gardener. 2012. *History of Allotments*. Allotment.uk.com [online]. [cit. 2015-05-10]. Dostupné z: <http://www.allotment.uk.com/index.php/gardening-guides/allotment-basics/history-of-allotments>
- Idnes.cz. 2001. *Prahu ohraničí zelený pás*. IDnes.cz: Zprávy. [online]. [cit. 2015-03-08]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/prahu-ohranici-zeleny-pas-09c-/domaci.aspx?c=A010711_091820_praha_lin
- PŘÍVOZNÍKOVÁ, Lenka; TLUSTÁ, Michaela. 2009. *Zázemí vybraných evropských měst*. In ČERNOCHOVÁ, Terezie, et. al. 2009. *Zelené pásy. Vytvoření podmínek pro vznik ploch veřejně přístupné zeleně*. Analytická etapa. [online]. [cit. 2015-03-14]. Dostupné z: <http://up.webmap.cz/stredocesky/zelene-pasy/>
- PSP ČR. 2009. *Návrh zákona o zahrádkářské činnosti (zahrádkářský zákon)*. Poslanecká sněmovna parlamentu České Republiky: Digitální repozitář [online]. [cit. 2015-05-21]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=53974&pdf=1>
- RABUŠIC, Ladislav. 2000. *Je česká společnost „postmaterialistická“?* Sociologický časopis [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, (Vol. 36) [cit. 2015-05-17]. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/8e9c5afe3df7e7febec7769d707345e57420083d_387_003RABUS.pdf

- RASPER, Martin. 2014. *Urban gardening: zahrady ve městě: o touze po návratu k přírodě prorůstající asfaltem i betonem*. V Praze: Dauphin.
- RN Chvalka. Pražská příroda. 2013. [online]. [cit. 2015-05-30]. Dostupné z: <http://www.praha-priroda.cz/vodni-plochy-a-potoky/vodni-plochy-dle-katastru/horni-pocernice/rn-chvalka/>
- RYNDA, Ivan. 2000. *Trvale udržitelný rozvoj a vzdělávání*. Centrum pro otázky životního prostředí: Univerzita Karlova v Praze [online]. [cit. 2015-05-25]. Dostupné z: http://www.czp.cuni.cz/czp/index.php/cz/konference/85-2000--hledani-odpovedi-na-vyzvy-soucasneho-sveta/212-trvale-udrzitelny-rozvoj-a-vzdelavani#_ftnref6
- RYNDA, Ivan. 2006. *Udržitelný rozvoj, jeho ohrožení a kvalita života*. Strana zelených: Ivan Rynda [online]. [cit. 2015-05-25]. Dostupné z: <http://rynda.zeleni.cz/2366/clanek/udrzitelny-rozvoj-jeho-ohrozeni-a-kvalita-zivota/>
- Finance.cz. 2010. *Sněmovna přehlasovala Senát a prosadila zahrádkářský zákon*. Finance.cz [online]. [cit. 2015-05-17]. Dostupné z: <http://www.finance.cz/zpravy/finance/264652-snemovna-prehlasovala-senat-a-prosadila-zahradkarsky-zakon/>
- STEM/MARK. 2010. *Povědomí a nákupní chování spotřebitelů v oblasti biopotravin*. Ogilvy - BIO výzkumná zpráva 2010. Zemědělství: eAGRI [online]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/ekologicke-zemedelstvi/biopotraviny/>
- ŠVEC, Pavel. 2013. *Zahradní kolonie v Praze pomalu mizí, ustupují hlavně výstavbě*. IDnes.cz: Praha a střední Čechy [online]. [cit. 2015-05-14]. Dostupné z: http://praha.idnes.cz/zahradky-na-ustupu-0ab-/praha-zpravy.aspx?c=A130827_1969687_praha-zpravy_zuf
- Lesy, parky, zahrady. 2008. *Údržba zeleně, okrasné zahrady*. [online]. [cit. 2015-05-17]. Dostupné z: <http://www.lesyparkyzahrady.cz/index.php?action=udrzba-zelene-okrasne-zahrady>
- IPR Praha. 2013. *Územní plán sídelního útvaru hl. m. Prahy*. IPR Praha: Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy [online]. [cit. 2015-05-09]. Dostupné z: <http://www.iprpraha.cz/clanek/53/uzemni-plan-sidelniho-utvaru-hl-m-prahy>
- VESELÝ, Martin. 2011. *Proč nerušit zahrádkářské kolonie – urbanistický pohled*. PragueWatch: Praha pod lupou [online]. [cit. 2015-05-12]. Dostupné z: <https://praguewatch.wordpress.com/2011/03/09/proc-nerusit-zahradkarske-kolonie-%E2%80%93-urbanisticky-pohled/>
- VOJTKO, Tibor. 2011. *"Nové město, nová generace, naděje pro společnost", aneb úsilí o vybudování osady Růžičkov v Praze-Troji (1925–1930)*. Lidé města/Urban People [online]. 13(3) [cit. 2015-03-14]. Dostupné z: <http://urbanpeople.cz/archiv/cisla/13-2011-3/nove-mesto,-nova-generace,-nadeje-pro-spolecnost,-aneb-usili-o-vybudovani-osady-ruzickov.html>
- VONÁSEK, Vladimír; BOHÁČOVÁ, Lucie. 2009. *ANKETA: Zahrádkáři v Praze pomalu končí*. Pražský Deník.cz [online]. [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: http://prazsky.denik.cz/zpravy_region/zahr20090227.html
- MČ Praha 8. 2015. *Zahrádkářská kolonie na Libeňském ostrově se otevírá veřejnosti*. MČ Praha 8: Aktuality z oblasti životního prostředí.[online]. [cit. 2015-06-12]. Dostupné z: <http://www.praha8.cz/Zahradkarska-kolonie-na-Libenskem-ostrove-se-otevira-verejnosti.html>
- Lidovky.cz 2010. *Zahrádkářství upevňuje zdraví a kultivuje vztahy, rozhodla sněmovna*. Lidovky.cz [online]. [cit. 2015-05-10]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/zahradkarstvi-upevnuje-zdravi-a-kultivuje-vztahy-rozhodla-snemovna-12j-/zpravy-domov.aspx?c=A100319_101058_In_domov_kim

Zřízena komise pro Zelený pás kolem Prahy: Zpráva z 17. jednání Rady hl. m. Prahy 29. 4. 2008. Praha.eu: Portál hlavního města Prahy 2008. [online]. [cit. 2015-03-08]. Dostupné z: http://www.praha.eu/jnp/cz/o_meste/magistrat/tiskovy_servis/archiv_tiskovych_zprav/zrizena_komise_pro_zeleny_pas_kolem.html

Internetové stránky

Der Bundesverband Deutscher Gartenfreunde e. V. [online]. [2015] [cit. 2015-04-21]. Dostupné z: <http://www.kleingarten-bund.de/>

Non-Governmental Organisations: Participatory status. The Council of Europe and Non-Governmental Organisation [online]. 2014 [cit. 2015-04-21]. Dostupné z: https://www.coe.int/t/ngo/particip_status_apply_en.asp

Histoire. La fédération et son histoire. Jardins Familiaux et Collectifs [online]. [2015] [cit. 2015-04-21]. Dostupné z: <http://www.jardins-familiaux.asso.fr/histoire.html>

OICTJF. Office International du Coin de Terre et des Jardins Familiaux a.s.b.l. [online]. [2015] [cit. 2015-04-21]. Dostupné z: http://www.jardins-familiaux.org/e_start.html

Tradition. Koloniträdgårdsförbundet [online]. [2015] [cit. 2015-04-21]. Dostupné z: <http://kolonitradgardsforbundet.se/stadsodlingens-langa-tradition/>

Zentralverband der Kleingärtner Österreichs. [online]. [2015] [cit. 2015-04-21]. Dostupné z: <http://www.kleingartner.at/>

What we do. The National Allotment Society: The National Society of Allotment and Leisure Gardeners [online]. [2015] [cit. 2015-04-21]. Dostupné z: <http://www.nsalg.org.uk/about-us/our-history/>

Interní dokumenty osady Chvalka

OSADA CHVALKA. *Nájemní smlouvy s vlastníky pozemků.* Praha - Horní Počernice, 2010.

OSADA CHVALKA. *Zpráva ze zasedání výroční členské schůze.* Praha - Horní Počernice, 2005.

OSADA CHVALKA. *Zpráva ze zasedání výroční členské schůze.* Praha - Horní Počernice, 2010.

OSADA CHVALKA. *Usnesení výroční členské schůze.* Praha - Horní Počernice, 2015.

OSADA CHVALKA. *Osadní řád zahrádkové osady Chvalka.* Praha - Horní Počernice, 2012.

OSADA CHVALKA. *Hodnocení činnosti výboru ZO v období od 27.3. 2014 – 7.4. 2015.* Praha - Horní Počernice, 2015.

OSADA CHVALKA. *Plán práce pro rok 2015-16.* Praha - Horní Počernice, 2015.

OSADA CHVALKA. *Zpráva o činnosti výboru ZO ČZS za období od 27. března 2014 k 08. 04. 2015: Výroční členská schůze 2015.* Praha - Horní Počernice, 2015.

14 Seznam obrázků, grafů a příloh

Seznam obrázků

Obrázek 1: Vývoj počtu základních organizací (ZO) a jejich členů sdružených v Českém zahrádkářském svazu.

Obrázek 2: Zahrádková osada Chvalka na výkresu současného územního plánu Prahy a na satelitní mapě.

Obrázek 3: Čím je ovlivňováno chování jedince k životnímu prostředí?

Obrázek 4: Osada Chvalka, retenční nádrž a potok Chvalka, několik sousedních domků a okolní zeleň.

Obrázek 5: Retenční nádrže Chvalka v Horních Počernicích. Nákres a současné foto – po revitalizaci.

Obrázek 6: Plánek osady Chvalka s vyznačenými společnými vchody a potokem.

Obrázek 7: Spodní část osady Chvalka a okolí s vyznačením místa, kde se objevují černé skládky.

Seznam grafů

Graf 1: Měnící se počty členů Českého zahrádkářského svazu v nedávné historii.

Graf 2: Stále probíhající pokles výměry půdy zahrádkářských osad v nedávné historii v ČR.

Seznam příloh

Příloha 1 – Část znění návrhu zákona o zahrádkářské činnosti z roku 2009.

Příloha 2 – Rozhovor s jednou z respondentek.

Příloha 3 – Část osadního řádu z roku 2012, jež uvádí pravidla členům osady, jejich dodržování je kontrolováno vedoucími skupin.

Příloha 4 – Výsledek kontroly stavu jednotlivých parcel v osadě Chvalka, která byla provedena dne 4. dubna 2015.

Příloha 5 – Zpráva z výroční členské schůze 2015.

Příloha 6 – Inzerát a povídka jednoho z osadníku – nástěnka osady květen 2015.

Příloha 7 – Fotografie zahrádky paní L.

Příloha 8 – Fotografie zahrádky pana R.

Příloha 9 – Fotografie zahrádky paní K.

Příloha 10 – Fotografie zahrádky paní B.

Příloha 11 – Fotografie zahrádky paní O.

Příloha 12 – Jedna z uliček zahrádkové osady Chvalka.

Příloha 13 – Ptáček zachráněný zahrádkáři.

Příloha 14 – Rozhovory.

Příloha 15 – Projekt diplomové práce.